

**T.C.
MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK STRATEJİK ARAŞTIRMALAR VE LİSANSÜSTÜ
EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
HARP VE SİLAHLI ÇATIŞMA HUKUKU ANABİLİM DALI
HARP VE SİLAHLI ÇATIŞMA HUKUKU PROGRAMI**

**DENİZ YETKİ ALANLARININ
SINIRLANDIRILMASI VE DOĞU AKDENİZ'DE
TÜRKİYE'NİN YETKİ ALANLARINDAKİ
ENERJİ KAYNAKLARI VE BORU HATLARI
ÜZERİNDEKİ HAKLARI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**ŞAHİN ERSAN
2021107102**

TEZ DANIŞMANI: DOÇ. DR. HÜSEYİN AKİF KARACA

**İSTANBUL
TEMMUZ 2023**

**T.C.
MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK STRATEJİK ARAŞTIRMALAR VE LİSANSÜSTÜ
EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
HARP VE SİLAHLI ÇATIŞMA HUKUKU ANABİLİM DALI
HARP VE SİLAHLI ÇATIŞMA HUKUKU PROGRAMI**

**DENİZ YETKİ ALANLARININ
SINIRLANDIRILMASI VE DOĞU AKDENİZ'DE
TÜRKİYE'NİN YETKİ ALANLARINDAKİ
ENERJİ KAYNAKLARI VE BORU HATLARI
ÜZERİNDEKİ HAKLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ŞAHİN ERSAN
2021107102**

TEZ DANIŞMANI: DOÇ. DR. HÜSEYİN AKİF KARACA

**İSTANBUL
TEMMUZ 2023**

T.C.
MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK STRATEJİK ARAŞTIRMALAR VE LİSANSÜSTÜ
EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
HARP VE SİLAHLI ÇATIŞMA HUKUKU ANABİLİM DALI
HARP VE SİLAHLI ÇATIŞMA HUKUKU PROGRAMI

DENİZ YETKİ ALANLARININ
SINIRLANDIRILMASI VE DOĞU AKDENİZ'DE
TÜRKİYE'NİN YETKİ ALANLARINDAKİ
ENERJİ KAYNAKLARI VE BORU HATLARI
ÜZERİNDEKİ HAKLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞAHİN ERSAN
2021107102

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 03.07.2023
Tezin Savunulduğu Tarih : 09.06.2023

Tez Oy birliği/ Oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

	Unvan Ad Soyad	İmza
Tez Danışmanı	Doç.Dr. Hüseyin Akif KARACA	
Jüri üyeleri	Doç. Dr. Per.Alb. Güngör ŞAHİN	
	Doç. Dr. Hakkı Hakan ERKİNER	

İSTANBUL
TEMMUZ 2023

ÖZGÜNLÜK RAPORU

Tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve ç) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 111 sayfalık kısmına ilişkin, 23/06/2023 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 16'dır.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç
- 3- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Millî Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Usul ve Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Şahin ERSAN
03.07.2023

ETİK BEYAN

Millî Savunma Üniversitesi Enstitüleri Dönem Projesi ve Lisansüstü Tez Hazırlama Kılavuzu'nda yer alan kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir; aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Bu tezdeki düşünce, görüş, varsayım, sav veya tezler bana aittir; Millî Savunma Bakanlığı, Millî Savunma Üniversitesi ve Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü sorumlu tutulamaz.

Şahin ERSAN
03.07.2023

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Doğu Akdeniz havzası, 21. yüzyılda yapılan büyük enerji kaynakları keşifleri ile dünya ve bölge ülkeleri için çok önemli bir yer haline gelmiştir. Bölge devletleri ve enerji şirketleri vasıtasıyla bölgedeki kaynaklardan pay almak isteyen diğer devletler, keşfedilen ve keşfedilecek olan enerji kaynaklarının paylaşılması hususunda yarışa girişmişlerdir. Bu kapsamda enerji kaynakları ve bu kaynakların transferini sağlayan boru hatları üzerinde belli başlı uyuşmazlıklar yaşanmaktadır. Bununla beraber Doğu Akdeniz'deki birincil problemin deniz yetki alanlarının sınırlandırılması problemi olduğu şüphesizdir ve bu problem çözülmeden diğer problemlerin çözümü zor görünmektedir. Bu nedenle çalışmada, birincil problem olması hasebiyle deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sorununa değinilmiş ve güncel bir sorun olması nedeniyle konu ile ilgili yeni gelişmeler incelenmiştir. Buna ek olarak, Türk literatüründe pek fazla incelenmemiş olan enerji kaynakları ve boru hatları üzerindeki uyuşmazlıklar da uluslararası deniz hukuku kapsamında incelenmiş ve literatüre katkıda bulunulmak istenmiştir.

Tez yazım sürecinde yol göstericiliği ile bana destek olan tez danışmanım Doç. Dr. Hüseyin Akif Karaca'ya ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyerek motive eden başta ailem olmak üzere, Deniz Harp Okulu'nun kıymetli öğretim elemanlarına ve dostlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

İstanbul; Temmuz 2023

Şahin ERSAN

İÇİNDEKİLER

ÖZGÜNLÜK RAPORU

ETİK BEYAN

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

İÇİNDEKİLER vii

ŞEKİLLER LİSTESİ..... ixx

KISALTMALAR x

TÜRKÇE ÖZ..... xii

İNGİLİZCE ÖZ(ABSTRACT) xiii

1. GİRİŞ 1

2. DENİZ YETKİ ALANLARI..... 5

2.1. İç Sular 6

2.1.1. Hukuki Rejimi..... 8

2.1.1.1. Yabancı Gemilerin İç Sulara Girişi..... 9

2.1.1.2. Kıyı Devletinin Yargı Yetkisi 10

2.2. Karasuları 11

2.2.1. Genişliği..... 11

2.2.2. Sınırlandırılması..... 12

2.2.3. Hukuki Rejimi..... 13

2.2.3.1. Zararsız Geçiş Hakkı..... 13

2.2.3.2. Kıyı Devletinin Yargı Yetkisi 16

2.3. Takımadada Suları 17

2.4. Bitişik Bölge..... 19

2.4.1. Hukuki Rejimi 19

2.5. Kıta Sahaneliği..... 20

2.5.1. Tarihi Gelişimi..... 20

2.5.2. Coğrafi Tanımı..... 21

2.5.3. Hukuki Tanımı..... 21

2.5.4. Hukuki Rejimi..... 22

2.5.5. Genişliği..... 24

2.5.6. Sınırlandırılması..... 26

2.6. Münhasır Ekonomik Bölge	27
2.6.1. Tarihi Gelişimi.....	28
2.6.2. Hukuki Rejimi.....	29
2.6.3. Genişliği.....	30
2.6.4. Sınırlandırılması.....	30
3. DOĞU AKDENİZ’DE DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASI SORUNU VE TÜRKİYE’NİN MUHTEMEL DENİZ YETKİ ALANLARI	32
3.1. Doğu Akdeniz.....	33
3.1.1. Coğrafi Tanımı.....	33
3.1.2. Önemi.....	33
3.2. Doğu Akdeniz’de Tarafların Uygulamaları ve Görüşleri.....	34
3.2.1. Yunanistan’ın Tezleri ve Uygulamaları.....	35
3.2.2. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin Tezleri ve Uygulamaları	41
3.2.3. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin Tezleri ve Uygulamaları	47
3.2.4. Türkiye’nin Tezleri ve Uygulamaları	48
3.2.5. Bölgedeki Diğer Devletlerin Uygulamaları	52
3.3. Eşit Uzaklık ve Hakça İlkeler.....	56
3.3.1. Adaların Durumu	65
3.4. Doğu Akdeniz’de Türkiye’nin Deniz Yetki Alanlarının Hakkaniyete Uygun Şekilde Belirlenmesi.....	72
4. TÜRKİYE’NİN DENİZ YETKİ ALANLARINDAKİ ENERJİ KAYNAKLARI VE BORU HATLARI ÜZERİNDEKİ HAK VE YETKİLERİ	78
4.1. Doğu Akdeniz’deki Enerji Kaynakları ve Tarafların Faaliyetleri.....	78
4.1.1. Türkiye’nin Muhtemel Deniz Yetki Alanlarında Araştırma ve Sondaj Faaliyetleri	80
4.2. Kıyı Devletlerinin Egemen Haklarını Kullanırken Alabileceği Tedbirler ve Türkiye’nin Durumu.....	81
4.3. Kıta Sahaneliği Üzerinde Üçüncü Devletlerin Sualtı Kablo ve Boru Hattı Döşeme Hakkı	84
4.3.1. Sualtı Kablo ve Boru Hattı Döşeme Serbestisinde Kıyı Devletinin Hak ve Yetkileri	87
4.3.1.1. Güzergahın Belirlenmesi.....	87
4.3.1.2. Makul Tedbirler	91
4.3.1.3. Diğer Hak ve Yetkiler	95
4.3.2. Uyuşmazlıkların Çözümü	96

4.4. 1982 BMDHS’ye Taraf Olmayan Türkiye’nin Kablo ve Boru Döşeme Serbestisindeki Durumu	97
4.4.1. Enerji Güvenliği, East-Med Boru Hattı Projesi ve Türkiye.....	98
4.4.1.1. Enerji Güvenliği	98
4.4.1.2. East-Med Boru Hattı Projesi ve Türkiye.....	99
4.4.1.3. Ekofisk-Emden Boru Hattı Projesi Örneği	104
4.4.1.4. Nord Stream(Kuzey Akım) Boru Hattı Örneği.....	105
5. SONUÇ.....	107
KAYNAKÇA	111
ÖZGEÇMİŞ.....	125

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 3.1: Mısır-Yunanistan Antlaşması, Türkiye-Libya Antlaşması ve Orta Hatları Gösteren Doğu Akdeniz Haritası.....	38
Şekil 3.2: Türkiye'nin Muhtemel Kıta Sahaneliği Haritası.....	49
Şekil 4.1: Doğu Akdeniz'deki Enerji Kaynaklarının Transfer Rotaları.....	101

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.s.	: Adı geçen sözleşme
a.g.a.	: Adı geçen antlaşma
a.g.m.	: Adı geçen makale
BM	: Birleşmiş Milletler
BMDHS	: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
DNV	: Det Norske Veritas
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
ILC	: Uluslararası Hukuk Komisyonu
ITLOS	: International Tribunal for the Law of the Sea (Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi)
KBBS	: Kıta Sahaneliği ve Bitişik Bölge Sözleşmesi
KSS	: Kıta Sahaneliği Sözleşmesi
LNG	: Liquefied Natural Gas(Sıvılaştırılmış Doğalgaz)
MEB	: Münhasır Ekonomik Bölge
TPAO	: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TÜBA	: Türkiye Bilimler Akademisi
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
USGS	: ABD Jeoloji Araştırmaları Kurumu

ÖZ

Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması ve Doğu Akdeniz’de Türkiye’nin Yetki Alanlarındaki Enerji Kaynakları ve Boru Hatları Üzerindeki Hakları

Şahin ERSAN

Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

İstanbul, Temmuz 2023

Türkiye’nin uluslararası alanda yaşadığı güncel sorunlarından bir tanesi olan Doğu Akdeniz sorunu, esasında bir deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sorunu olmakla birlikte bazı alt sorunları da bünyesinde barındırmaktadır. Bölgede bulunan enerji kaynaklarının araştırılması ve işletilmesi ile East-Med Boru Hattı projesi başta olmak üzere bölgedeki denizaltı kablo ve boru hatlarının döşenmesi ile ilgili problemler de dahil olmak üzere, bölgedeki uyuşmazlıklar uluslararası deniz hukuku çerçevesinde çözümlenmelidir. Bu kapsamda çalışmanın ikinci bölümünde, devletlerin egemenlik hakkına ve egemen haklara sahip olduğu deniz alanları, uluslararası deniz hukuku çerçevesinde genel olarak incelenmiştir. Üçüncü bölümde, bölgedeki birincil uyuşmazlık olan deniz yetki alanlarının sınırlandırılması problemi ele alınmış, tarafların tezleri ve uygulamaları ile uluslararası yargı kararları incelenerek Türkiye’nin muhtemel deniz yetki alanları sınırlarına yönelik değerlendirme yapılmıştır. Son bölümde ise Türkiye’nin bölgedeki enerji kaynakları ve boru hatları üzerindeki hak ve yetkileri üzerinde durulmuş; örnek olaylar vasıtasıyla Türkiye’nin alabileceği tedbirler gözler önüne serilmek istenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Deniz Hukuku, Doğu Akdeniz, Deniz Yetki Alanları, Denizaltı Kablo ve Boru Döşeme Serbestisi, East-Med Boru Hattı

Bilim Kodu: 51201

Sayfa Sayısı: xii+125

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hüseyin Akif KARACA

ABSTRACT

Delimitation of Maritime Jurisdiction and Turkey's Rights on Energy Resources and Pipelines in the Eastern Mediterranean

Şahin ERSAN

Turkish National Defence University, Atatürk Strategic Studies and Graduate Institute

Istanbul, July 2023

The Eastern Mediterranean issue, which is one of Turkey's current problems in the international arena, is essentially a maritime jurisdiction delimitation problem, but it also includes some sub-problems. Disputes in the region, including the problems related to the exploration and exploitation of energy resources in the region and the laying of submarine cables and pipelines in the region, especially the East-Med Pipeline project, should be resolved within the framework of international law of the sea. In this context, in the second part of the study, the maritime areas in which states have sovereignty and sovereign rights are analyzed in general within the framework of the international law of the sea. In the third part, the problem of the delimitation of maritime jurisdiction areas, which is the primary dispute in the region, is discussed, and Turkey's possible maritime jurisdiction areas are evaluated by examining the theses and practices of the parties and international judicial decisions. In the last part, Turkey's rights and powers over energy resources and pipelines in the region are emphasized, and the measures that Turkey can take are intended to be demonstrated through case studies.

Key Words: International Law of the Sea, Eastern Mediterranean, Maritime Jurisdiction Areas, Freedom to Lay Submarine Cable and Pipelines, East-Med Pipeline

Science Code: 51201

Page Number: xii+125

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Hüseyin Akif KARACA, Ph.D.

1. GİRİŞ

Uluslararası hukuk kişileri arasındaki ilişkileri düzenleyen kurallar bütünü olarak tanımlanabilecek olan uluslararası hukuk, devletlerin uluslararası arenadaki faaliyetlerinin çerçevesini çizmektedir. Uluslararası hukukun kaynakları veya devletler arası ilişkiler gibi alt başlıklara sahip uluslararası hukukun, inceleme alanlarından bir tanesi de mekanların hukuki rejimidir. “Mekanların hukuki rejimi” başlığı altında hem kara hem deniz hem de havada uygulama alanı bulan uluslararası hukuk kuralları gündeme gelmekte ve bu kurallar vasıtasıyla söz konusu bölgelerin tanımlamaları, hukuki rejimleri ve devletlerin bu bölgelerdeki hak ve yetkileri gibi kavramlar düzenleme alanı bulmaktadır. Okumakta olduğunuz çalışmanın çerçevesini de işte bu mekanların hukuki rejimleri alt başlığı içinde bulunan uluslararası deniz hukuku oluşturmaktadır.

Denizcilik tarihi kadar eskiye götürülebilecek bir alan olarak uluslararası deniz hukuku, o günlerden itibaren örf ve âdet kuralları olarak yüzyıllar boyunca uygulama alanı bulmuş ve günümüze yakın sayılabilecek tarihlerde kodifiye edilmiştir. Bununla birlikte uluslararası hukukun kaynaklarından biri olduğu için örf ve âdetin hala uluslararası deniz hukukunun bir parçası olduğu da unutulmamalıdır.

20. yüzyılın başlarından itibaren çeşitli denemeler sonucunda yukarıda bahsedilen örf ve âdet kuralları ve bunlara ek olarak çağın bir gerekliliği olan yenilikçi nitelikteki kurallar kodifiye edilmiştir. 1958 yılında kabul edilip “Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi”(KBBS), “Kıta Sahanalığı Sözleşmesi”(KSS), “Açık Deniz Sözleşmesi” ve “Balıkçılık ve Açık Denizde Canlı Kaynakların Korunmasına Dair Sözleşme”den oluşan Cenevre Sözleşmeleri ile 1982 yılında kabul edilen Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi(BMDHS), kodifiye edilen bu kuralların temelini oluşturmaktadır. İsmi anılan bu Sözleşmeler, uluslararası deniz hukuku için temel kaynaklar olarak nitelendirilebilir ve mevcut kaynakların en önemlileri olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu sözleşmeler vasıtasıyla uluslararası deniz hukuku alanında global bir konsensüs sağlanmaya çalışılmış ve bu büyük ölçüde başarılıdır.

1958 Cenevre Sözleşmeleri ve 1982 BMDHS başarılı sözleşmeler olmasına rağmen, dünyada uluslararası deniz hukukuyla alakalı sorunlar çözülmüş değildir. Dünyada

hala pek çok deniz ve okyanus, üzerindeki uyuşmazlıkların çözülmesini beklemektedir. Yukarıda bahsedilen sözleşmelere ve uluslararası deniz hukukunu oluşturan diğer enstrümanlara rağmen hem farklı hukuki görüşler hem de devletlerin birbirleriyle mücadeleleri nedeniyle sorunlar çözümlenmeyebilmektedir.

Üç tarafı denizlerle çevrili bir yarımada devleti olan Türkiye için de uluslararası deniz hukuku büyük önem arz etmektedir. Zira Türkiye'nin etrafını çevreleyen deniz alanları, uluslararası deniz hukukuna göre şekillenecektir. Bununla birlikte Türkiye, etrafındaki deniz alanları üzerinde bazı komşularıyla problemler yaşamaktadır. Türkiye, özellikle Yunanistan ile hem Ege Denizi'nde hem de Doğu Akdeniz'de ciddi şekilde karşı karşıya gelmektedir ve iki taraf arasında gerilimin boyutları zaman zaman tehlikeli seviyelere ulaşmaktadır.

İki taraf arasında hem Ege Denizi'nde hem de Doğu Akdeniz'de temel sorunlar uluslararası deniz hukuku ile bağlantılıdır ve çözüme bu hukuk dalı ile ulaşılması gereklidir. Kısaca bahsetmek gerekirse iki taraf arasında Ege Denizi'nde “egemenliği antlaşmalarla Yunanistan'a devredilmemiş ada, adacık ve kayalıklar sorunu”, “karasuları sorunu”, “kıta sahanlığı sorunu”, “gayri askeri statüdeki adaların silahlandırılması sorunu”, “hava sahası sorunu”, “FIR sorunu” ve “arama kurtarma sahası sorunu” mevcuttur. Hem Ege Denizi'nin kendine has yapısı hem sorunların çokluğu ve karmaşıklığı hem de iki taraf arasındaki siyasi çekişme nedeniyle bu sorunların çözümü yakın gelecekte zor görünmektedir.

Doğu Akdeniz bakımından ise deniz alanlarındaki uyuşmazlığın tek bir sorundan kaynaklandığı ve o sorunun da deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sorunu olduğu söylenebilir. Ancak unutulmamalıdır ki Doğu Akdeniz'deki bir başka sorun da Kıbrıs sorunudur ve Kıbrıs sorunu, Doğu Akdeniz'deki uyuşmazlığın tam ortasında yer almakta, uyuşmazlığın çözümünü de doğrudan etkilemektedir. Ayrıca bu sorunun da yakın gelecekte çözülmesi zor görünmektedir.

Türkiye için son derece önemli bir sorun olan ve Türkiye'nin hem günümüzdeki hem de gelecekteki durumunu etkileyecek olan Doğu Akdeniz sorununda Türkiye'nin belli başlı hedefleri bulunmaktadır ve bunlar kamuoyuna yapılan resmî açıklamalardan anlaşılmaktadır. Bu hedeflerin, “Türkiye'nin haklarının zedelenmesine izin verilmeden hakkaniyetli bir şekilde Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının paylaşımının yapılması ve kendi deniz yetki alanlarındaki doğal kaynaklara erişim”,

“garantör devlet olarak Kıbrıs Türk’ünün bölgedeki haklarının korunması” ve “bölgede çıkarılan doğal kaynakların Türkiye üzerinden enerji pazarına aktarılması” olduğu söylenebilir. Söz konusu hedefler incelendiğinde bunların gayet makul istekler olduğu söylenebilir. Zira ilk hedef her egemen devletin talep edeceği ve gücü nispetinde uygulanmasını sağlamaya çalışacağı bir hedeftir. İkinci hedef ise hem uluslararası antlaşmalar vasıtasıyla Türkiye’ye tanınmış bir hak hem de soydaşlarını koruma arzusudur. Üçüncü hedef ise Türkiye için bir kazanım olmakla birlikte hem bölgedeki doğalgaz-petrol üreticisi devletler hem de bu enerji kaynaklarının iletileceği ve çoğunlukla Avrupa Birliği üyesi olan devletler bakımından kârlı bir iştir. Ancak bazı ülkeler çoğunlukla siyasi gerekçeler ile yukarıda sayılan bu hedeflere ket vurmak istemektedirler ve sorunlar da bu sebeple ortaya çıkmaktadır.

Günümüzde Doğu Akdeniz sorunları olarak karşımıza çıkan bu uyuşmazlıklar aslında yeni ortaya çıkmış sorunlar değildir. Doğu Akdeniz’de yapılan ilk doğalgaz-petrol keşiflerinden bu yana gündeme gelen deniz yetki alanlarını sınırlandırma uyuşmazlıkları, Doğu Akdeniz’in ne kadar büyük rezervlere sahip olduğunun anlaşılması üzerine alevlenmiş ve 2000’li yılların başında atılan tek taraflı adımlar bu tartışmaları körüklemiştir. Uyuşmazlıkların ilk safhalarından itibaren konu ile alakalı pek çok akademik eser de yayımlanmıştır. Uluslararası deniz hukuku perspektifinden yapılan akademik çalışmalar hem tarafların tezlerini anlamak açısından hem de sorunun çözümünün nasıl gerçekleşeceğini anlamak açısından büyük önem arz etmektedir. Ancak Doğu Akdeniz’deki deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sorunu güncelliğini korumaktadır ve devletler yeni adımlar atmaya devam etmektedirler. Bu kapsamda yeni çalışmalar yapılması da bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmanın bir bölümünü oluşturan Doğu Akdeniz’deki deniz yetki alanlarının sınırlandırılması uyuşmazlığının bu kapsamda değerlendirilmesi gerekmektedir. Her ne kadar bu konuda yapılmış akademik çalışmalar mevcutsa da uyuşmazlıkta yaşanan yeni gelişmeler okuduğunuz bu çalışma gibi eserlerin devamını zorunlu kılmaktadır. O nedenle bu çalışmanın da söz konusu alanda yapılmış son çalışma olmayacağı aşîkardır. Bölgedeki uyuşmazlıkların çözümü sürecinde, araştırma ve işletme faaliyetleri ile kablo ve boru hatları döşenmesi üzerine yaşanan uyuşmazlıkların çözülebilmesi adına, üstesinden gelinmesi gereken birincil problemin deniz yetki alanlarının sınırlarının belirlenmesi olması hasebiyle çalışmada bu konuya ayrıca bir bölüm ayrılması gerektiği uygun görülmüştür.

İkinci olarak Doğu Akdeniz’de Kıbrıs Türklerinin haklarının korunması hedefine değinilecek olursak, bu problemin genel olarak Kıbrıs Sorununun bir parçası olduğu söylenebilir. Çalışmanın amacından sapmaması ve konu bütünlüğünün sağlanması açısından ise bu soruna kısaca değinilecektir.

Çalışmanın son bölümünde ele alınacak enerji kaynakları ve boru hatlarından doğan uyuşmazlıklar ise Türkiye’nin önünde deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasından sonra ikincil bir sorun olarak mevcuttur. Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasından ayrı olarak düşünölemeyecek bu sorun bölgedeki enerji kaynaklarından yararlanma ve enerjinin transfer edilmesi noktalarında büyük önem taşımaktadır. Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki doğal kaynaklardan yararlanma ve dünyada enerji alanında bir merkez olma hedefleri göz önünde bulundurulduğunda konunun hem hukuki hem de diğer uzmanlık alanlarınca incelenmesi gayet doğaldır ve ayrıca üzerine çalışılması gerekli olan da bir konudur. Bu kapsamda çalışmada Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki hem enerji kaynakları hem de boru hatları üzerindeki hak ve yetkileri üzerinde hukuki bir inceleme yapılmak istenmekte ve Türkiye’de deniz yetki alanları sınırlandırılması konusuna oranla az çalışılmış bir konu olması hasebiyle söz konusu alanda literatüre katkıda bulunulması arzulanmaktadır.

Bu kapsamda öncelikle uluslararası deniz hukukunun temeli olarak gösterilebilecek olan deniz alanlarına ve bunların hukuki rejimlerine değinilecektir. Belirtilmelidir ki, ilk bölümde değinilecek olan deniz alanları, devletlerin egemenlik hakkının ve egemen haklarının mevcut olduğu deniz alanlarını kapsayacaktır. Sonrasında Doğu Akdeniz’de birincil problem olan deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hususuna değinilecek ve son olarak da Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki enerji kaynakları ve boru hatları üzerindeki hak ve yetkileri incelenecektir.

Çalışmada literatür taraması yöntem olarak kullanılmış; devletlerin uluslararası nota ve diğer resmî belgelerinin incelenmesi, uluslararası ve ulusal mevzuatın incelenmesi, uluslararası yargı kararlarının incelenmesi ve bazı örnek olayların incelenmesi ile elde edilen veriler ışığında belli bir yol haritası çıkarılmak istenmiştir.

2. DENİZ YETKİ ALANLARI

Denizin yapısı, denizleri hukuki anlamda farklı bölümlere ayırmayı gerekli kılmış ve 17. Yüzyılda başlayan tartışmalar¹, temellerini attığı ve günümüzde de kabul gören modern deniz hukukunu meydana getirmiştir. Burada karşımıza çıkan en önemli kaynaklar ise Cenevre Konferansları neticesinde imzalanan 1958 tarihli Cenevre Konvansiyonları ile III. Deniz Hukuku Konferansı neticesinde imzalan 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'dir.* Bu kapsamda bazı deniz alanları devletin egemenliğine tabi tutulmuş, bazı deniz alanlarında ise devlete egemen haklar tanınmıştır. Bu ayrım önemlidir, zira egemenlik ile egemen hak kavramları birbirinden farklı kavramlardır.

Devletin egemenliği altında olan deniz alanları, devletin kara ülkesi veya hava ülkesine benzer şekilde, devletin deniz ülkesini oluşturmaktadır. Bu durum devletin egemenliği altındaki denizlerde yani devletin deniz ülkesinde, devletin tam ve mutlak yetkileri olması sonucunu doğurmaktadır. Ancak deniz hukukunda, ileride değinileceği üzere yine denizlerin kendine has yapısı sebebiyle bu tam ve mutlak yetkiler üzerinde bazı kısıtlamalara gidildiği de görülmektedir.

Devletlere egemen hakların tanındığı deniz alanları ise, devletin deniz ülkesinin dışında kalmaktadır, yani devletin ülkesine dahil edilmezler. Bununla birlikte özellikle bu alanların cezbedici ekonomik getirileri, devletlerin bu alanlardaki ilgisini arttırmakta ve devletleri bu alanlara hakim olma arzusuna itmektedir.** Bu yadsınamaz gerçek karşısında, ileride üzerinde durulacak olan, kıyı devletine egemen hakların tanındığı deniz alanları belirlenmiş ve bu alanlarda kıyı devletlerine hasredilmiş hakların var olduğu kabul edilmiştir. Böylece üzerinde egemenliğe sahip olmasa da yalnızca kıyı devletinin belli hakları kullanabileceği deniz alanları ortaya çıkmıştır.

¹ 1609 yılında ünlü Hollandalı hukukçu Hugo Grotius, denizlerin herhangi bir devletin egemenliğine tabi olamayacağı tezini ileri sürdüğü "Mare Liberum" adlı eserini yayınlamış; buna karşılık 1635 yılında yayınladığı "Mare Clausum" adlı eserinde İngiliz hukukçu John Selden, denizlerin devletlerin egemenliğinde olabileceğini savunmuştur. Detaylı bilgi için bkz. Jonathan Ziskind, "International Law and Ancient Sources: Grotius and Selden", *The Review of Politics*, 35, No. 4 (October 1973): 537-559.

* Belirtmek gerekir ki Türkiye, iki sözleşmeye de taraf değildir.

** Burada bahsedilen hakim olma kavramı, belirtilen alanlarda devletin egemenliğinin sağlanması değil; bu deniz alanlarındaki getirilerden faydalanma düşüncesi olarak algılanmalıdır. Nitekim bu alanlarda herhangi bir devletin egemenlik iddiasında bulunması uluslararası deniz hukukuna göre mümkün değildir.

Sonuç olarak iç sular ve karasuları, devletlerin üzerinde egemenliğinin bulunduğu ve devletin deniz ülkesini oluşturan deniz alanları olarak; bitişik bölge, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge ise devletlerin egemen hakları olan deniz alanları olarak belirlenmiştir. Açık denizler ise hiçbir devletin egemenliğine tabi değildir ve bu alanlarda temel ilke açık denizlerin serbestliğidir.²

Belirtilmelidir ki, yukarıda bahsedilen deniz alanlarından iç sular, karasuları ve bitişik bölge, çalışmanın maksadını aşmamak amacıyla dar kapsamlı şekilde incelenecek, kıta sahanlığı ve MEB alanları üzerinde ise daha detaylı durulacaktır.

2.1. İç Sular

İç sular, 1958 tarihli Cenevre KBBS’de ve 1982 BMDHS’de karasuları esas hattının kara tarafında kalan sular olarak tanımlanmıştır.³ Bu tanımda ilk açıklanması gereken kavramın esas hat kavramı olarak karşımıza çıktığı görülmektedir.

Karasularının iç sınırını belirten esas hat kavramı⁴ 1958 KBBS ve 1982 BMDHS’de, normal esas hat ve düz esas hat olmak üzere ikiye ayrılmış ve bu kavramlar tanımlanmıştır. BMDHS’nin 5.maddesinde normal esas hat, kıyılardaki en düşük cezir hattı olarak⁵, yani suların en çok çekildiği zamanki kıyı çizgisi⁶ olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımdan anlaşılabileceği üzere normal esas hattın uygulandığı kıyılarda, pratikte bir iç su alanı bulunmamaktadır. Karasuları, suların en çok çekildiği zamanki kıyı çizgisinden başlamakta ve bu şekilde kara ülkesi ile karasuları arasında bir deniz alanı kalmamaktadır. Bu açıdan bakıldığında normal esas hat, yalnızca karasularının nereden başlayacağını belirlediği, yani karasularının iç sınırını belirten çizgi olarak açıklanabilir.

İlk kez Uluslararası Adalet Divanı(UAD)’nın 1951 tarihli İngiltere-Norveç Balıkçılık davasında kabul edilen⁷ düz esas hat ise, belli durumlarda kıyıların uygun noktalarını

² Yoshifumi Tanaka, *The International Law of the Sea*, 3. Bs. (Cambridge: Cambridge University Press, 2019), 187.

³ Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi, 1958, Md. 5/1; Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS), 1982, Md. 8/1.

⁴ Kaare Bangert, “Inland Waters”, *Max Planck Encyclopedia of Public International Law* (Oxford Public International Law), 3 <https://opil.oup.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1968?prd=EPIL> [Erişim Tarihi: 24.01.2022].

⁵ BMDHS, 1982 Md. 5.

⁶ Aslan Gündüz, *Milletlerarası Hukuk Konu Anlatımı, Temel Belgeler, Örnek Kararlar*, ed. Reşat Volkan Günel, 10. Bs. (Ankara: Savaş Yayınevi, 2019), 187.

⁷ International Court of Justice(ICJ), ICJ Reports , *Fisheries Case(United Kingdom v. Norway)*, (1951), 31.

birleştiren ve bu sayede karasularının iç sınırının; ayrıca bu iç sınırlar ile kıyı arasında da iç suların ortaya çıkmasını sağlayan çizgi olarak karşımıza çıkar. Belirtilmelidir ki BMDHS, düz esas hat yöntemi kullanılırken kıyının genel istikametinden önemli ölçüde sapılmaması gerekliliğini; devletlerin bu yöntemi kullanırken söz konusu bölgede teamül halini almış ekonomik çıkarlarını gözetebileceğini; ayrıca bu yöntem ile bir devletin, başka bir devletin karasularını açık denizlerden veya MEB alanlarından ayıramayacağını düzenlemiştir.⁸

Yukarıda belirtildiği üzere düz esas hatlar her durumda kullanılamazlar. Belli coğrafi formasyonların varlığı, iç sular belirlenirken düz esas hat yönteminin kullanılabilmesi için gereklidir. Bu coğrafi formasyonlar karşımıza “girintili-çıkıntılı kıyılar, adalar saçağı, nehir ağzları, körfezler, limanlar vs.” olarak çıkabilir.⁹ İşte bu tür coğrafi formasyonların varlığı halinde, kıyılar üzerindeki uygun noktalar düz esas hatlar ile birleştirilir ve bu farazi çizginin kıyı tarafında kalan sular devletin iç su alanlarını oluşturur.

İç suların belirlenmesinde körfezlere bir parantez açmak gereklidir¹⁰. Zira körfezlerde düz esas hat yöntemi ile iç sular belirlenirken bazı farklılıklar mevcuttur. Öncelikle körfezlerin kıyıya doğru iyice belirgin bir girinti oluşturması ve körfezin ağzını oluşturan iki çıkıntı arasında çizilecek bir hattın çap olarak kabul edileceği bir yarım dairenin alanının, körfezin oluşturduğu girintinin alanına eşit veya bundan az olması gerekmektedir. Bu koşulların yanında, düz esas hat yöntemi ile birleştirilecek körfez ağzında, birleştirilecek olan uygun noktalar arasındaki mesafenin yirmi dört milden fazla olamayacağı da BMDHS’de belirtilmektedir.¹¹

Körfezler ile ilgili bir başka durum ise tarihi körfezlerdir. Şöyle ki bir körfez, sözleşmelerde körfezler ile ilgili düzenlenen hükümlerden farklılık arz ediyor, yani yukarıda belirtilen özellikleri bünyesinde barındırmıyorsa da bazı durumlarda tarihi körfez olarak söz konusu bölgenin kıyı devletinin iç sularını oluşturmasını sağlayabilir. Bunun için gerekli olan koşullar; kıyı devletinin bu körfezde tarihi bir iç su uygulamasının bulunması ve uluslararası toplum nezdinde de bu uygulamanın kabul

⁸ Detaylı bilgi için bkz. BMDHS, 1982, Md. 7.

⁹ BMDHS, 1982, Md.7, Md. 9 vd.

¹⁰ Burada bahsi geçen körfezler, tüm kıyıları tek bir devlete ait olan körfezlerdir. Birden fazla devletin kıyıdaş olduğu körfezler ise alelade bir kıyı gibi değerlendirilebilir. Detaylı bilgi için bkz. Selami Kuran, *Uluslararası Deniz Hukuku*, 6. Bs. (İstanbul: Beta Yayınları, 2020), 82.

¹¹ BMDHS, 1982, Md. 10/2, Md. 10/4.

görmesi yani uygulamanın çekişmesiz olması gerekliliğidir.¹² İşte bu koşulların varlığı halinde artık sözleşmelerde körfezler için aranan özellikler dikkate alınmayacak ve körfez, tarihi körfez olarak kıyı devletinin iç sularını oluşturabilecektir.

Esas hatlarla ilgili bir soru da bu yöntemi kimin kullanma yetkisine haiz olduğu sorusudur. Bu sorunun cevabı doğal olarak kıyı devleti olacaktır. Ayrıca kıyı devletine hangi esas hat metodunun uygulanacağı konusunda da bir takdir hakkı verildiği söylenebilir. Ancak kıyı devletinin düz esas hat yöntemini kullanabilmesi için yukarıda belirtilen durumların varlığının arandığı da unutulmamalıdır. Yani aslında kıyı devletine tanınan bu takdir hakkının, düz esas hatların kullanılabileceği kıyıları için olduğu söylenebilir.¹³ Devletin hangi usulde esas hatları belirleyeceği hususu ise devletlerin iç hukuklarınca belirlenecektir. Örneğin ülkemizde esas hatları tespit yetkisi Cumhurbaşkanı'na aittir.¹⁴

2.1.1. Hukuki Rejimi

Genel olarak teamül kurallarına dayanan ve devletin kara ülkesindeki hukuki rejime en benzer deniz alanı olan iç suların hukuki rejiminde, kıyı devletinin yetkilerinin tam ve mutlak olduğu söylenebilir.¹⁵ Ayrıca kıyı devletinin iç sularındaki egemenliği, BMDHS'de de hüküm altına alınmıştır. Buna göre iç sulardaki egemenlik deniz ülkesi olan iç suları kapsadığı gibi, bu deniz alanı altındaki deniz yatağını ve toprak altını; bu deniz alanı üzerindeki hava sahasını da kapsar.¹⁶ Bu egemenlik nedeniyle kıyı devletinin bu deniz alanında yargı yetkisine sahip olduğunu, iç sulara girişleri düzenleyip bu deniz alanlarına girişleri yasaklayabileceğini söylemek mümkündür. Ancak pratikte bu yetkilerin yumuşatıldığı söylenebilir.¹⁷ Özellikle yabancı ticaret gemileri için kullanılacak yetkilerin yumuşatılmasında dünya ticaretinin engellenmemesi ve bunda bütün devletlerin çıkarının olması neden olarak gösterilebilir.

¹² Sevin Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri, Devletin Yetkisi, Yer ve Kişiler Bakımından Çevresi ve Niteliği*, 4. Bs. (İstanbul: Beta Yayınları, 1989), 70.

¹³ Deniz Tekin Apaydın, "Düz Esas Hatların Belirlenmesinde Adaların Rolü: Adalar Saçağı Bilmecesi", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C. 25, S.2 (2019): 568.

¹⁴ "Karasuları Kanunu (2674 S.K.)", *Resmî Gazete*, 17778 (Nisan 1982), 3.

¹⁵ Melda Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, 9. Bs. (İstanbul: Beta Yayınları, 2015), 323; Kuran, *a.g.e.*, 38.

¹⁶ BMDHS, 1982, Md. 2/2.

¹⁷ Sur, *a.g.e.*, 323.

Ayrıca belirtilmesi gereken bir diğer husus da zararsız geçiştir. Zararsız geçiş kural olarak karasularında yapılır ve çalışmanın ilgili bölümünde incelenecektir. Kural olarak iç sularda zararsız geçiş yapılamamaktadır. Ancak BMDHS'ye göre önceden karasuyu olan bir deniz alanı, düz esas hat yöntemi ile iç su haline getirilmişse önceden var olan zararsız geçiş hakkı iç su haline getirilen deniz alanında da devam eder.¹⁸ Yani BMDHS'nin bu bölgelerdeki zararsız geçiş hakkını bir kazanılmış hak gibi değerlendirdiği ve koruduğu söylenebilir.

Sonuç olarak iç sular kıyı devletinin egemenliğine tabi ve bu devletin mutlak yetkilerinin olduğu deniz alanlarıdır. Ancak belirtildiği üzere uygulamada bu yetkilerin yumuşatıldığı da bir gerçektir. Bu kapsamda yabancı gemilerin iç sulara girişi ve kıyı devletinin iç sulardaki yargı yetkisini kısa da olsa incelemek önem arz etmektedir.

2.1.1.1. Yabancı Gemilerin İç Sulara Girişi

Yukarıda da belirtildiği üzere yabancı gemilerin iç sulara girişi kıyı devletince kural olarak yasaklanabilir. Ancak uygulamada ticaret gemileri ile ticari amaçla kullanılmayan devlet gemileri(özellikle savaş gemileri) arasında ikili bir ayrıma gidildiği görülmektedir. Ticaret gemileri bakımından yukarıda da zikredilen ortak ticari ve ekonomik kaygılar nedeniyle iç sulara girişler engellenmez. Ancak belirtilmelidir ki, kıyı devleti salgın hastalık veya kamu güvenliğinin tehdidi halinde geçici olarak girişleri engelleyebilir. Buna ek olarak askeri limanlarını sürekli biçimde kapatabilir.¹⁹ Ticari amaçla kullanılmayan devlet gemileri ve özellikle savaş gemileri içinse bu şekilde bir giriş serbestisinden bahsedilemez.²⁰ Ülkemizde de ticaret gemilerinin iç sulara girişi bakımından bir sınırlama olmamakla beraber, savaş gemilerine izin koşulu öngörülmüştür. Buna göre yabancı silahlı kuvvetlere mensup gemilerin Türk iç sularına girebilmeleri için 15 gün, eğer gemi nükleer savaş gemisi ise 30 gün önceden izin almaları gerekmektedir.²¹

¹⁸ BMDHS, 1982, Md.8.

¹⁹ Kuran, *a.g.e.*, 39; Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, 14. Bs. (Ankara: Turhan Kitabevi, 2015), 261.

²⁰ Tanaka, *a.g.e.*, 99.

²¹ “Yabancı Silahlı Kuvvetlere Bağlı Gemilerin Türk İç Sularına Girişleri ve Bu Sulardaki Hareket ve Faaliyetlerine İlişkin Yönetmelik (83/7467)”, *Resmî Gazete*, 18252 (Aralık 1983), 13, 22.

Bununla beraber 1986 tarihli Nikaragua Davası'nda gemilerin limanlara ulaşmasına kıyı devletinin izin vermesi gerektiği belirtilmişse²² de bunun bir teamül kuralı haline dönüşmediği söylenebilir.²³ Ancak bir devlet bu konuda bir uluslararası antlaşmaya taraf olmuşsa, pek tabii ki onunla bağlı olacaktır ve ahde vefa ilkesi doğrultusunda gemilerin girişlerine izin vermekle yükümlü olacaktır.

2.1.1.2. Kıyı Devletinin Yargı Yetkisi

Kıyı devletinin egemenliği altında bulunan iç sularda yargı yetkisi mevcuttur. Ancak bu konuda da ikili bir ayrıma gidildiği görülmektedir. Ticari gemiler üzerinde yargı yetkisi kullanılabilirken, savaş gemilerinin dokunulmazlığı ilkesi gereği savaş gemileri üzerinde yargı yetkisi kullanılamaz. Ancak belirtmek gerekir ki hem ticaret gemileri hem de savaş gemileri, iç sularda kıyı devletinin mevzuatına uygun hareket etmek zorundadır. Buna örnek olarak deniz trafiği veya gümrük ile ilgili düzenlemeler gösterilebilir.²⁴

Kıyı devletinin iç sularındaki ticaret gemileri bakımından, özel hukuk uyuşmazlıkları kapsamında, mürettebat arasındaki uyuşmazlıkların geminin bayrak devletinin yargı yetkisinde oldukları söylenebilir. Gemi mürettebatı ile mürettebat olmayan kişiler arasındaki kişiler arasındaki uyuşmazlıklar ise milletlerarası özel hukukun kanunlar ihtilafına kurallarına göre çözümlenecektir.²⁵

Kıyı devletinin cezai yargı yetkisine bakıldığında ise, bu yetkinin tam olduğunu ancak belli başlı durumlarda kıyı devletinin bu yetkisini kullanmaktan imtina edebileceği söylenebilir. Şöyle ki, kıyı devletinin iç sularındaki bir yabancı gemide işlenen suç, kıyı devletinin kamu düzenine halel getirmiyorsa; olayda fail veya mağdurlardan hiçbiri kıyı devletinin vatandaşı değilse; iç sularda bulunan yabancı devletin kaptanı, fail ya da mağdur, kıyı devletinin yetkili makamlarından yardım talebinde bulunmamışsa kıyı devleti, cezai yargı yetkisini kullanmaktan imtina edebilecektir.²⁶

Yabancı savaş gemileri veya genel olarak yabancı devlet gemileri de kıyı devletinin iç sularında onun mevzuatına uygun hareket etmekle yükümlüdür. Ancak unutulmamalıdır ki kıyı devletinin kurallarına uyulmaması nedeniyle kıyı devleti bu

²² ICJ, ICJ Reports, *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua*, (Nicaragua v United States of America), (1986), 111.

²³ Tanaka, *a.g.e.*, 98; Kuran, *a.g.e.*, 38.

²⁴ Pazarcı, *a.g.e.*, 261.

²⁵ Kuran, *a.g.e.*, 44.

²⁶ *a.g.e.*, 66-67.

gemiler üzerinde yargı yetkisini kullanamaz. Bunun sebebi olarak yukarıda da zikredilen savaş gemilerinin dokunulmazlığı ilkesi gösterilebilir. Böyle bir durumda kıyı devleti, bu gemilerden iç sularını terk etmesini isteyebilecektir ve yabancı gemi tarafından bu istek yerine getirilmelidir.²⁷

Sonuç olarak iç suları genel bir bakışla değerlendirecek olursak, devletin egemenliğine tabi bir deniz alanı olduğunu, devletin bu deniz alanında tam ve mutlak yetkilere sahip olduğunu ancak uygulamada tüm devletlerin ortak çıkarı neticesinde bu yetkilerde birtakım istisnai kısıtlamalara gidildiğini söyleyebiliriz.

2.2. Karasuları

Devletin deniz ülkesini oluşturan ve dolayısıyla egemenliğinin söz konusu olduğu bir diğer deniz alanı karasularıdır. Karasuları olarak ifade edilen alan, belli bir genişlikte olan ve devletin kara ülkesini tamamen çevreleyen deniz alanıdır. Bu alanda inceleme konusu yapılacak hususlar, bu alanın genişliği, sınırlandırılması ve hukuki rejimi olacaktır.

2.2.1. Genişliği

Esas hatların iç sınırı oluşturduğu karasularında genişliğin ne kadar olacağı, akdi olarak ancak 1982 BMDHS’de ortaya konmuştur. Tarihi gelişime bakıldığında, özellikle 18. Yüzyıldan itibaren 3 millik karasuları genişliğinin öngörüldüğünü, bazı devletlerin daha geniş hak iddiasında bulunmasına rağmen hiçbir devletin bu genişlikten daha az karasuları genişliğini kabul etmediği görülmektedir.²⁸ Bu 3 millik genişliğin dayanağı olarak ise, bu mesafenin o dönemki kıyı topçusunun azami menzili olması gösterilebilir.²⁹ III. Deniz Hukuku Konferansına kadar olan süreçte ise, 1930 tarihli La Haye Konferansı ile I. ve II. Deniz Hukuku Konferanslarından, karasularının genişliğinin belirlenmesi hususunda bir sonuç alınamamıştır.³⁰ III. Deniz Hukuku Konferansına gelindiğinde ise, karasularının genişliğinin esas hatlardan itibaren 12 mile kadar olabileceği kararlaştırılmıştır.³¹ Bu kurala yönelik bir konsensüs

²⁷ Sur, *a.g.e.*, 324.

²⁸ Herbert A. Smith, *Deniz Hukuku ve Teamülü*, çev. Ahmet Kerse, A. Yüksel Önel, 3. Bs. (İstanbul: Deniz Basımevi, 1967), 6.

²⁹ *a.g.e.*, 19.

³⁰ Sertaç Hami Başeren, *Ege Sorunları* (Ankara: TÜDAV Yayınları, 2006), 119-120.

³¹ BMDHS, 1982, Md. 3.

sağlanmamış olsa da çoğu devletçe desteklendiğini ve günümüzde bir örf ve adet kuralı niteliği kazandığını söylemek mümkündür.³²

Belirtmek gerekir ki, bir hukuk kuralı daha oluşma aşamasındayken o kurala karşı pozisyon alan, yani söz konusu kuralı kabul etmeyen bir devlet, bu reddedişini istikrarlı şekilde sürdürmüşse, bahsi geçen kural örf ve âdet halini alsa dahi artık o devlete karşı ileri sürülemeyecektir. Bunun gibi durumda olan devletlere ise ısrarlı itirazcı(persistent objector) denmektedir. Ülkemiz açısından bakıldığında ise, BMDHS'ye taraf olmaması ve bu kurala karşı ısrarlı itirazcı pozisyonunda olması nedenleriyle karasuları ile ilgili bu kuralın, Türkiye'ye karşı ileri sürülemeyeceğini söyleyebiliriz.³³

2.2.2. Sınırlandırılması

Öncelikle 1958 Cenevre KBBS ve 1982 BMDHS'de belirtildiği üzere, karasularının dış sınırı esas hattan itibaren, bu hatta karasuları genişliği kadar uzaklıktaki hattır.³⁴ Bu sınır genellikle esas hatlara paralel bir hat çizilmesi yoluyla veya daire yayları olarak adlandırılan ve esas hatlar üzerindeki noktalardan hareketle yaylar çizip bu yayların kesiştiği noktaların birleştirilmesi yoluyla oluşturulur. Daha kolay olan ilk yöntem daha fazla benimsenmiş olmasına karşın, daire yayları metodu özellikle girintili çıkıntılı kıyılarda daha etkilidir.³⁵ Ancak belirtilmelidir ki, coğrafi ve hukuki faktörler nedeniyle bir devlet bu hattı dilediğince belirleyemeyebilir ve bir sınırlandırma söz konusu olabilir. Örneğin karşılıklı kıyıları bulunan iki devletin kıyıları arasında çok kısa bir mesafenin bulunması, bir sınırlandırmayı gerektirecektir.³⁶ İşte bu gibi durumlarda sınırlandırmanın nasıl yapılacağı hususu, 1958 KBBS'ye kadar netlik kazanmamıştır. İlk kez 1958 KBBS'de düzenlenerek netlik kazanan “kıyıları karşı karşıya veya yan yana olan devletler bakımından karasularının sınırlandırılması” meselesi üzerindeki belirsizlik, bu konvansiyonla ortadan kalkmıştır ve KBBS'nin 12. maddesinde kendine yer bulan düzenleme 1982

³² Donald R. Rothwell, Tim Stephens, *The International Law of the Sea* (Oxford: Hart Publishing, 2010), 71.

³³ Detaylı bilgi için bkz. Başeren, *a.g.e.*, 122-123.

³⁴ KBBS, 1958, Md. 6; BMDHS, 1982, Md. 4.

³⁵ Bowen L. Florsheim, “Territorial Seas – 3000 Year Old Question”, *Journal of Air Law and Commerce*, 36, No: 1 (1970): 85.

³⁶ Pazarcı, *a.g.e.*, 263.

BMDHS'nin 15. maddesinde de aynen kabul edilmiştir.³⁷ Bu düzenlemelere göre kıyıları karşılıklı veya yan-yanaya olan devletler bakımından karasularının sınırlandırılması, öncelikle devletler anlaşma sağlayabilirlerse bir uluslararası antlaşma yoluyla yapılır. Bir anlaşma sağlanamadığı takdirde, tarihsel haklar veya özel durumlar başka bir sınırlandırmayı gerekli kılmadığı müddetçe sınırlandırma eşit uzaklık ilkesine göre yapılır.³⁸ Ayrıca belirtilmelidir ki, devletler karasularının genişliğini belirleme ve sınırlandırma hususlarında BMDHS'nin 300. maddesinde belirtilen iyi niyet kurallarına riayet etmelidir.³⁹ İlgili maddeye göre sözleşmeye taraf devletler, yükümlülüklerini iyi niyet çerçevesinde kullanırken; kendilerine tanımış olan hak, yetki ve serbestileri hakkın kötüye kullanılmasını teşkil edecek şekilde kullanamayacaklardır.⁴⁰

2.2.3. Hukuki Rejimi

Karasuları, yukarıda da bahsedildiği üzere devletin deniz ülkesini oluşturur ve bu deniz alanı, bu alandaki deniz yatağı ve toprak altı ile bu alanın üzerindeki hava sahasını da kapsayacak şekilde devletin egemenliğine tabidir. Ancak tüm devletlerin ortak çıkarları, karasularındaki egemenliğin devletin kara ülkesindeki egemenliğinden farklılaşmasına neden olmuştur.⁴¹ Bu kapsamda karasularında devletin egemenliği bazı sınırlamalara tabi olmuştur. Uluslararası toplumun uluslararası denizcilikten kaynaklanan çıkarları doğrultusunda getirilen bu sınırlamalar, kıyı devletinin karasularından yabancı gemilerin geçişi ve kıyı devletinin yargı yetkisi ile ilgilidir.

2.2.3.1. Zararsız Geçiş Hakkı

Devletlerin kendi karasularında özellikle güvenlik gibi sebeplerle büyük bir otorite tesis etme talepleri ile uluslararası toplumun diğer devletlerinin bir otoriteden münezzeh şekilde bu deniz alanlarını kullanma ve denizcilik faaliyetlerine devam etme talepleri arasındaki çatışma, zararsız geçiş hakkı adı verilen kavramı ortaya çıkarmıştır.⁴² 1930 La Haye konferansında bir teamül kuralı olduğu onaylanan zararsız

³⁷ Lucius Cafilisch, "Maritime Boundries, Delimitation", *Encyclopedia of Public International Law 11 Law of the Sea – Air and Space*, ed. Rudolf Bernhardt (Amsterdam: North Holland Publishing, 1989), 213.

³⁸ KBBS, 1958, Md. 12; BMDHS, 1982, Md. 15; Pazarcı, *a.g.e.*, 264-265.

³⁹ Sur, *a.g.e.* 328.

⁴⁰ BMDHS, 1982, Md. 300.

⁴¹ Haijiang Yang, *Jurisdiction of the Coastal State Over Foreign Merchant Ships in Internal Waters and Territorial Sea* (Heidelberg: Springer, 2006), 124.

⁴² Shekhar Ghosh, "The Legal Regime of Innocent Passage Through The Territorial Sea", *Law of the Sea*, Ed. Hugo Caminos (Burlington: Ashgate Publishing, 2001), 39.

geçiş, bir konvansiyonda ilk olarak 1958 Cenevre KBBS’de düzenlenmiş, 1982 BMDHS’de de kendine yer bulmuştur.⁴³

Zararsız geçiş kavramı açıklanırken öncelikle geçişten ne anlaşılması gerektiği, daha sonra ise zararsızlık kavramıyla ne kastedildiği ortaya konmalıdır. Geçiş, kısaca iç sulara girmeyerek karasularını kat etmek veya iç sulara, limanlara girmek ya da iç sularan çıkamak amaçlarıyla seyrüsefer etmek olarak tanımlanabilir.⁴⁴ Ayrıca belirtilmelidir ki, geçiş yapan bir gemi *force majeure*, tehlike hali, tehlikede bulunanlara yardım ya da seyrüseferin doğal gereği olarak durmuşsa ya da demirlemişse de geçiş yapıyor sayılır. Geçişin nasıl olacağı sorusunun cevabını ise BMDHS “kesintisiz ve çabuk” olarak vermiştir.⁴⁵ 1958 Cenevre KBBS ve 1982 BMDHS’deki geçiş ile ilgili bahsedilen bu düzenlemelerin, uzun süreli ve istikrarlı şekilde devlet uygulamalarına da sirayet ettiğini ve bu nedenle bir teamül kuralı niteliğini haiz olduğu da belirtilmelidir.⁴⁶

Zararsızlık kavramı ise, hem 1958 KBBS’de hem de 1982 BMDHS’de geçişin kıyı devletinin barış, düzen ve güvenliğine hanel getirmemesidir.⁴⁷ Bir eksiklik olarak 1958 KBBS, hangi hallerde geçişin kıyı devletinin barış, düzen ve güvenliğine hanel getirdiğini ve barış, düzen ve güvenlikden ne anlaşılması gerektiğini düzenlememiştir.⁴⁸ 1982 BMDHS ise 19/2. maddesinde geçişi zararlı hale getiren halleri sayarak düzenlemiştir.⁴⁹

⁴³ Yang, *a.g.e.*, 147.

⁴⁴ BMDHS, 1982, Md. 18/1.

⁴⁵ BMDHS, 1982, Md. 18/2.

⁴⁶ Robin R. Churchill, Alan V. Lowe, *The Law of the Sea*, 2. Bs. (Manchester: Manchester University Press, 1988), 69.

⁴⁷ KBBS, 1958, Md. 14/4; BMDHS, 1982, Md.19/1.

⁴⁸ Yang, *a.g.e.*, 156.

⁴⁹ Buna göre;

- a- Kıyı devletinin egemenliği, ülkesel bütünlüğü ya da siyasi bağımsızlığına karşı ya da başka herhangi bir şekilde Birleşmiş Milletler Şartı’nda düzenlenen uluslararası hukuk prensiplerini ihlal edecek tarzda herhangi bir kuvvet kullanılması tehdidi ya da kuvvet kullanımı,
- b- Hangi türden olursa olsun silahla yapılan herhangi bir manevra ya da deneme,
- c- Kıyı devletinin savunma ve güvenliğinin zararına olacak şekilde bilgi toplamayı amaçlayan herhangi bir hareket,
- d- Kıyı devletinin savunma ve güvenliğini etkileyen propaganda faaliyetleri,
- e- Herhangi bir uçağın güverteden uçurulması, güverteye indirilmesi ya da alınması,
- f- Bir askeri aygıtın güverteden fırlatılması, güverteye inmesi veya güverteye alınması,
- g- Kıyı devletinin gümrük, maliye göç veya sağlıkla ilgili kanun ve düzenlemelerine aykırı şekilde herhangi bir mal, para veya kişinin gemiye alınması veya çıkarılması,
- h- Sözleşmeye aykırı şekilde kasten ve ciddi kirletme faaliyeti,
- i- Herhangi bir balıkçılık faaliyeti,
- j- Araştırma ve ölçüm faaliyeti,

Hangi gemilerin zararsız geçiş hakkında faydalanacağı hususunda ise ticaret gemileri bakımından, denize kıyısı olsun olmasın her devletin gemilerinin bu hakka sahip olduğu kabul edilmiştir ve bu konuda görüş birliği vardır. Ancak savaş gemileri bakımından bir konsensüs olduğu söylemez ve devletler, yabancı savaş gemilerinin kendi karasularından zararsız geçişini izin veya bildirim koşuluna bağlayabilirler.⁵⁰ Ayrıca belirtilmelidir ki denizaltılar, zararsız geçişi sathıtan ve bayrak göstererek yapmalıdır.⁵¹

Zararsız geçişte kıyı devletinin de yetki ve yükümlölükleri bulunmaktadır. Öncelikle belirtilmelidir ki kıyı devleti, yabancı gemiler arasında ayırım yapmadan yetkilerini kullanır.⁵² Kıyı devleti, egemen devlet olarak polis yetkileri de dahil olmak üzere zararsız geçiş dışındaki konularda bütün egemenlik haklarını kullanma yetkisine sahiptir.⁵³ Ayrıca BMDHS, kıyı devletinin zararsız geçişle ilgili yapabileceği düzenlemelere de değinmiştir. Belirtmek gerekir ki Sözleşme'nin 21. maddesinde sayılan bu hükümler sınırlayıcı nitelikte değildir.⁵⁴ Bu hükme göre, kıyı devleti *“seyrüsefer güvenliği ve deniz trafiğinin düzenlenmesi, kablo ve boru hatlarının korunması, denizin canlı kaynaklarının korunması, deniz çevresinin korunması vb.”* konularda kanun ve düzenlemeler yapabilmektedir.⁵⁵

Kıyı devletinin bir başka yetkisi ise zararsız geçişi erteleme yetkisidir. Belirtmelidir ki, kıyı devleti zararsız olmayan geçişi önlemek için gerekli tedbirleri alma yetkisine sahiptir.⁵⁶ Bununla birlikte kıyı devleti, yabancı gemiler üzerinde herhangi bir ayırım gözetmeden, güvenliği için zorunlu olan hallerde zararsız geçişi de geçici olarak erteleyebilir. Kıyı devleti bu ertelemeyi karasularının belirlenen bölgelerinde yapabilir ve bunu ilan etmesi gerekir.⁵⁷

Kıyı devletinin yetkilerinin yanında yükümlölükleri de bulunmaktadır. Bunlar, yukarıda da bahsedilen yabancı gemiler üzerinde ayırım yapmamak ve zararsız geçişi

k- Kıyı devletinin herhangi bir iletişim sistemine veya herhangi bir tesis veya teizatına müdahaleyi amaçlayan faaliyetler,

l- Geçişle doğrudan doğruya ilgisi olmayan herhangi bir diğer hareket, geçişi zararlı hale getirecektir.

⁵⁰ Tanaka, *a.g.e.*, 109-110; Pazarcı, *a.g.e.*, 265.

⁵¹ KBBS, 1958, Md. 14/6; BMDHS, 1982, Md. 20.

⁵² Sur, *a.g.e.*, 333.

⁵³ Ghosh, *a.g.e.*, 45; Pazarcı, *a.g.e.*, 266.

⁵⁴ Kuran, *a.g.e.*, 111.

⁵⁵ Detaylı bilgi için bkz. BMDHS, 1982, Md. 21.

⁵⁶ KBBS, 1958, Md. 16/1; BMDHS, 1982, Md. 25/1.

⁵⁷ KBBS, 1958, Md. 16/3; BMDHS, 1982, Md. 25/3.

önlememek olarak sıralanabilir. Ayrıca kıyı devleti, karasularındaki tehlikeleri uygun şekilde ilan etmekle de yükümlüdür.⁵⁸

2.2.3.2. Kıyı Devletin Yargı Yetkisi

Kıyı devleti, yetkinin ülkeselliği ilkesi çerçevesinde her kişi ve şeye yönelik olarak mevzuatında düzenlemelere gidebilir. Ancak uluslararası denizcilik faaliyetlerinin akamete uğramaması adına bu konuda da bazı sınırlamalara gidildiği görülmektedir. Bu çerçevede karasularında kıyı devletinin yargı yetkisinin kısıtlandığını söyleyebiliriz.⁵⁹

Öncelikle bu konuda hem karasularındaki yabancı gemiler bazında ticaret gemileri ile savaş gemileri olarak hem de kıyı devletinin kullanacağı yargı yetkisi bazında cezai yargı yetkisi ve hukuki yargı yetkisi olarak ikili bir ayrıma gidildiğini söyleyebiliriz.

Ticaret gemileri bakımından hangi durumlarda cezai yargı yetkisinin kıyı devleti tarafından kullanılabilceği 1982 BMDHS’de açıkça düzenlenmiştir. Buna göre kıyı devleti ancak, “*suçun sonuçları kıyı devletine sirayet ediyorsa; suç ülkesinin barışını veya karasularının düzenini bozacak türdeyse; gemi kaptanı veya bayrak devletinin diplomatik ajanları ya da konsolosluk memurları tarafından yerel makamlardan yardım istenmişse; uyuşturucu kaçakçılığını önlemek için söz konusu tedbirler gerekliyse*” cezai yargı yetkisini kullanabilmektedir.⁶⁰ Ancak kıyı devletinin iç sularından karasularına çıkan gemiler bakımından kıyı devleti yukarıda sayılan sınırlamalara tabi değildir.⁶¹ Ayrıca kıyı devleti yetkilileri tarafından bir tutuklama yapılmasını gerektiren hallerde, seyrüseferin menfaatleri de göz önünde bulundurulmalı ve kıyı devletince geminin seyrüseferi olabildiğince aksatılmamaya çalışılmalıdır.⁶² Bunlara ek olarak iç sularına girmeyip karasularından zararsız geçişe devam etmekte olan gemiler bakımından, eğer kıyı devletinin karasularına girilmeden önce bir suç işlendiyse bu gemiler üzerinde kıyı devleti bir kimsenin tutuklanması ya da gemide bir soruşturma yapılması hususunda bir tedbir alamaz. Ancak deniz çevresinin korunması ve kıyı devletinin MEB’ine yönelik düzenlemelerinin ihlali halinde kıyı devleti bu tedbirleri alabilecektir.⁶³

⁵⁸ KBBS, 1958, Md. 15; BMDHS, 1982, Md. 24.

⁵⁹ Toluner, *a.g.e.*, 185.

⁶⁰ BMDHS, 1982, Md. 27/1.

⁶¹ *a.g.s.* md. 27/2.

⁶² *a.g.s.* md. 27/4; Pazarcı, *a.g.e.*, 268.

⁶³ BMDHS, 1982, Md 27/5; Kuran, *a.g.e.*, 167.

Savaş gemileri hususunda ise kıyı devletinin yargı yetkisi bulunmamaktadır. Ancak bu durum savaş gemilerinin karasularında istediği eylemi yapabileceği anlamına gelmemektedir. Şöyle ki, savaş gemileri ya da daha geniş olarak devlet gemileri, kıyı devletinin mevzuatına uymakla yükümlüdürler, ancak bu gemilerin yargı bağıışıklığından dolayı kıyı devletince bir cezai yargılamaya tabi tutulmaları mümkün değildir. Bununla beraber kıyı devleti, böyle bir durumda ilgili gemiden karasularını terk etmesini isteyebilecektir.⁶⁴

Kıyı devletinin hukuki yargı yetkisine gelirse, bu konuda da ikili bir ayrıma gidildiğini söyleyebiliriz. Buna göre yabancı gemideki kişiler ile ilgili borçlar ve yabancı geminin yolculuğundan kaynaklı borçlar ayrıma tabi tutulmuştur. Şöyle ki, karasularından geçiş yapan yabancı gemideki bir kişi ile ilgili kıyı devleti hukuki yargılama yetkisini kullanmak maksadıyla bu gemiyi durdurmamalı ve yolundan çevirmemelidir.⁶⁵ Yabancı gemilerin seyrüseferi ile ilgili yükümlülük ve sorumlulukları hususunda ise, bu gemi kıyı devletinin iç sularından karasularına geçmiş veya karasularında yatmaktaysa kıyı devletinin hukuki yargı yetkisini kullanabileceği söylenebilir.⁶⁶ Devlet gemileri ve özel olarak da savaş gemileri içinse yine cezai yargılamadaki gibi kıyı devletinin yalnızca bu gemiden karasularını terk etmesini isteyebileceğini söyleyebiliriz.⁶⁷ Ancak belirtmelidir ki kıyı devleti, yabancı devlet gemilerinin sebep olduğu tüm zararların giderilmesini geminin bayrak devletinden talep edebilecektir.⁶⁸

2.3. Takımada Suları

19. yüzyılın sonlarında özel bir rejime tabi olması fikri ortaya çıkan ancak sık sık gündeme gelmesine rağmen daha önemli hususların varlığı ve onlara öncelikle önem verilmesi nedeniyle düzenlenmesi konusunda ciddi bir yol kat edilemeyen takımada suları kavramı,⁶⁹ ilk kez 1982 BMDHS’de vücut bulmuştur.⁷⁰ BMDHS’ye göre takımada, *coğrafi, ekonomik ve siyasi bir bütün oluşturan veya tarihi olarak böyle addedilecek şekilde birbiriyle bağlantılı suları ve diğer doğal özellikleri birbirine*

⁶⁴ KBBS, 1958, Md. 22/2, 23; BMDHS, 1982, Md. 30, 32.

⁶⁵ KBBS, 1958, Md. 20/1; BMDHS, 1982, Md. 28/1.

⁶⁶ KBBS, 1958, Md. 20/3; BMDHS, 1982, Md. 28/3.

⁶⁷ KBBS, 1958, Md. 23; BMDHS, 1982, Md. 30.

⁶⁸ Pazarcı, *a.g.e.*, 269.

⁶⁹ H. P. Rajan, “The Legal Regime of Archipelagos”, *Law of the Sea*, Ed. Hugo Caminos (Burlington: Ashgate Publishing, 2001), 135.

⁷⁰ Tanaka, *a.g.e.*, 131.

bağlayan adalar grubu olarak tanımlanmıştır.⁷¹ Takımada devleti ise tamamen bir ya da daha fazla takımadadan oluşan ve diğer başka adaları da kendinde barındırabilen devlettir.⁷² İşte takımada sularına yalnızca bu takımada devletleri sahip olabilirler.⁷³ Ancak takımada devleti ve takımada sularının ortaya çıkması belli başlı koşullara bağlıdır. Şöyle ki, takımada sularını oluşturmak için söz konusu devletin takımada oluşturacak adalarının en dışındaki adaların en uç noktaları esas hatlarla birleştirilir ve bu hatların uzunluğu en fazla 100 mil olabilir. Ancak bu esas hatların toplam sayısının yüzde üçü kadarının 125 mile kadar uzayabileceği Sözleşme’de kabul edilmiştir.⁷⁴ Takımada sularının oluşması için gereken ikinci bir koşulsu esas hatlarla birleştirilen bu alan içindeki denizin alanının kara sahasına oranı 1-1 ile 9-1 arasında olmalıdır.⁷⁵ Yani takımada suları içerisindeki su alanı, adaların kapladığı yüzölçümünün 9 katından fazla olamayacaktır. Bu şartların yanında takımada sularının sınırlarını belirleyen esas hatlar çizilirken, takımadanın genel istikametinden önemli ölçüde sapılmamalı ve oluşturulacak takımada suları, başka bir devletin karasularını açık denizden yahut MEB’den ayırmamalıdır.⁷⁶ İşte bu koşullar sağlandığında bir devlet takımada suları oluşturabilir ve bu alan kıyı devletinin egemenliğine tabi olur.⁷⁷ Söz konusu bu egemenlik ise, diğer devletlerin gemilerine tanınan zararsız geçiş hakkıyla sınırlandırılmıştır. Bununla beraber kıyı devleti, yabancı gemi ve uçakların kesintisiz ve çabuk geçiş yapabilmeleri amacıyla denizde ve havada güzergahlar belirleyebilir.⁷⁸ Belirlenen bu geçişin rejimi ise uluslararası boğazlarda kullanılan transit geçiş rejimine benzerlik göstermektedir.⁷⁹ Belirtilmesi gereken bir diğer husus ise takımada sularını oluşturan devletin, komşu devletlerin geleneksel balıkçılık haklarını tanınması ve diğer devletlerin söz konusu bölgeden geçen mevcut sualtı kablolarına saygı göstermesi gereklilikleridir.⁸⁰

⁷¹ BMDHS, 1982, Md. 46.

⁷² BMDHS, 1982, Md. 46.

⁷³ Pazarcı, *a.g.e.*, 270.

⁷⁴ BMDHS, 1982, Md. 47/1, 47/2.

⁷⁵ a.g.s., Md. 47/1.

⁷⁶ a.g.s., Md. 47/3, 47/5.

⁷⁷ a.g.s., Md. 49/1.

⁷⁸ a.g.s., Md. 52/1, 53/1.

⁷⁹ Rajan, *a.g.e.*, 146.

⁸⁰ BMDHS, 1982, Md. 51.

2.4. Bitişik Bölge

Kıyı devletinin egemenliği altında bulunan ve devletin deniz ülkesini oluşturan iç sular, karasuları ve takımda sularının yanında, kıyı devletinin egemen haklarının bulunduğu deniz yetki alanları da mevcuttur. Kıyı devletinin deniz ülkesine dahil olmayan bu deniz alanlarında kıyı devletinin yalnızca bazı hak ve yetkileri bulunmaktadır. Bu tip deniz alanlarından bir tanesi bitişik bölgedir. Kıyı devletinin egemen haklarının bulunduğu deniz alanlarından olan bu bölgede kıyı devlete bazı konularda yetki kullanma imkanı tanınmıştır.

2.4.1. Hukuki Rejimi

1958 KBBS ve 1982 BMDHS’de aynı şekilde düzenlenen bitişik bölge, devletin bazı konularda yetki kullandığı karasularına bitişik olan bir deniz alanını ifade eder. İki konvansiyonun ayrıştığı tek nokta ise bitişik bölgenin genişliğidir. 1958 KBBS’de karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattan itibaren 12 millik bir bitişik bölge öngörülmüşken; 1982 BMDHS’de bu genişlik 24 mile çıkartılmıştır.

Konvansiyonlardaki düzenlemelere göre kıyı devleti, gümrük, maliye, göç veya sağlıkla ilgili mevzuatının ülkesinde yada karasularında ihlalini önlemek yetkisine ve yine gümrük, maliye, göç veya sağlıkla ilgili mevzuatının ülkesinde ya da karasularında ihlali halinde cezalandırma yetkisine sahiptir.⁸¹ Burada dikkat edilmesi gereken husus ise bitişik bölgede kıyı devletinin yetkilerinde ikili bir ayrıma gidildiğidir. Şöyle ki, ihlal kıyı devletinin ülkesinde ya da karasularında gerçekleşmişse kıyı devleti bu ihlali kendi mevzuatı çerçevesinde cezalandırabilecektir. Ancak ihlal kıyı devletinin ülkesinin veya karasularının ötesinde gerçekleşmişse kıyı devleti, bu ihlali yalnızca kendi ülkesine ya da karasularına sirayet etmemesi amacıyla önleme faaliyetlerinde bulunabilir. Yani bir cezalandırma yetkisi böyle bir durumda kıyı devlete verilmemiştir.⁸² Bunlara ek olarak kıyı devletinin bu bölgeyi ilan etmesi gerekir. Yani kıyı devleti bu alan üzerinde en başından beri ve kendiliğinden hak ve yetkilere sahip değildir.⁸³

Belirtmek gerekir ki, karasuları genişliğinin çok daha dar olduğu 18. Yüzyılda devletlerin otoritelerini denizde daha ileriye taşımak için öne sürdükleri bitişik bölge,

⁸¹ KBBS, 1958, Md. 24/1; BMDHS, 1982, Md. 33/1.

⁸² Kuran, *a.g.e.*, 223.

⁸³ Pazarcı, *a.g.e.*, 280.

o dönemlerde devletler için önem arz etmekteydi. Ancak günümüzde karasularının genişliğinin artması bitişik bölgenin eski önemini yitirmesine neden olmuştur.⁸⁴

2.5. Kıta Sahahlığı

Devletlerin egemen haklara sahip olduğu deniz alanlarından bir diğeri, bu tür alanlar bakımından münhasır ekonomik bölge ile birlikte en büyük öneme sahip olan ve bu çalışmanın da merkezinde olacak olan kıta sahanlığıdır. Kıta sahanlığının ne olduğu veya hukuki rejiminin neleri ihtiva ettiğı konularına gelmeden önce kısaca tarihçesine değinmek faydalı olacaktır.

2.5.1. Tarihi Gelişimi

Genellikle ABD Başkanı Harry S. Truman'ın 1945 tarihli bildirisine dayandırılan kıta sahanlığı, aslında bahsedilenden çok daha önce gündeme gelmiştir. Modern olmaktan uzak bu düşünceler Doğu Roma İmparatorluğu'nun ilk zamanlarına kadar eskiye götürülebilir.⁸⁵ Yine Truman'ın bildirisinden eski olmakla birlikte daha yakın tarihli örnekler de karşımıza çıkmaktadır. Bunlara 1910 yılında Portekiz'de bir kararname ile yüz kulacı aşmayan derinliklerde deniz dibini tarayarak balık avlamanın yasaklanması veya 1916 yılında İspanyol oşinograf Odon de Buen'in karasuları genişliğinin kıta sahanlığını kapsayacak şekilde genişletilmesi fikirleri ya da 1942 tarihinde Venezuela ve İngiltere'nin Paria Körfezindeki sınırları belirleyen antlaşması örnek gösterilebilir.⁸⁶ 1945 yılına gelindiğinde ise yukarıda da bahsedildiğı üzere ABD Başkanı Truman bu konuda bir bildiri yayınlamıştır.⁸⁷ Bu bildiride kıta sahanlığının doğal özelliklerini tanımlayan tabirler ortaya konmuş ve kıta sahanlığı, kıyı devletinin kara ülkesinin denizin altında devam eden uzantısı olarak tanımlanmıştır.⁸⁸ Ayrıca bildiri, kıyı devleti olarak ABD'nin bu alanlardaki kaynakların korunması ve kullanılması noktasında yetkili devlet olduğunu öngörür.⁸⁹ Belirtilmelidir ki, önceki örneklerden farklı olarak Truman Bildirisi, modern anlamda kıta sahanlığının asıl başlangıç noktası olarak kabul edilebilir, zira bildiri sonraki süreci etkilemiş ve diğer

⁸⁴ Lloyd C. Fell, "Maritime Contigues Zones", *Michigan Law Review*, 62, No: 5 (1964): 849; Sur, *a.g.e.*, 356.

⁸⁵ *Kıta Sahahlığı ve Sorunları* (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1974), 4.

⁸⁶ *a.g.e.*, 5.

⁸⁷ Presidency of U.S.A, Presidential Proclamation No. 2667, 59 Stat. 884 (28 September 1945).

⁸⁸ Rothwell, Stephens, *a.g.e.* 100.

⁸⁹ *a.g.e.*, 100.

devletler kıta sahanlığı iddialarında Truman Bildirisi'ni örnek göstermiştir.⁹⁰ Kıta sahanlığı ile ilgili en önemli gelişmeler ise 1958 tarihli Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi(KSS) ve 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'dir. Uluslararası Deniz Hukuku ile ilgili küresel bir mutabakat sağlamaya yönelik olan bu metinler, kıta sahanlığı ile ilgili farklı hükümler ihtiva etmektedirler. Bununla birlikte her iki Sözleşme de önemlidir ve ayrı ayrı değerlendirilmeyi hak etmektedirler. Bu kapsamda kıta sahanlığı konusu incelenirken tabii olarak 1982 BMDHS'ye ağırlık verilecek ancak 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin gerekli hükümleri de değerlendirilecektir. Bu çerçevede öncelikle kıta sahanlığının ne olduğu, sonrasında ise hukuki rejimi incelenecektir.

2.5.2. Coğrafi Tanımı

Jeolojik olarak kıta sahanlığı, kıta kenarı olarak isimlendirilen bir coğrafi yapının belli bir kesimini oluşturan alandır. Kıta kenarının diğer unsurlarını kıta yamacı ve kıta yokuşu oluşturur.⁹¹

Kıta sahanlığı başlangıcı kıyı olan ve genellikle 200 metre derinlikte başlayan kıta yamacına kadar düşük bir eğimle uzanan deniz tabanını ifade eder. Kıta yamacı ise kıta sahanlığının bittiği noktadan itibaren yüksek bir eğimle derinleşen alandır. Bu alandan sonra ise düz okyanus tabanına kadar devam eden ve az bir engebeye sahip kıta yokuşu gelir.⁹² İşte bu üç alan, birlikte kıta kenarını oluşturmaktadır. Coğrafi olarak kıta sahanlığı da kıyıdan başlayıp kıta yamacına kadar uzanan ve kıta kenarının bir unsuru olan alandır.

2.5.3. Hukuki Tanımı

Hukuki olarak kıta sahanlığı kavramı, coğrafi tanımdan ayrılmaktadır. Öncelikle belirtilmelidir ki hukuki tanımlamada tüm kıta kenarı kıta sahanlığı içinde değerlendirilmiştir. Yani hukuki olarak kıta sahanlığı kavramı, kıta sahanlığı, kıta yamacı ve kıta yokuşunu bir bütün olarak ele alır.⁹³ Ancak birbirlerinden farklı olmaları dolayısıyla bu konuda 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi ve 1982

⁹⁰ Carl M. Franklin, *U.S. Naval War College International Law Studies 1959-1960* (Washington: United States Government Printing Office, 1961), 38.

⁹¹ Hüseyin Öztürk, "Jeolojik Kıta Sahanlığının Belirlenmesindeki Formülasyonlar", *Ege Kıta Sahanlığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 14-15 Aralık 2002, Ed. Aslan Gündüz, Hüseyin Öztürk (İstanbul: TÜDAV Yayınları, 2002), 9.

⁹² *a.g.e.*, 10.

⁹³ BMDHS, 1982, Md. 76.

BMDHS ayrıca değerlendirilmelidir. 1958 Cenevre Sözleşmesi, daha sözleşme yapılmadan önce benimsenen, kıta sahanlığının “coğrafi ve jeolojik” anlayışa uygun ifade edilmesi gerektiğini savunan görüşlere paralel bir şekilde, coğrafi olarak kıta sahanlığı tanımına yakın bir kıta sahanlığı kavramını benimsemiş⁹⁴; 1982 BMDHS ise bunun ötesine geçmiştir. 1982 BMDHS esas alınarak genel bir tanım yapmak gerekirse hukuki olarak kıta sahanlığı, kıyıya bitişik ancak karasularının ötesinde belli bir genişliğe kadar deniz yatağı ve toprak altındaki kaynaklar üzerinde kıyı devletine hasredilmiş egemen hakların bulunduğu deniz alanı olarak tanımlanabilir.⁹⁵ Aynı zamanda adaların da benzer şekilde bu hakka sahip olduğu belirtilmiştir.⁹⁶ Adaların sahip olabilecekleri kıta sahanlığı konusu çalışmanın üçüncü bölümünde detaylı şekilde işlenecektir.

2.5.4. Hukuki Rejimi

Devletin ülkesinin bir parçası olmayan kıta sahanlığının hukuki rejimi incelendiğinde, bu alanlarda kıyı devletinin tekelinde olan, ona hasredilmiş hak ve yetkilerin varlığından; bunun yanında kıyı devleti dışındaki devletlere de tanınan birtakım haklardan söz edilebilir.

Kıyı devletine tanınan haklar bakımından ilk olarak değinilmesi gereken husus, bu hakların kıyı devleti bakımından *ab initio* ve *ipso facto* nitelikte olmasıdır.⁹⁷ Kıta sahanlığının bu niteliğini Uluslararası Adalet Divanı(UAD) da ortaya koymuştur.⁹⁸ Bu durum, kıyı devletinin kıta sahanlığında sahip olduğu haklara en başından beri ve kendiliğinden sahip olmasını ifade eder. Yani kıyı devleti, kendi kıta sahanlığında ona hasredilmiş olan hakları kullanabilmek için bir ilana, bir işgale veya başka herhangi bir faaliyete gerek duymaz.⁹⁹

Kıyı devletinin sahip olduğu hakların kapsamı ise, kıta sahanlığındaki araştırma ve işletme faaliyetleri ile sınırlandırılmıştır. Bu araştırma ve işletme faaliyetleri, kıta sahanlığını oluşturan deniz yatağı ve bunun toprak altında bulunan petrol, doğalgaz veya diğer madenler gibi cansız doğal kaynakları; ayrıca deniz yatağı üzerinde bulunan sabit ya da sürekli biçimde deniz yatağı veya toprak altı ile temas halinde olan canlı

⁹⁴ Martinus W. Mouton, *The Continental Shelf* (Lahey: Springer, 1952), 13.

⁹⁵ Kuran, *a.g.e.*, 229; Sur, *a.g.e.*, 359.

⁹⁶ KSS, 1958, Md. 1; BMDHS, 1982, Md. 121/2.

⁹⁷ Tanaka, *a.g.e.*, 142; Churchill, Lowe, *a.g.e.*, 123.

⁹⁸ ICJ, North Sea Shelf Continental Case, ICJ Reports, 1969, 22.

⁹⁹ BMDHS, 1982, Md. 77/2, Md. 77/3.

kaynakları kapsar.¹⁰⁰ Yani kıyı devletinin izni olmaksızın bu kaynaklar üzerinde araştırma ve işletme faaliyetlerini diğer hiçbir devlet yapamayacaktır. Bunun dışında kıyı devleti inhisarı olarak kıta sahanlığı üzerinde suni ada, tesis veya yapılar kurma hakkına da sahiptir.¹⁰¹ Bu suni ada, tesis veya yapılar üzerinde kıyı devleti, gümrük, maliye, sağlık ve göç konuları da dahil olmak üzere yargı yetkisine sahiptir.¹⁰² Ayrıca kıyı devleti, bu suni ada, tesis veya yapıların çevresinde kural olarak 500 metre mesafeyi geçmeyecek güvenlik bölgeleri belirleme hakkına da sahiptir.¹⁰³

Görüldüğü üzere kıta sahanlığı, deniz yatağı ve toprak altı üzerindeki su tabakası bakımından kıyı devletine bir hak sağlamamaktadır. Daha doğrusu, kıta sahanlığı üzerindeki deniz tabakası, aynı alan için MEB ilan edilmediyse, açık deniz rejimine tabidir ve kıta sahanlığı bu sular üzerindeki açık deniz rejimi üzerinde bir etkiye sahip değildir.¹⁰⁴

Üçüncü devletlere yani kıyı devleti dışındaki diğer devletlere de bu alanlarda bazı haklar tanındığını söyleyebiliriz. Bu haklar, kıta sahanlığı üzerinde kablo veya boru hattı döşeme serbestisi olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁰⁵ Belirtilmelidir ki bir üçüncü devlet, kıta sahanlığı üzerinde bu neviden hakkını kullanmak istediğinde, kıyı devletinin buna izin vermeme gibi bir seçeneği olamayacaktır. Ancak yine de kıyı devletinin döşenecek olan kablo ve boru hatları üzerinde birtakım yetkileri vardır. Öncelikle boru hatları bakımından kıyı devletinin izlenecek güzergahı belirleme yetkisi bulunmaktadır.¹⁰⁶ Bunun dışında boru hatlarından kaynaklanan kirliliğin önlenmesi, azaltılması veya kontrol edilmesi bakımından kıyı devleti makul önlemler alabilecektir. Ayrıca kıyı devleti, kıta sahanlığında sahip olduğu araştırma ve işletme faaliyetlerine halel gelmemesi için, kablo ve boru hatlarının döşenmesi hususlarında yine makul tedbirler alabilecektir.¹⁰⁷ Bu gibi yetkileri dışında kıyı devleti, kablo ve boru hatlarının döşenmesinin önüne geçemeyecektir. Bu konu, çalışmanın dördüncü bölümünde, ilgili kısımda daha detaylı incelenecektir.

¹⁰⁰ a.g.s., Md. 77/4.

¹⁰¹ a.g.s., Md. 80.

¹⁰² a.g.s., Md. 60/2, Md. 80.

¹⁰³ a.g.s., Md. 60/4, Md. 60/5, Md. 80.

¹⁰⁴ Pazarıcı, *a.g.e.*, 284.

¹⁰⁵ BMDHS, 1982, Md. 79.

¹⁰⁶ a.g.s., Md. 79/3.

¹⁰⁷ a.g.s., Md. 79/2.

2.5.5. Genişliği

Kıta sahanlığının genişliği, 1958 Cenevre Sözleşmesi'nde ve 1982 BMDHS'de farklı şekilde düzenlenmiştir. 1958 tarihli sözleşme coğrafi olarak kıta sahanlığından yola çıkarak derinlik esaslı bir genişlik belirlerken, 1982 BMDHS'de bu görüşten vazgeçilerek asgari ve azami genişlikler belirlenmiştir.

1958 Cenevre Sözleşmesi, coğrafi tanımdaki kıta sahanlığını esas alarak, kıta sahanlığının genişliğini 200 metre derinliğe kadar olan deniz yatağı ve toprak altı olarak belirlemiş ve bu derinliğin ötesi ise doğal kaynakların işletilme imkanı varsa kıta sahanlığı olarak değerlendirilmiştir.¹⁰⁸ Yani bu sözleşmeye göre kıta sahanlığının genişliği 200 metre derinliğe kadar olan alandır ancak 200 metre derinliğin ötesi işletilmeye müsait ise kıta sahanlığının genişliği de bu nispette artar. Belirtilmelidir ki 200 metre derinliğin ötesindeki alan için işletilmeye müsait olma kistası, sarıh olmaması nedeniyle eleştirilmiştir. Cenevre Konferanslarının kıta sahanlığı ile ilgili olan dördüncü komisyon çalışmaları esnasında bu hususu eleştiren bir taraf da Türkiye'dir. Türk delegasyonu adına konuşma yapan Prof. Dr. İlhan Lütem sarıh olmayan bu düzenlemenin uyumsuzlukları önlemek için yetersiz olduğunu, hatta uyumsuzlukları arttıracığını açıkça dile getirmiştir.¹⁰⁹

1982 BMDHS ise kıta sahanlığının genişliği hususuna çok daha farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Şöyle ki, kıta kenarı dış sınırı 200 mile kadar uzansın ya da uzanmasın, tüm kıta sahanlıkları için 200 millik bir genişlik Sözleşme'de düzenlenmiştir.¹¹⁰ 76. maddenin getirdiği bu düzenleme, kıta kenarı 200 mile ulaşmayan devletlere de 200 millik bir hak tanıyarak, coğrafi olarak avantajlı ve dezavantajlı olan, kıta sahanlığına sahip devletlerin asgari düzeyde eşitlenmesini sağlamıştır.

1982 BMDHS'nin genişlik hususunda düzenlemeleri 200 milin ötesi için de mevcuttur. Öncelikle belirtilmelidir ki bu alan nezdinde iki önemli aktör vardır ve bunlar kıyı devleti ile Kıta Sahanlığı Sınırları Komisyonu¹¹¹ olarak karşımıza çıkmaktadır.¹¹² Şöyle ki, eğer kıta sahanlığı karasularının ölçülmeye başlandığı esas

¹⁰⁸ KSS, 1958, Md. 1.

¹⁰⁹ İlhan Lütem, *Deniz Hukukunda Gelişmeler: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı* (Ankara: Balkanoğlu Matbaacılık, 1959), 346.

¹¹⁰ BMDHS, 1982, Md. 76/1.

¹¹¹ BMDHS ile kurulan ve sözleşmeye taraf devletlerin seçtiği, jeoloji, jeofizik ve hidrografi alanlarında uzman yirmi bir üyeden oluşan Komisyon, 200 deniz milinin ötesindeki deniz alanlarının sınırlandırılması hususunda rol oynar. Detaylı bilgi için bkz. BMDHS, 1982, Annex II.

¹¹² Suzette V. Suarez, *The Outer Limits of the Continental Shelf: Legal Aspects of Their Establishment* (Heidelberg: Springer, 2008), 7.

hatlardan itibaren 200 milin ötesine geçiyorsa, kıyı devletinin kıta sahanlığının dış sınırı 350 deniz miline ya da 2500 metre derinlikten itibaren 100 mile kadar genişleyebilir.¹¹³ Ayrıca kıyı devleti, kıta sahanlığının dış sınırlarını, uzunluğu 60 mili aşmayan esas hatlar vasıtasıyla sabit noktaları birleştirerek belirleyecektir.¹¹⁴ Tabi ki bir kıta sahanlığının bu genişliklerde olabilmesi için 200 milin ötesinde de fiziki olarak bu sınırlara ulaşması gerektiğini de eklemek gerekir.

Kıta Sahanlığı Sınırları Komisyonu yukarıda da bahsedildiği üzere 200 milin ötesindeki kıta sahanlığının dış sınırının belirlenmesinde önemli rol oynar. BMDHS'ye göre kıyı devleti, kıta sahanlığı ile ilgili bilgileri Komisyon'a sunar ve komisyon dış sınırın belirlenmesi hususunda değerlendirmeler yapıp öneri ve tavsiyelerde bulunur.¹¹⁵ Sonuç olarak kıyı devleti, bu öneri ve tavsiyeler ışığında ve bunlara uygun olarak dış sınırı tespit eder.¹¹⁶ Halihazırda yüze yakın devletin 200 milin ötesindeki kıta sahanlığının, bu şekilde tespit edildiği söylenebilir.¹¹⁷ Çokça devletin bu şekilde Komisyon'a başvurusu, söz konusu bölgelerdeki bol kaynaklar üzerinde devletlerin ciddi çıkarlara sahip olmasını ve bunlara yönelik talep ve arzularını doğrular niteliktedir.¹¹⁸ Ancak bu başvuru fazlalığının Komisyon'a ciddi bir iş yükü getirdiği ve bu nedenle onu ciddi şekilde yavaşlattığı da belirtilmelidir.¹¹⁹

Yukarıda belirtilen hususlara ek olarak, 200 deniz milinin ötesindeki kıta sahanlıklarında kıyı devleti, işlettiği cansız kaynaklar için Uluslararası Deniz Dibi Otoritesi'ne ödemeler yapacak ya da katkıda bulunacaktır.¹²⁰

Kısaca bahsetmek gerekirse, Uluslararası Deniz Dibi Otoritesi, merkezi Jamaika'da olan ve BMDHS'ye taraf olan devletlerin kendiliğinden üyesi olduğu bir organizasyondur.¹²¹ Bütün üyelerin egemen eşitliği prensibine göre hareket eden

¹¹³ BMDHS, 1982, Md. 76/5.

¹¹⁴ a.g.s., Md. 76/7.

¹¹⁵ Vladimir Jares, "The Work of the Commission on the Limits of the Continental Shelf", *Law, Technology and Science for Oceans in Globalisation: IUU Fishing, Oil Pollution, Bioprospecting, Outer Continental Shelf*, ed. Davor Vidas (Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2010), 450.

¹¹⁶ BMDHS, 1982, Md. 76/8.

¹¹⁷ Detaylı bilgi için bkz. https://www.un.org/depts/los/clcs_new/commission_submissions.htm [Erişim Tarihi: 22.04.2022]

¹¹⁸ Klaas Willaert, *Regulating Deep Sea Mining: A Myriad of Legal Frameworks* (Cham: Springer, 2021), 14.

¹¹⁹ Aldino Santos de Campos, "The Challenges of the Commission on the Limits of the Continental Shelf", *Global Challenges and the Law of the Sea*, ed. Marta Chantal Riberio, Fernando Lourerio, Tore Henriksen (Cham: Springer, 2020), 198.

¹²⁰ BMDHS, 1982, Md.82/1.

¹²¹ a.g.s., Md. 156/2, Md. 156/4.

Otorite, 200 milin ötesindeki alandaki kaynakları idare etme ile buradaki faaliyetleri organize ve kontrol etme amacı güden bir teşkilat olarak karşımıza çıkmaktadır.¹²²

BMDHS'ye göre kıyı devleti ilk beş yıl Otorite'ye herhangi bir ödeme yapmayacak ancak altıncı yıldan itibaren 200 milin ötesindeki alandaki üretim hacminin ve değerinin %1'lik kısmını Otoriteye ödeyecektir. %1'lik bu oran on ikinci yıla, yani %7 olana kadar her sene %1 artacak ve bundan sonra sabitlenecektir.¹²³ Kıta sahanlığından çıkardığı kaynakların kesin olarak ithalatçısı konumundan olan bir devletten ise herhangi bir ödeme veya katkı alınmayacağı sözleşmede düzenlenmiştir.¹²⁴

Sonuç olarak kıta sahanlığının genişliği hususunda 1982 BMDHS'nin daha isabetli düzenlemelere sahip olduğu söylenebilir. Teknolojinin hızlı gelişimi nedeniyle 1958 Cenevre Sözleşmelerinin yetersiz kalması¹²⁵ ve yukarıda da belirtildiği üzere belirli hükümlerin sariliklikten uzaklığı, bunlara ilaveten 1982 BMDHS'nin daha tatminkâr düzenlemeleri bunda rol oynamaktadır.

2.5.6. Sınırlandırılması

Kıta sahanlığının en çetrefilli ve uygulamada en çok uyuşmazlığa neden olan unsuru olan kıta sahanlığının sınırlandırılması hususu, denizlerin belirli alanlarının, deniz hukukunca belirlenen maksimum kıta sahanlığı genişliğinden dar olması nedeniyle gündeme gelmektedir. Örneğin iki kıyı devletinin kıyıları arasındaki mesafenin 100 deniz mili olduğu bir senaryoda, bu devletler yukarıda belirtildiği üzere 200 mil ya da 350 mile kadar uzanan kıta sahanlığına sahip olamayacaklardır. Bu ve buna benzer senaryolarda kıyı devletleri, üzerinde sınırlar çizerek söz konusu kıta sahanlığını paylaşırlar ve bu durum, okuduğunuz çalışmanın da temel ayaklarından birini oluşturan kıta sahanlığının sınırlandırılması olarak adlandırılır. Belirtilmelidir ki, kıta sahanlığının sınırlandırılması konusuna bu başlıkta kısaca değinilecek, çalışmanın sınırlandırma ile ilgili üçüncü bölümünde bu husus, ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

Kıta sahanlığının sınırlandırılması hususu, 1958 Cenevre KSS ve 1982 BMDHS'nin birbirinden ayrıldığı bir başka noktadır. Söz konusu sözleşmeler kıta sahanlığının sınırlandırılmasına çok farklı bakış açılarıyla yaklaşmaktadırlar.

¹²² a.g.s., Md. 157/1, Md. 157/4; Detaylı bilgi için bkz. Hüseyin Pazarcı, "Uluslararası Deniz Yatağı, Düzeni ve Sorunları", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.38, S.1, (1983): 197-206.

¹²³ BMDHS, 1982, Md. 82/2.

¹²⁴ a.g.s., Md. 82/3.

¹²⁵ Kuran, *a.g.e.*, 231.

1958 KSS'ye göre kıyıları karşılıklı olan iki veya daha fazla devletin kıta sahanlığının sınırlandırılması, bu devletler anlaşabiliyorlarsa antlaşma yoluyla, eğer anlaşamıyorlar ve özel durumlar da aksini gerektirmiyorsa kıta sahanlığı sınırı, her devletin karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarına eşit uzaklıktaki orta hat olarak belirlenecektir.¹²⁶ Kıyıları bitişik ya da yan yana olan devletler bakımından sınırlandırma da yine bu şekilde yapılacaktır.¹²⁷

1982 BMDHS ise 1958 KSS'nin bu düzenlemelerini benimsememiş ve kıyıları karşılıklı veya yan yana olan devletler bakımından sınırlandırmanın hakça bir çözüme ulaşmak üzere taraflar arasındaki bir antlaşma ile yapılacağını düzenlemiştir.¹²⁸ Uygun bir zaman içinde anlaşmaya varılamaz ise BMDHS, tarafları Sözleşme'nin "Uyuşmazlıkların Çözümü" başlıklı XV. Kısımına yönlendirmekte ve uyuşmazlıkların barışçıl bir biçimde çözülmesini öngörmektedir.¹²⁹ Bunlara ek olarak, muhtemel antlaşmanın tehlikeye sokulmaması veya engellenmemesi adına devletlerden işbirliği yapmaları beklenir.¹³⁰

Kıta sahanlığının sınırlandırılması ile ilgili olarak uluslararası deniz hukuku sözleşmelerinin düzenlemeleri bu şekildedir. İki sözleşme yan yana koyulup değerlendirildiğinde 1982 Sözleşmesi'nin daha mantıklı ve isabetli olduğu söylenebilir. Ancak bu değerlendirmenin yapılabilmesi için tabi ki kıta sahanlığının sınırlandırılması konusunun daha derinlemesine incelenmesi gerekmektedir. Bu çalışmada da kıta sahanlığının sınırlandırılması konusu üçüncü bölümde detaylıca incelenecektir ve daha somut şekilde bu husus ele alınacaktır. Sonuç olarak bu kısımda kıta sahanlığının sınırlandırılması ile ilgili bahsedilenler bir ön izleme gibi değerlendirilebilir ve üçüncü bölümde ayrıntılı bir şekilde işlenecektir.

2.6. Münhasır Ekonomik Bölge

Deniz yetki alanlarından büyük öneme sahip bir diğeri, kıta sahanlığı ile benzerlikleri olan ancak büyük farkları da haiz münhasır ekonomik bölgedir. Kıyı devletine belli başlı hak ve yetkiler tanınan bu bölge, kıyı devletinin ülkesinin bir parçası değildir. Bu

¹²⁶ KSS, 1958, Md. 6/1.

¹²⁷ a.g.s., Md. 6/2.

¹²⁸ BMDHS, 1982, Md. 83/1.

¹²⁹ a.g.s., Md. 83/2.

¹³⁰ a.g.s., Md. 83/3.

bölge de kıta sahanlığı gibi kıyı devletinin egemen haklara sahip olduğu bir deniz alanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.6.1. Tarihi Gelişimi

İlk olarak devletlerin balıkçılık uygulamalarının bir sonucu olarak gündeme gelen¹³¹ MEB, uluslararası deniz hukukunda 1982 BMDHS'nin getirdiği bir yeniliktir.¹³² Ancak bu Sözleşmeden önce de MEB ile ilgili görüş ve uygulamalar mevcuttur. Balıkçılık bölgeleri, 200 mile kadar kıyı devletinin egemenliği ya da 200 mile kadar kıyı devletlerinin egemen haklara sahip olması gibi hedef ve isteklere odaklanan bu görüş ve uygulamaların ilki 1947 tarihinde Şili'nin kendi kıta sahanlığı ve ona bitişik olan 200 millik deniz alanı üzerinde egemenlik hakkı iddia ettiği başkanlık kararnamesi olarak kabul edilmektedir.¹³³ Buna ek olarak Şili, Ekvador ve Peru'nun açıkladığı 1952 tarihli "Santiago Deklarasyonu", 1966 tarihinde ABD'nin dokuz millik balıkçılık bölgesi ilanı, 1974 tarihli UAD İngiltere-İzlanda Balıkçılık Davası, çoğu Güney Amerika ülkesinin açıkladığı, 1970 tarihli "Montevideo Deniz Hukuku Deklarasyonu", yine yirmi Güney Amerika ülkesinin açıkladığı 1970 tarihli "Latin Amerika Devletleri Deniz Hukuku Deklarasyonu", 1972 tarihli "Santo Domingo Deklarasyonu" ve 1972 yılındaki Asya-Afrika Hukuki Danışma Komitesi toplantısında Kenya'nın, MEB kavramına büyük katkısı olan, "Münhasır Ekonomik Bölge Konsepti" başlıklı çalışması bu görüş ve uygulamalara örnek gösterilebilir.¹³⁴ Bunların yanında 1958 ve 1973 yılları arasında kırktan fazla devletin bu neviden alanlar açıkladıkları da belirtilmelidir.¹³⁵

Görüldüğü üzere 1982 BMDHS öncesinde de MEB veya benzer kavramlar pek çok kez devletlerce ele alınmış ve daha çok gelişmemiş veya gelişmekte olan devletlerin talep ve ısrarları, uluslararası alanda MEB kavramının gündeme gelmesine katkı sağlayıp III. Deniz Hukuku Konferansı sonucu 1982 BMDHS'de kabul edilmesine giden yolun taşlarını döşemiştir.

¹³¹ İlyas Doğan, *Devletler Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008), 211.

¹³² Sur, *a.g.e.*, 357.

¹³³ Enver Bozkurt, "Uluslararası Hukuk Bakımından Münhasır Ekonomik Bölge Kavramının Ortaya Çıkışı", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, C.2 S.5, (2006): 57.

¹³⁴ Detaylı bilgi için bkz. Tommy T.B. Koh, "The Exclusive Economic Zone", *Law of the Sea*, Ed. Hugo Caminos (Burlington: Ashgate Publishing, 2001), 155-162; Sertaç Hami Başeren, "Münhasır Ekonomik Bölge Kıta Sahanlığının Kavramsal Yapısını Etkileyen Bir Kurum Değildir", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.1 (1995): 24-31.

¹³⁵ James Kraska, *Maritime Power and the Law of the Sea* (New York: Oxford University Press, 2011), 134.

2.6.2. Hukuki Rejimi

1982 tarihli BMDHS, tıpkı kıta sahanlığı gibi, MEB’i kıyı devletinin egemen haklara sahip olduğu deniz alanlarından biri olarak düzenlemiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere MEB’in hukuki rejimi ile ilgili söylenmesi gereken ilk şey, bu deniz alanının devletlerin egemenliğine tabi olmadığı yani ülkesinin bir parçasını oluşturmadığı ve fakat devletlere belli başlı hak ve yetkililer bahşettiği gerçeğidir.¹³⁶ Onu hem devletlerin egemenliğine tabi olmayan hem de açık denizin parçasını oluşturmayan bir alan olarak düzenleyen BMDHS hükümleri neticesinde, MEB’in *sui generis* bir hukuki rejime sahip olduğu söylenebilir.¹³⁷

Hukuki rejim ile ilgili bahsedilmesi gereken bir diğer önemli husus, MEB’deki egemen haklara kıyı devletinin *ab initio*, *ipso facto* sahip olamamasıdır. Yani kıyı devleti bu alandaki haklara başlangıçtan beri ve kendiliğinden sahip olamaz. Kıyı devletinin bu deniz alanında egemen haklara sahip olması için münhasır ekonomik bölgesini ilan etmesi gerekmektedir.¹³⁸ Belirtilmelidir ki ülkemiz de 1986 yılında Karadeniz’de kendi münhasır ekonomik bölgesini ilan etmiştir.¹³⁹

1982 Sözleşmesine göre kıyı devleti, aynı kıta sahanlığında olduğu gibi, deniz yatağı ile toprak altında ve kıta sahanlığından farklı olarak bu bölgelerin üzerindeki sularda, canlı olan ve olmayan doğal kaynakları araştırma, işletme, muhafaza ve idare etme hususlarında ve sulardan, akıntılardan ve rüzgârdan enerji elde etmek gibi diğer ekonomik işletme ve araştırmalar hususlarında egemen haklara münhasır olarak sahip olacaktır.¹⁴⁰ Bunlara ek olarak kıyı devleti, suni adalar da dahil olmak üzere her türlü tesis ve yapının kurulması ve kullanılması; bilimsel araştırmaların yapılması; deniz çevresinin korunması gibi hususlarda yönetsel ve yargısal yetkilere sahiptir.¹⁴¹ Ayrıca kıyı devletinin, deniz kirliliğinin önlenmesi ve canlı kaynaklar özelinde MEB’indeki kabul edilebilir av miktarını tespit yetkisine de sahip olduğu BMDHS’de düzenlenmiştir.¹⁴² Yine kıyı devleti kendi MEB’indeki canlı kaynaklar üzerindeki

¹³⁶ BMDHS, 1982, Md. 55.

¹³⁷ Robert Beckman, Tara Davenport, “The EEZ Regime: Reflections after 30 Years”, *Conference on Securing the Ocean for the Next Generation*, 21-24 Mayıs 2012 (Seul: UC Berkeley LOSI-KIOST), 6.

¹³⁸ Sur, *a.g.e.*, 358.

¹³⁹ Bakanlar Kurulu, Türkiye’nin Karadeniz’de 200 Millik Münhasır Ekonomik Bölge İlan Etmesi Hakkında Karar, “K.S.: 86/11264; K.T.: 5.12.1986”, *Resmî Gazete*, 19314 (17 Aralık 1986), 2-3.

¹⁴⁰ BMDHS, 1982, Md. 56/1-a.

¹⁴¹ *a.g.s.*, Md. 56/1-b; Pazarcı, *a.g.e.*, 288.

¹⁴² Fevzi Topsoy, “Münhasır Ekonomik Bölgede Yürütülen Yabancı Askeri Faaliyetlerin Hukuki Niteliği”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XVI, S.3 (2012): 222; BMDHS, 1982, Md. 208/1, Md. 61/1, Md. 62/2.

egemen haklarını kullanırken, Sözleşmeye uygun olarak kabul ettiği mevzuatına uyulmasını sağlamak adına gerekli tedbirleri alabilecektir.¹⁴³

Kıta sahanlığında olduğu gibi, MEB’de de kıyı devleti dışındaki devletlere bazı haklar tanınmıştır. Üçüncü devletler olarak adlandırılan bu devletler, denize kıyısı olup olmaması dikkate alınmaksızın bu bölgede seyrüsefer, uçuş ve denizaltı kablo ve boruları döşeme serbestilerine sahiptirler.¹⁴⁴ Buna ek olarak BMDHS, diğer devlet ya da uluslararası teşkilatların barışçıl ve tüm insanlık yararına olan deniz çevresi bilimsel araştırmalarına kıyı devletinin rıza göstermesi gerektiğini belirtmiş ve bu rızanın verilmesinden imtina edilemeyeceğini, ayrıca bu neviden araştırma isteklerini kıyı devletinin sürüncemede bırakamayacağını düzenlemiştir.¹⁴⁵ Son olarak denize kıyısı olmayan ya da coğrafi bakımdan elverişsiz olan üçüncü devletler, kıyı devletinin canlı kaynaklar üzerinde belirlediği av kotasını aşan kapasite fazlası canlı kaynakların işletilmesine hakkaniyet esasına göre iştirak etme hakkına sahip olacaktır.¹⁴⁶

2.6.3. Genişliği

Münhasır ekonomik bölgenin genişliği, üzerinde tartışmaya mahal vermeyecek şekilde 1982 BMDHS’de 200 mil olarak belirlenmiştir.¹⁴⁷ Sözleşmeye göre MEB, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattan itibaren 200 millik bir alanı kapsayacaktır ve bunun ötesine geçemeyecektir.¹⁴⁸ Yani karasularının maksimum genişliği olan 12 mil düşünüldüğünde, 200 millik MEB alanı kıyı devletine pratikte 188 millik bir avantaj sağlayacaktır. Ancak unutulmamalıdır ki, her ne kadar yüzden fazla devlet 200 millik MEB alanına sahip olsa da¹⁴⁹ pek çok devlet, coğrafi şartlar nedeniyle bu genişlikte bir alanı kendi MEB’i olarak belirleyemeyecek ve diğer devletlerin muhtemel yetki alanları ile kendi alanı çakıştığı için yetki alanlarının sınırlandırılması gündeme gelecektir.

2.6.4. Sınırlandırılması

Münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılması, kıta sahanlığının sınırlandırılması hususu ile benzer şekilde ortaya çıkmaktadır. Kıta sahanlığı sınırlandırılmasında

¹⁴³ BMDHS, 1982, Md. 73/1.

¹⁴⁴ a.g.s., Md. 58/1.

¹⁴⁵ a.g.s., Md. 246/3.

¹⁴⁶ a.g.s., Md.69, Md. 70.

¹⁴⁷ a.g.s., Md.57.

¹⁴⁸ a.g.s.Md. 57.

¹⁴⁹ Sur, *a.g.e.*, 358.

olduğu gibi, bazı denizlerin coğrafi özellikleri 200 millik MEB'e izin vermemekte ve farklı devletlerin MEB alanlarının çakışması sonucu sınırlandırma gündeme gelmektedir.

1982 BMDHS, MEB'in sınırlandırılması hususunu, kıta sahanlığının sınırlandırılması ile aynı şekilde düzenlemiştir. Buna göre kıyıları karşı karşıya veya yan yana olan devletler, münhasır ekonomik bölgelerini hakça bir çözüme ulaşmak üzere uluslararası hukuka uygun bir antlaşma ile sınırlandıracaklardır.¹⁵⁰ Kıta sahanlığı sınırlandırmasında olduğu gibi söz konusu anlaşma sağlanamazsa devletler, Sözleşme'nin XV. Kısımında düzenlenen barışçı çözüm yollarına başvuracaklardır.¹⁵¹ Ayrıca muhtemel antlaşmanın tehlikeye sokulmaması adına tarafların iş birliği yapma gerekliliği, bu alan için de geçerlidir.¹⁵²

Görüldüğü üzere münhasır ekonomik bölge sınırlandırması, kıta sahanlığı ile bire bir benzerlik göstermektedir. Yukarıda bahsedildiği üzere kıta sahanlığı, dolayısıyla MEB sınırlandırılması hususu çalışmanın üçüncü bölümünde detaylı olarak incelenecektir. O nedenle, bu bölümde deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hususu üzerinde detaylıca durulmamış, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hususunun ülkemiz için önemi göz önünde bulundurulduğunda, konunun, tarafı olduğumuz uyuşmazlık ile birlikte ayrıntılı olarak incelenmesi daha uygun görülmüştür.

¹⁵⁰ BMDHS, 1982, Md. 74/1.

¹⁵¹ a.g.s., Md. 74/2.

¹⁵² a.g.s., Md. 74/3.

3. DOĞU AKDENİZ'DE DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASI SORUNU VE TÜRKİYE'NİN MUHTEMEL DENİZ YETKİ ALANLARI

Çalışmanın bu bölümü, sıkça gündemimize gelen, ülkemizin deniz yetki alanlarının belirlenmesi ve hem bizim hem de gelecek nesillerimizin refahını yakından ilgilendirmesi gibi sebeplerle büyük önemi haiz olan Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusuna ayrılmıştır. Akademik camia yanında ülkelerin kamuoyları nezdinde de tartışılan ve çözümü meşakkatli görünen bu konu, ülkemizin bu bölgede yaşadığı sorunların başında gelmesi ve bölgede ortaya çıkan diğer sorunların bu sorunla doğrudan ilgili olması hasebiyle ilk olarak çözümlenmesi gereken sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğu Akdeniz'deki yetki alanlarının sınırlandırılması sorununun bu başatlığı, konunun detaylı bir şekilde incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusu ile ilgili belirtilmesi gereken bir diğer husus ise hukukun diğer alanlarına nazaran çok daha az çalışılmış olmasına rağmen, lisansüstü tezlerine yahut diğer akademik çalışmalara konu olmuş olmasıdır. Belirtilmelidir ki, okuduğunuz çalışmada da önceki çalışmaların değindiği “çekirdek” konulara zorunlu olarak değinilecektir. Ancak unutulmamalıdır ki Doğu Akdeniz'de yaşanan söz konusu problem güncelliğini korumaktadır ve yeni olaylar bölgede yeni durumlar yaratmaktadır. Bu konuda en büyük etken tabii olarak ileride de değinilecek olan bölge ülkeleri arasındaki uluslararası antlaşmalardır. Hülasa, bu bölümde Doğu Akdeniz'deki yetki alanlarının sınırlandırılması hususundaki temel sorunlar incelenecek ve güncel gelişmeler de değerlendirilecektir.

Konuyla alakalı değinilmesi gereken bir başka husus da değerlendirmenin MEB değil kıta sahanlığı üzerine yoğunlaşmasıdır. Önceki bölümde de bahsedildiği üzere bu iki deniz alanının sınırlandırılması hususunda bir farklılık görülmemektedir ve pratikte de sınırlandırılacak alanlar üzerinde bu ayrımın bir önemi yoktur. Çalışmada MEB yerine kıta sahanlığı üzerinde durulması ise Türkiye'nin asıl olarak söz konusu alanlardaki

cansız doğal kaynakları gözetmeyi yeterli görmesi ve T.C. Dışışleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun bu hususu teyit etmesinden kaynaklanmaktadır.¹⁵³

3.1. Doğu Akdeniz

Deniz yetki alanları sınırlandırılması hususunda uyuşmazlık yaşanan bölgenin tanınması ve daha sonrasında tarafların tez ve uygulamalarının incelenip değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle çalışmada ilk olarak Doğu Akdeniz kısaca tanıtılacaktır.

3.1.1. Coğrafi Tanımı

“Mediterranean” yani karaların ortasında kalan deniz olarak tasvir edilen, Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarının ortasında kalan Akdeniz, farazi olarak ikiye ayrılmış bir yarı-kapalı denizdir. Çalışmanın konusunu oluşturan Doğu Akdeniz havzası ise, Sicilya'nın Lilibeo burnu ile Tunus'taki Bon burnu arasında çizilen farazi hattın doğusunda kalan alanı ifade etmektedir.¹⁵⁴ Ayrıca Mora yarımadasından başlayıp Çuha, Küçük Çuha, Girit, Kaşot, Kerpe ve Rodos adalarının güney sınırlarından ilerleyip Akyar Burnu ile birleşen bir hat ile Adalar Denizi de Akdeniz'den ayrılmaktadır.¹⁵⁵

3.1.2. Önemi

Üç kıta tarafından çevrili olup Orta Doğu ülkeleri gibi petrol üreten devletlerin kontrolü için büyük ehemmiyet arz eden Doğu Akdeniz havzası, Malta adası ve “sabit bir uçak gemisi” gibi değerlendirilen Kıbrıs adası gibi adalara sahip olmasıyla stratejik bir önemi haizdir.¹⁵⁶ Ayrıca ABD, AB ve Çin gibi büyük güçlerin enerji ihtiyacını karşılayan petrol/doğalgaz zengini devletlerle çevrili olmasının yanında Doğu Akdeniz, Süveyş Kanalı'nın da etkisiyle, Doğu-Batı arasındaki ticaret için de büyük önem taşımaktadır.¹⁵⁷ Bu hususta dünya ticaretinin büyük oranının(~%85) gemi taşımacılığı yoluyla yapılması dikkate alındığında, bölgenin önemi bir kez daha gözler önüne serilmektedir. Bunların yanında başka bir boyut olarak Doğu Akdeniz, Orta

¹⁵³ T.C. Dışışleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun 11 Haziran 2020 tarihli NTV Röportajı, <https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-mevlut-cavusoglu-nun-ntv-ye-verdigi-ozel-roportaj.tr.mfa> [Erişim Tarihi: 08.06.2022].

¹⁵⁴ Sertaç Hami Başeren, *Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı* (İstanbul: TÜDAV, 2010), 2.

¹⁵⁵ Cihat Yaycı, *Yunanistan Talepleri (Ege Sorunları) Soru ve Cevaplarla* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2020), 84.

¹⁵⁶ Cihat Yaycı, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye* (İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi, 2020), 19-20.

¹⁵⁷ Umut Kedikli, Taşkın Deniz, “Enerji Kaynakları Mücadelesinde Doğu Akdeniz Havzası ve Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı”, *Alternatif Politika*, C.7, S.3 (2015): 402.

Doğu'daki terörizm ve kaosun, AB ülkeleri başta olmak üzere diğer ülkelere yayılmasının önüne geçen veya en azından daha az sirayet etmesinde etkili olan bir faktör olarak değerlendirilebilir.

Tarih boyunca önemli bir bölge olarak sayılan Doğu Akdeniz, yaşanan gelişmeler neticesinde önemini ve değerini katlamış gözükmektedir. Bu artışın sebebi ise çokça gündeme gelen ve paylaşımı hususunda bölge ülkeleri arasında anlaşmazlıklara sebebiyet veren zengin cansız doğal kaynakların keşfedilmesidir. Belirtilmelidir ki, Doğu Akdeniz'deki mücadelenin en önemli ayaklarından olan doğal kaynaklar hususu daha derinlemesine incelenmelidir ancak bu konu çalışmanın son bölümü ile yakinen ilişkili olduğundan o bölümde detaylandırılacaktır.

Son olarak, bölgenin bu önemine binaen Türkiye'nin kendi çıkarları doğrultusunda ve uluslararası deniz hukuku ışığında hareket etmesi doğal ve aynı zamanda gereklidir. Henüz denizlerde cansız doğal kaynakların varlığı bilinmezken, Romalıların söz konusu bölgeyi “Mare Nostrum” yani “Bizim Deniz” olarak adlandırıp sahiplenmesine benzer şekilde, Doğu Akdeniz'in artan önemi de göz önünde bulundurularak, Türkiye Cumhuriyeti'nin bu bölgede gerekli hassasiyetleri göstermesi elzemdir ve Mavi Vatan konsepti şeklinde refleks göstermesi bunun uygulamasının en büyük göstergelerindendir.

3.2. Doğu Akdeniz'de Tarafların Uygulamaları ve Görüşleri

Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasının hukuki incelemesine geçmeden önce, bölgedeki tarafların konuyla ilgili uygulamalarına ve görüşlerine kısaca değinmek faydalı olacaktır. Nitekim hukuki değerlendirme yapılmadan evvel, tartışma konusu olayların ne olduğunun bilinmesi, doğru değerlendirme yapabilmek için gerek şarttır. Bu kapsamda, Türkiye'nin daha ciddi problemler yaşadıkları başta olmak üzere, tarafların konuyla ilgili tezleri ve uygulamalarına kısaca değinilecektir. Özellikle Yunanistan ile GKRY'nin uygulamaları ve görüşleri Türkiye için daha büyük sorun arz ettiğinden, söz konusu tarafların bu görüş ve uygulamalarına daha fazla ağırlık verilecektir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, konuyla ilgili uluslararası yargı kararları ayrı bir bölüm halinde işlenmeyecek; tarafların görüş ve uygulamaları, yargı kararları ile birlikte değerlendirilecektir.

3.2.1. Yunanistan'ın Tezleri ve Uygulamaları

1821 yılında başlayan Yunan isyanı neticesinde 1830'da bağımsızlığını kazanan Yunanistan, “megali idea”nın da etkisiyle topraklarını genişletmek istemiş ve hem Osmanlı İmparatorluğu hem de cumhuriyet ilan edildikten sonra Türkiye Cumhuriyeti ile ciddi sorunlar yaşamıştır. Yakın tarihimizde yaşanan savaşlarda Yunanistan, hep savaşın karşı tarafındaki ülkelerden biri olmuştur. Ancak Kurtuluş Savaşı'ndan sonraki dönemde iki devlet arasındaki buzların erimeye başladığı ve ilişkilerin geliştirildiği söylenebilir. Nitekim Balkan Antantının imzalanması ve bunun yanında 1936 yılında Türk donanmasının ses getiren Faller Limanı ziyareti ile burada Donanma Komutanı Tümamiral Şükür Okan'ın Yunanistan'ı dost ve müttefik olarak nitelendirmesi¹⁵⁸, ilişkilerin gelişimine gösterilebilecek örneklerdendir. Ancak iki devlet arasındaki ilişkiler İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra özellikle Adalar Denizi'ndeki sorunlar nedeniyle ciddi anlamda kötüleşmiş, hatta bazı durumlarda savaşın eşiğine gelinmiştir.

Günümüze gelindiğinde ise, yukarıda bahsedilen sorunların devam ettiğini ve eski sorunlara ek olarak Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının paylaşılması sorununun da bunlara eklendiğini söyleyebiliriz. Ancak belirtmek gerekir ki, Doğu Akdeniz sorunu ile deniz alanları ile ilgili önceki sorunlar birbirinden ayrı düşünülmemelidir. Zira Yunanistan hem Doğu Akdeniz'de hem de Adalar Denizi'nde aynı argümanlarla Türkiye'nin karşısına çıkmaktadır.¹⁵⁹

Yunanistan'ın kıta sahanlığının sınırlandırılması hususundaki argümanlarına bakılacak olursa, Adalar Denizi'nde öne sürdüğü tezlerin Doğu Akdeniz'de de devam ettiği görülmektedir. Yunanistan, Türkiye'nin 1 Kasım 1973 tarihinde Adalar Denizi'nde TPAO'ya arama izni vermesine cevaben verdiği 7 Şubat 1974 tarihli notasında, adaların da anakaralar ile aynı şekilde kıta sahanlığı hakkını haiz olması gerektiğini ve bunun yanında sınırlandırmanın eşit uzaklık ilkesine uyularak yapılması gerektiğini öne sürmüştür.¹⁶⁰ Buna ek olarak 2004 tarihinde Yunanistan, Türkiye'nin

¹⁵⁸ Ferdi Uyaniker, *Türk Donanmasının Stratejik Bir Seyri: Donanmanın Malta- Faller Ziyareti 1936* (Çanakkale: Paradigma Akademi, 2021), 133.

¹⁵⁹ United Nations, Letter Dated 25 April 2019 From the Chargé d'affaires a.i. of the Permanent Mission of Greece to the United Nations Addressed to the Secretary-General, A/73/850-S/2019/344, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N19/125/09/PDF/N1912509.pdf?OpenElement> [Erişim Tarihi:06.05.2023].

¹⁶⁰ Hüseyin Pazarıcı, “Ege'deki Deniz Sorunlarında Türk ve Yunan Görüşleri: Hukuki Açıdan”, *Ege'de Deniz Sorunları Semineri, 1986* (Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1986), 80.

GKRY ve Mısır arasındaki MEB antlaşmasına verdiği notaya cevaben verdiği notada, bu iddialarını yinelemiştir.¹⁶¹ Yunanistan, Doğu Akdeniz’de de aynı iddiaları dile getirmekte ve Meis adası da dahil olmak üzere, Girit, Kaşot, Kerpe ve Rodos adalarına kıta sahanlığı sınırlandırmasında tam etki tanınmasını, ayrıca sınırlandırmanın da eşit uzaklık ilkesi uyarınca yapılmasını talep etmektedir. Bu kapsamda hiçbir hukuki geçerliliği olmayan ve İspanya’nın Seville Üniversitesi’nin coğrafya alanında uzman akademisyenlerine hazırlatılan “Seville Haritası”nın pratikte de karşılık bulmasını amaçlamaktadır. Yunanistan’ın Doğu Akdeniz’deki sınırlandırmanın yukarıda belirtilen şekilde gerçekleşmesini istemesi kendileri açısından doğal gözükmemektedir, zira sınırlandırmanın bu şekilde gerçekleşmesi, Yunanistan’ı çok büyük deniz yetki alanları sahibi bir devlet yapacaktır. Şöyle ki, Doğu Akdeniz’deki deniz yetki alanlarının Seville haritasına göre sınırlandırıldığı bir senaryoda Yunanistan, tahminen 100 bin km²’den fazla deniz yetki alanına daha sahip olacaktır.¹⁶² Bu kapsamda Yunanistan, Türkiye ve diğer devletlerin aksi iddialarını reddetmektedir. Yunanistan’ın, Türkiye ile Libya arasında 2019 yılında yapılan deniz yetki alanlarının sınırlandırılması antlaşmasını kabul edilemez bulması buna örnek olarak gösterilebilir.¹⁶³ Hülasa Yunanistan, adalarına deniz yetki alanları hususunda tam etki tanınmasını ve sınırlandırmanın adalar ile eşit uzaklık ilkesi çerçevesinde yapılması gerektiğini ileri sürerek, Doğu Akdeniz’de büyük bir deniz yetki alanı elde etmek istemektedir.

“Peki teorik boyutu yukarıda açıklanan Yunanistan iddialarının pratikteki yansımaları nedir?” sorusu bu aşamadan sonra önem kazanmaktadır. Zira bu uygulamalar fiilen bir etki yaratma amacı gütmektedir. Yunanistan’ın uygulamalarına bakıldığında, Doğu Akdeniz’de birtakım icraatlar yaptığı görülmektedir. Bölgeye Yunan donanmasının gönderilip tatbikatlar yapılmak suretiyle burada varlık gösterilmesi, özellikle Türkiye’yi dışlayarak East-Med Boru Hattı Projesinin yapılmak istenmesi bunlara örnek gösterilebilir. Ancak bu gibi faaliyetlerden daha önemlisi, şüphesiz Mısır ile

¹⁶¹ Başeren, *Doğu Akdeniz*, 6.

¹⁶² Cihat Yaycı, “Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Sorunu ve Türkiye”, *Bilge Strateji*, C.4 S.6 (2012): 24.

¹⁶³ United Nations, Letter Dated 9 December 2019 From the Permanent Representative of Greece to the United Nations Addressed to the Secretary-General, A/74/706 <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N20/044/13/PDF/N2004413.pdf?OpenElement> [Erişim Tarihi: 22.08.2022].

yapılan deniz yetki alanlarının sınırlandırılması antlaşmasıdır. Antlaşmanın önemi nedeniyle daha detaylı irdelenmesi gerekmektedir.

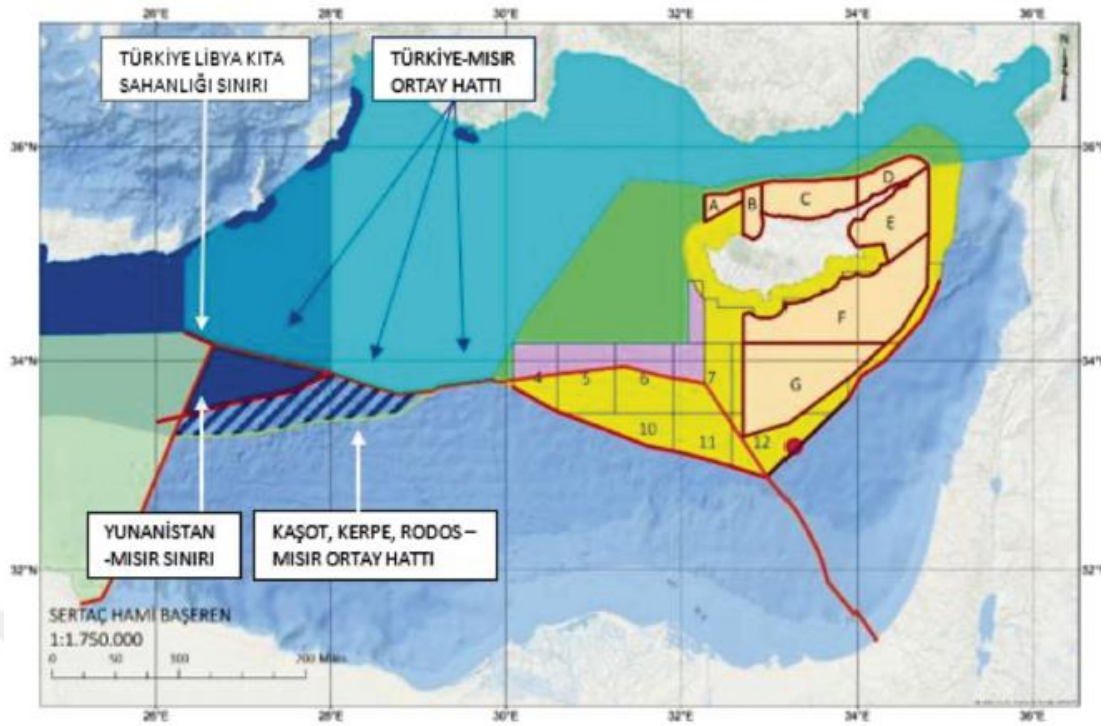
6 Ağustos 2020’de imzalanan Mısır-Yunanistan antlaşması, bölgedeki istikrarın sağlanması ve komşuluk ilişkilerinin güçlendirilmesi arzularına; bunun yanında 1982 tarihli BMDHS ile uluslararası hukuka atıf yapmakta ve tarafların antlaşmada (A) ve (E) olarak belirttiği noktalar arasındaki hat ile MEB sınırlandırması hususunda anlaşıldığını duyurmaktadır.¹⁶⁴

Antlaşma, sınırlandırmada belirlenen hattın koordinatlarını da belirtmekte ve bunları (A), (B), (C), (D) ve (E) noktaları olarak düzenlemektedir. Buna göre söz konusu hat şu şekilde tablolaştırılabilir¹⁶⁵:

	Enlem	Boylam
(A)	33° 53’ 05.00’’K	027° 59’ 02.00’’D
(B)	33° 41’ 56.41’’K	027° 30’ 42.47’’D
(C)	33° 35’ 24.09’’K	026° 49’ 34.27’’D
(D)	33° 30’ 26.24’’K	026° 27’ 35.54’’D
(E)	33° 24’ 56.14’’K	026° 00’ 00.00’’D

¹⁶⁴ United Nations, Agreement Between the Government of the Hellenic Republic and the Government of the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone Between the Two Countries, 2020, <https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=080000028058a22f> [Erişim Tarihi: 22.08.2022].

¹⁶⁵ a.g.a., Annex-1.

Şekil 3.1: Mısır-Yunanistan Antlaşması, Türkiye-Libya Antlaşması ve Orta Hatları Gösteren Doğu Akdeniz Haritası.

Sertaç Hami Başeren, “Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığında Yeni Anlaşmalar ve Uygulamalar”, TBMM Doğu Akdeniz Sempozyumu, 10 Aralık 2020 (Ankara: TBMM-T.C. Ankara Üniversitesi DEHUKAM, 2020), 42.

Antlaşmada sınır hattının belirlenmesinin yanında, sınır hattının genişletilebileceği de belirtilmiştir. Şöyle ki, antlaşmanın 1/d maddesi, gelecekte ilgili diğer komşu devletler ile yapılacak muhtemel antlaşmaların olması durumunda, sınırın taraflarca (A) noktası doğu ekseninde, (E) noktası ise batı ekseninde olmak üzere genişletilebileceğini düzenlemektedir. Ayrıca antlaşmaya göre taraflardan herhangi birinin, iki taraf ile de deniz alanı kesişen üçüncü devletler ile MEB sınırlandırma antlaşması yapması durumunda, antlaşmayı yapan tarafın, yapacağı MEB sınırlandırma antlaşması neticelenmeden evvel diğer tarafı bilgilendirmesi gerekecektir.¹⁶⁶

Bir başka değinilmesi gereken antlaşma ise, Türkiye’nin hak iddia ettiği deniz alanları ile çakışmamasına rağmen, Türkiye ve Yunanistan için önemli sonuçlar doğurabilecek olan İtalya-Yunanistan deniz alanlarının sınırlandırılması antlaşmasıdır.

İtalya ve Yunanistan 24 Mayıs 1977 tarihinde Adriyatik Denizindeki kıta sahanlıklarının sınırlandırılması için bir antlaşma imzalamış¹⁶⁷ ve bu antlaşmada

¹⁶⁶ a.g.a., Md. 1/e.

¹⁶⁷ United Nations, Agreement Between the Hellenic Republic and the Italian Republic on the

belirtilen on altı noktanın birleştirilmesi ile oluşturulan hatla kıta sahanlıklarının sınırını belirlemiştir. Antlaşmada sınır hattının eşit uzaklık “prensibine” göre çizildiği belirtilmiş; ancak iki tarafın karşılıklı rızasıyla eşit uzaklığa göre belirlenen hat üzerinde, ufak değişikliklere gidilmiştir¹⁶⁸. Bu antlaşmadan kırk üç sene sonra 9 Haziran 2020 tarihinde iki devlet Atina’da deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hususunda bir antlaşma daha imzalamış ve 1977’deki antlaşmada belirlenen sınırların 2020’de imzalanan antlaşma için de geçerli olmasını kararlaştırmıştır.¹⁶⁹ Kısacası taraflar, 1977’de belirledikleri kıta sahanlığı sınırlarında MEB için de anlaşma yoluna gitmişlerdir. Zira 2020 tarihli antlaşma, balıkçılık ile ilgili de düzenlemeleri bünyesinde barındırmaktadır.¹⁷⁰ Söz konusu sınır hattının koordinatları şu şekilde tablolastırılabilir¹⁷¹:

Nokta	Enlem(K)	Boylam(D)
1	39° 57’ 38,46”	18° 57’ 27,29”
2	39° 52’ 20,45”	18° 56’ 03,29”
3	39° 48’ 56,44”	18° 54’ 51,29”
4	39° 17’ 14,40”	18° 55’ 33,31”
5	39° 01’ 56,39”	18° 53’ 57,32
6	38° 29’ 56,34”	18° 43’ 51,32”
7	37° 51’ 56,29”	18° 28’ 33,33”
8	37° 21’ 14,26”	18° 16’ 57,33”
9	36° 59’ 26,23”	18° 19’ 03,34”
10	36° 54’ 20,23”	18° 19’ 09,35”
11	36° 44’ 56,22”	18° 18’ 33,35”

Delimitation of the Respective Continental Shelf Areas of the Two States, 1977, <https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/GRC-ITA1977CS.PDF> [Erişim Tarihi: 23.08.2022].

¹⁶⁸ a.g.a., Md. 1.

¹⁶⁹ United Nations, Aggrement Between The Hellenic Republic and The Italian Republic pn the Delimitation of Their Respective Maritime Zones, Md.1; <https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/GreeceItalyTreaty.pdf> [Erişim Tarihi: 23.08.2022].

¹⁷⁰ a.g.a., Md. 3.

¹⁷¹ Greece-Italy Agreement, 1977, Md. 1.

12	36° 26' 26,20	18° 17' 57,36
13	36° 24' 02,19"	18° 17' 39,36"
14	36° 10' 56,18"	18° 15' 39,37"
15	36° 08' 56,18	18° 15' 39,37
16	35° 34' 08,15"	18° 20' 39,39"

Peki bu antlaşmalar neden büyük önem arz etmektedir? Öncelikle belirtilmelidir ki Yunanistan'ın Mısır ile yaptığı antlaşmanın Türkiye ve Libya devletleri aleyhine olduğu açıktır. Ancak hem İtalya-Yunanistan antlaşmaları hem de Yunanistan-Mısır antlaşması, Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı ileri sürdüğü tezler bakımından sorunludur. Yani Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı Doğu Akdeniz'de öne sürdüğü tezler ile söz konusu antlaşmaların içerikleri çelişmektedir. Türkiye'nin tezlerine yakınlık arz etmesinden dolayı bu antlaşmalar, Doğu Akdeniz'de vuku bulan gerilimde Türkiye'nin elini güçlendirebilecektir.

Yunanistan-Mısır ve İtalya-Yunanistan antlaşmalarının nasıl Türkiye'nin lehine sonuç doğurabileceği, bu antlaşmalar vasıtasıyla yayınlanan haritalarda gizlidir. Öncelikle Mısır-Yunanistan Antlaşmasına bakılacak olursa, sınırlandırmaya esas alınan kıyıların Mısır anakarası ile Yunanistan'ın Girit, Kaşot, Kerpe ve Rodos adaları olduğu görülmektedir. Ancak sınırlandırma yapılırken Girit ve Rodos adalarının tamamı yerine belirli kısımları sınırlandırmaya dahil edilmiş, Meis adası ise hiç değerlendirilmeye alınmamıştır.¹⁷² Ancak belirtilmelidir ki, antlaşmada taraflar sınır hattını ileri bir tarihte doğu veya batı ekseninde genişletebileceklerini düzenlemişlerdir. Bazı adaların belirli bölgelerinin sınırlandırmaya dahil edilmesi ve Antlaşmanın düzenlediği ileriki tarihlerde sınırın uzatılabileceği hükmü birlikte değerlendirildiğinde tarafların bu bölgelerde sınırın nasıl belirlenmesi gerektiği hususunda tam olarak anlaşılmadıkları anlamına gelebilir. Bunlara ek olarak sınırlandırmada Kaşot ve Kerpe adalarına ise tam değil, azaltılmış bir etki tanınmıştır.¹⁷³ Bu şekilde hem bu adalar tam etki sahibi olmamışlar hem de sınırlandırma da eşit uzaklık uygulanmamıştır. Neticede Yunanistan, Doğu Akdeniz

¹⁷² Yücel Acer, "Doğu Akdeniz'de Yunanistan- Mısır Deniz Sınırı Antlaşması ve Türkiye", *Adalet Dergisi*, C.0 S.65, (2020): 20.

¹⁷³ Acer, *a.g.e.*, 20.

ve Adalar Denizi'nde Türkiye'ye karşı öne sürdüğü tezlerden vazgeçmiş görünmektedir.

İtalya- Yunanistan antlaşmalarına bakılacak olursa, Yunanistan'ın burada da Doğu Akdeniz'de Türkiye'ye karşı ileri sürdüğü tezlerden vazgeçtiği görülmektedir. Zira antlaşmaya göre büyük sayılabilecek adalara tam etki tanınmasına karşın, Otranto Kanalı'ndaki bazı adalara ve Strofades grubuna kısmi etki tanınmıştır.¹⁷⁴ 1982 BMDHS imzalanmadan önce, 1977'de deniz yetki alanı sınırlarını yukarıda açıklandığı şekilde belirleyen ve 2020 yılında da bunu hem Mısır hem de İtalya ile tekrarlayan Yunanistan'ın, kendi eylemlerinin aksi şekilde, Türkiye'ye Doğu Akdeniz'de farklı iddialar öne sürmesi ilginçtir. Söz konusu antlaşmaların varlığı, aslında Yunanistan'ın uluslararası deniz hukukunu Türkiye'den çok da farklı yorumlamadığını ancak siyasi sebepler ile yukarıda açıklanan iddialarını Türkiye'ye dayatmak istediğini göstermektedir. Ancak bunun yanında, Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı ileri sürdüğü iddialarının uluslararası deniz hukukuna uygunluğunun değerlendirilmesi daha önemlidir. Bu değerlendirmede dikkate alınması gereken ilk şey tabi ki sözleşmelerdir. Ancak sözleşmelerin yanında uluslararası yargı kararları da büyük önem arz etmektedir.

Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı ileri sürdüğü “eşit uzaklık prensibi” ve “adalara kıta sahanlığı sınırlandırmasında tam etki tanınması” iddialarına uluslararası deniz hukukunun ne cevap verdiği Doğu Akdeniz'deki sorunun çözümü için yol gösterici olacaktır. İleri sürülen bu iddiaların “eşit uzaklık prensibi” ve “adalara sınırlandırmada tam etki tanınması” olarak iki ayrı başlık altında değerlendirilmesi daha faydalı olacaktır. Söz konusu hususlar çalışmanın ileriki kısımlarında değerlendirilecektir.

3.2.2. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Tezleri ve Uygulamaları

Kıbrıs adası, Doğu Akdeniz'de bulunan ve bölgede stratejik olarak büyük önemi olan bir adadır. Hatta genel olarak Ada, Akdeniz'de bulunan bir sabit uçak gemisi olarak değerlendirilir.¹⁷⁵ Zira ada, Anadolu, Orta Doğu, Afrika ve hatta Balkanlar'ın ortasında bulunmakta ve bu bölgelere sıçrama tahtası olarak kullanılmayı müzahirdir.

¹⁷⁴ Yücel Acer, “Yunanistan'ın Adalara Dair Hukuksal Çelişkileri: Yunanistan- İtalya Deniz Sınırı Antlaşması Örneği”, *Seta Analiz* S. 329 (2020), 11, <https://setav.org/assets/uploads/2020/08/A329.pdf> [Erişim Tarihi: 24.08.2022].

¹⁷⁵ Altınur Kılıç, “1571 yılındaki Fetih'ten Günümüze Kıbrıs Gerçeği,” 20.02.2011, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/yazi-arsivi-367313h.htm> [Erişim Tarihi: 06.12.2022].

Anadolu ve Orta Doğu coğrafyasına gelen Türkler de Kıbrıs adasının bu özelliklerini görmüşler ve Ada üzerinde hakim olmak istemişlerdir. Ada üzerindeki bu hakimiyet mücadelesi 15. Yüzyıl'da sonuç vermiş ve Memlükler, Sultan Barsbay önderliğinde adaya 1424-1426 tarihleri arasında üç sefer yapmış ve adayı fetheden ilk Türk devleti olmuşlardır.¹⁷⁶ Osmanlı İmparatorluğu'nda ise II. Selim döneminde Kıbrıs adasının fethi devletin deniz politikalarında merkezde yer almış ve ada 1571 yılında fethedilmiştir.¹⁷⁷

1878 yılında cereyan Osmanlı-Rus savaşı neticesinde İngiltere, Rus Çarlığına karşı Osmanlı'yı destekleme teklifinde bulunmuş ve karşılığında Kıbrıs adasını kiralamak istemiştir. Osmanlı İmparatorluğu bu teklifi kabul etmiş ve yılda 92 bin altın karşılığında ada İngiltere'ye kiralanmıştır.¹⁷⁸ I. Dünya Savaşı'nın çıkmasından sonra İngiltere, bu durumu fırsat bilerek Kıbrıs Adası'nı ilhak ettiğini duyurmuş ve 1923 yılında Lozan Antlaşması ile bu durum hukuken tanınmıştır.¹⁷⁹

1950 yılından sonra Rumların "Enosis"¹⁸⁰ fikriyle bir plebisit düzenlemesi ve bu konunun BM'ye götürülmesi istekleri sonuçsuz kalınca, Kıbrıs'taki Rumlar tarafından Yunanistan'ın da desteğiyle EOKA adıyla bilinen bir terör örgütü kurulmuş ve Enosis fikri kanlı terör eylemleri ile kabul ettirilmek istenmiştir.¹⁸¹ Gelişen şiddet olayları neticesinde sorunları çözmek adına İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ı Londra'da düzenleyeceği bir konferansa davet etmiş ancak bu konferanstan bir sonuç elde edilememiş¹⁸²; yine de 1958 ve 1959 tarihlerinde Zürih ve Londra Antlaşmaları ile Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla sonuçlanacak süreç başlamıştır. Zürih ve Londra Antlaşmaları ile Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduktan sonra bunlara ek olarak da bir Garantörlük Antlaşması yapılmış; Türkiye, Yunanistan ve İngiltere, Kıbrıs üzerinde garantör olmuş ve kurulan düzenin bozulması durumunda bunun tekrar tesis edilmesi amacıyla harekete geçme hakkı elde etmiştir.¹⁸³

¹⁷⁶ Mesut Ağır, Kürşat Solak, "Memlûk Devleti'nin Doğu Akdeniz'deki Önemli Siyasi Faaliyetleri", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, Y:11 C. 14 (Bahar 2013): 122.

¹⁷⁷ Feridun Bilgin, "Kıbrıs'ın Fethi İçin Yapılan Hazırlıklar (Arşiv Belgelerine Göre)", *Mukaddime*, C. 6, S.1 (2015): 82.

¹⁷⁸ Sabahattin İsmail, *150 Soruda Kıbrıs Sorunu* (İstanbul: Kastaş Yayınevi, 1998), 9.

¹⁷⁹ İsmail, *a.g.e.*, 9.

¹⁸⁰ Enosis(ένωση), Yunanca'da birlik anlamına gelmektedir ve Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanmasını ifade eder.

¹⁸¹ Rauf R. Denktaş, *The Cyprus Triangle* (Londra: K. Rustem&Bro., George Allen&Unwin Publisher, 1982), 22-23.

¹⁸² İsmail, *a.g.e.*, 51-52.

¹⁸³ İsmail, *a.g.e.*, 54.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra ise Rumlar, Enosis fikrinden vazgeçmemişler ve kanlı terör eylemlerine devam etmişlerdir. Bu kapsamda işlerinde Rum devlet yöneticilerinin de olduğu bir organizasyon ile “Akritas” planını devreye sokmuşlar ve adadaki Türkleri ani bir saldırı ile yok edip adayı Yunanistan’a bağlamak istemişlerdir.¹⁸⁴ Bu faaliyetler ve kanlı saldırılar neticesinde Türkiye Cumhuriyeti Garantörlük Antlaşması’ndan doğan yetkilerini kullanarak 1974 yılında Kıbrıs Barış Harekatını icra etmiş ve bu saldırılara son vermiştir ve süreç 15 Kasım 1983’te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla sonuçlanmıştır.¹⁸⁵ Belirtilmelidir ki, GKRY, KKTC’yi hala tanımamakta ve adanın tek hakimi olarak kendini görmektedir.

Kısaca tarihçesine değindiğimiz Kıbrıs’ın Doğu Akdeniz’de deniz yetki alanlarının sınırlandırılması uyuşmazlığında kilit bir rol oynadığı yadsınamaz bir gerçektir. Bu kapsamda Doğu Akdeniz’deki uyuşmazlığın çözülmesinin çok zor olduğu, Kıbrıs sorununun da bölgedeki uyuşmazlığın çözümünün zorluk seviyesini katlayarak arttırdığı aşıkardır. Sonuç olarak Kıbrıs sorunu çözülmeden Doğu Akdeniz’deki uyuşmazlığın çözüm olasılığının düşük olduğu, ayrıyeten Kıbrıs sorununun da çözümünün gayet zor olduğu bu kısa tarihçe ile gözler önüne serilmek istenmiştir.

GKRY’nin Doğu Akdeniz’deki tez ve faaliyetlerine dönülecek olunursa, öne sürülen tezler bakımından Yunanistan ile büyük benzerlik gösterdiği görülmektedir. GKRY hem resmi açıklamaları hem BM nezdindeki mektup ve notaları hem de Doğu Akdeniz’de yaptığı antlaşmalar ile tezlerini ortaya koymuştur.

GKRY, 2004 ve 2014’te yayımladığı kanunları vasıtasıyla 200 deniz millik bir kıta sahanlığı ve MEB hakkının olduğunu, bu alanların bölgedeki komşu kıyıdaş devletler ile antlaşma yoluyla sınırlanacağını ve antlaşma yapılamaması halinde komşu kıyıdaş devletin kıta sahanlığı ve MEB’inin iki devlet arasındaki orta hattın ötesine geçemeyeceğini düzenlemiştir.¹⁸⁶ Yine BM’ye gönderdiği çeşitli mektuplarda GKRY, bir ada devleti olarak deniz yetki alanlarına sahip olma konusunda hakkının var olup; bunun engellenemeyeceğini savunmuş ve Türkiye’nin bu hususta uluslararası hukuka aykırı fiiller icra ettiğini belirtmiştir.¹⁸⁷ Ayrıca GKRY, Doğu Akdeniz’de yaptığı deniz

¹⁸⁴ İsmail, *a.g.e.*, 72.

¹⁸⁵ İsmail, *a.g.e.*, 176.

¹⁸⁶ GKRY, The Exclusive Economic Zone and The Continental Shelf Laws, 64(I)/2004/97(I)2014 (2004/2014), 3 https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/CYP_EEZ-CS_Law_2014.pdf [Erişim Tarihi: 08.12.2022].

¹⁸⁷ United Nations, Letter Dated 24 April 2020 From the Permanent Representative of Cyprus to the United Nations Addressed to the Secretary-General, A/74/824-S/2020/332, <https://documents-dds->

yetki alanları sınırlandırılması antlaşmaları ile de Kıbrıs adasının tek hakimi olduğu, Ada'nın kıta sahanlığı ve MEB hakkının tam olduğu ve kısıtlanamayacağı görüşleri ile sınırlandırmada eşit uzaklığın kullanılması gereken yöntem olduğu fikirlerini açığa vurmaktadır. Görüldüğü üzere GKRY'nin de deniz yetki alanları ile ilgili görüşleri Yunanistan tezleri ile benzeşmektedir. Buradan yola çıkarak Yunanistan'ın tez ve görüşleri altında değinilen uluslararası yargı kararlarının bu başlık altında da geçerli olduğu söylenmelidir.

GKRY'nin yukarıda sözü edilen deniz yetki alanlarının sınırlandırılması antlaşmalarına bakılacak olunursa, 2000'li yılların başlarından itibaren bu konuda aktif bir politika izlediği görülebilir. 17 Şubat 2003 tarihinde Mısır ile yaptığı ilk antlaşmadan sonra GKRY, 17 Ocak 2007 tarihinde Lübnan ile ve 17 Aralık 2010 tarihinde de İsrail ile bir antlaşma yapmıştır.

Mısır ile yapılan antlaşmaya bakıldığında, antlaşmanın 1. maddesinde sınırlandırmanın hangi yolla yapılacağını belirtildiği görülmektedir. Buna göre iki taraf arasında kararlaştırılan sınır hattı, birden sekize kadar numaralandırılan noktaların birleştirilmesi ile oluşan orta hat olarak kabul edilmiştir.¹⁸⁸ Antlaşmada orta hattı belirleyen sekiz noktanın koordinatları ise şu şekildedir¹⁸⁹:

Nokta	Enlem	Boylam
1	33° 45' 00"K	30° 05' 00"D
2	33° 34' 00"K	30° 28' 30"D
3	33° 30' 40"K	30° 36' 40"D

ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N20/105/72/PDF/N2010572.pdf?OpenElement [Erişim Tarihi: 08.12.2022]; Letter Dated 20 January 2020 from the Permanent Representative of Cyprus to the United Nations Addressed to the Secretary-General, A/74/660-S/2020/50 <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N20/015/62/PDF/N2001562.pdf?OpenElement> [Erişim Tarihi: 08.12.2022].

GKRY'nin bu konuda gönderdiği mektuplar, yukarıda atıf yapılan iki mektuptan ibaret değildir. GKRY'nin bu hususta BM'ye gönderdiği pek çok mektup bulunmaktadır. Çalışmada atıf yapılan bu iki mektup hem konu ile ilgili örnek olarak gösterilebilecek mektuplar arasındadır hem de GKRY'nin bu hususta BM'ye gönderdiği en son tarihli iki mektuptur. GKRY'nin bu hususta BM'ye gönderdiği tüm mektuplara ulaşmak için bkz. <https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/STATEFILES/CYP.htm> [Erişim Tarihi: 08.12.2022]

¹⁸⁸ United Nations, Agreement Between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone(GKRY-Mısır MEB Antlaşması), Md.1/a, Md. 1/b <https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/EGY-CYP2003EZ.pdf> [Erişim Tarihi: 08.12.2022].

¹⁸⁹ GKRY ile Mısır Arasındaki MEB Sınırlandırma Antlaşması, Ek 1.

4	33° 21' 20''K	31° 07' 00''D
5	33° 11' 30''K	31° 36' 30''D
6	33° 07' 20''K	32° 01' 20''D
7	33° 00' 40''K	32° 31' 00''D
8	32° 53' 20''K	32° 58' 20''D

Antlaşmada ayrıca, yeni verilerin elde edilmesi durumunda orta hattın bu veriler doğrultusunda tadil edilebileceği belirtilmiş¹⁹⁰; bunun yanı sıra taraflardan birinin, bölgedeki bir başka devlet ile MEB sınırlandırma antlaşması yapması durumunda, nihai anlaşmaya varılmadan evvel bu durumu diğer tarafa bildireceği hükmü antlaşmaya eklenmiştir.¹⁹¹ Netice itibarıyla yapılan antlaşmada Kıbrıs adasına tam etki tanınmasını Mısır kabul etmiş ve orta hat deniz yetki alanlarının sınır hattı olarak kabul edilmiştir.

Mısır ile yapılan antlaşmadan sonra GKRY, bir sonraki antlaşmasını Lübnan ile 2007 yılında yapmıştır.¹⁹² Ancak bu antlaşma Lübnan parlamentosu tarafından onaylanmadığı için hala yürürlükte değildir.¹⁹³ Bununla beraber teknik olarak hala savaş halinde olan Lübnan ve İsrail arasında ABD'nin de desteğiyle denizlerdeki doğal gaz üretimi önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik bir anlaşma olması, GKRY'ni harekete geçirmiş ve GKRY deniz alanlarının sınırlandırılması noktasında Lübnan ile yakın zamanda yine görüşmelere başlamıştır.¹⁹⁴

Doğu Akdeniz'de GKRY'nin yaptığı son antlaşma ise İsrail ile 2010 yılında yapılan MEB sınırlandırma antlaşmasıdır. Antlaşma GKRY-Mısır arasında yapılan antlaşma ile çok büyük benzerlik göstermektedir. Hatta denilebilir ki GKRY, Mısır'a kabul ettirdiği isteklerinin aynılarını İsrail'e de kabul ettirmiştir.

Sınırın nasıl çizileceği sorusuna cevap olarak antlaşma 1. maddesinde, Mısır ile yapılan antlaşmada olduğu gibi orta hatta işaret etmektedir. Antlaşmaya göre taraflar arasında belirlenen on iki uygun nokta birleştirilerek oluşturulan orta hat iki taraf

¹⁹⁰ a.g.a., Md. 1/d.

¹⁹¹ a.g.a., Md. 3.

¹⁹² Başeren, *Doğu Akdeniz*, 13.

¹⁹³ Yayıcı, 2012, 17.

¹⁹⁴ "After Israel Deal, Lebanon And Cyprus Agree To Move Forward On Maritime Border Talks", *Times of Israel Gazetesi*, 29 Ekim 2022. <https://www.timesofisrael.com/after-israel-deal-lebanon-and-cyprus-agree-to-move-forward-on-maritime-border-talks/> [Erişim Tarihi: 08.12.2022].

arasında MEB sınırı olarak kabul edilecektir.¹⁹⁵ Antlaşmaya göre belirlenen ve orta hattı oluşturan on iki nokta ise şu şekildedir¹⁹⁶:

Nokta	Enlem	Boylam
1	33° 38' 40"K	33° 53' 40"D
2	33° 37' 24"K	33° 52' 06"D
3	33° 32' 59"K	33° 46' 42"D
4	33° 30' 00"K	33° 43' 05"D
5	33° 24' 27"K	33° 36' 15"D
6	33° 16' 56"K	33° 27' 02"D
7	33° 09' 25"K	33° 17' 50"D
8	33° 03' 22"K	33° 10' 28"D
9	32° 59' 37"K	33° 05' 56"D
10	32° 56' 03"K	33° 01' 36"D
11	32° 54' 35"K	32° 59' 50"D
12	32° 53' 20"K	32° 58' 20"D

İki taraf arasında sınır hattını belirleyen antlaşma bunun yanında, tıpkı Mısır-GKRY arasındaki antlaşmada olduğu gibi, üçüncü devletler ile yapılacak bir sınırlandırma antlaşmasında nihai anlaşma sağlanmadan evvel tarafların birbirlerine bildirimde bulunmasını öngörmektedir.¹⁹⁷

Görüldüğü üzere GKRY, antlaşmalar vasıtasıyla tezlerini pratiğe de dökmüş ve Kıbrıs Adasına deniz yetki alanları sınırlandırmalarında tam etki tanınarak eşit uzaklık metoduyla sınırların belirlenmesini sağlamıştır. Ancak belirtmek gerekir ki Türkiye yapılan bu antlaşmaları tanımadığını ilan etmiş ve hem kendi deniz yetki alanları

¹⁹⁵ United Nations, Agreement Between the Government of the State of Israel and The Government of The Republic of Cyprus on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone, md.1/a, md.1/b. https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/cyp_isr_eez_2010.pdf [Erişim Tarihi: 08.12.2022].

¹⁹⁶ a.g.a., Ek-1.

¹⁹⁷ a.g.a., Md.3.

haklarının hem de KKTC'nin haklarının sınırlandırma yapılan bölgelerde var olduğunu belirtmiştir.¹⁹⁸

3.2.3. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Tezleri ve Uygulamaları

KKTC deniz yetki alanları ile ilgili tezlerini 2005 yılında yürürlüğe giren Deniz Yetki Alanları Kanunu ile göstermiştir.¹⁹⁹ Kanun incelendiğinde, içeriğinin 1982 BMDHS ile uyumlu olduğu gözlenmektedir. Kanun'un üçüncü ve dördüncü kısımları sırasıyla MEB ve kıta sahanlığı düzenlemelerine ayrılmıştır. Kanun'un 7. maddesine göre, KKTC esas hatlardan itibaren 200 deniz milini geçmeyecek şekilde bir MEB alanı ilan edebilir ve kıyıları KKTC ile karşılıklı veya yan yana olan devletler ile sınırlandırma bölgenin tüm özellikleri göz önünde bulundurularak hakkaniyete uygun bir antlaşma ile yapılır.²⁰⁰ Kıta sahanlığının sınırlandırılması hususunda da yine MEB'de olduğu gibi kıyıları karşılıklı veya yan yana olan devletler ile hakkaniyetli bir antlaşma yoluyla sınır hattının belirlenmesi öngörülmüştür.²⁰¹

KKTC, özellikle GKRY-Mısır Antlaşmasından sonra sürekli olarak Kıbrıs'ın tek temsilcisinin GKRY olmadığını, Adadaki Türklerin de adanın geleceği, dolayısıyla deniz yetki alanlarının belirlenmesi hususunda da söz sahibi olması gerektiğini ve bu alanlardan çıkarılacak doğal kaynaklarda Kıbrıs Türklerinin de eşit hakkının olduğunu vurgulamaktadır.²⁰²

2011 yılına gelindiğinde GKRY'nin ABD'li Noble Energy firmasına sondaj çalışmaları için ruhsat vermesi üzerine KKTC, yukarıda bahsedilen tezlerini yinelemiş ve GKRY bu faaliyetlerine devam ederse, KKTC'nin de karşılık olarak benzer adımları atacağını duyurmuştur.²⁰³ GKRY'nin bu çağrı karşısında kayıtsız kalması ile birlikte KKTC, Türkiye ile 2011 yılında bir kıta sahanlığı anlaşması yapmıştır ve

¹⁹⁸ United Nations, Letter Dated 19 May 2022 From the Permanent Representative of Turkey to the United Nations Addressed to the Secretary-General, A/76/842-S/2022/405 <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N22/355/63/PDF/N2235563.pdf?OpenElement> [Erişim Tarihi: 09.12.2022]. Yukarıda atıf yapılan mektup erişim tarihi itibarıyla bu konuda Türkiye'nin gönderdiği son mektuptur. Türkiye'nin yapılan ilk antlaşma olan GKRY-Mısır antlaşmasından itibaren bu konuda pek çok mektup gönderdiği belirtilmelidir. Tüm mektuplara erişmek için bkz. <https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/STATEFILES/TUR.htm> [Erişim Tarihi: 09.12.2022].

¹⁹⁹ Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Deniz Yetki Alanları Yasası, *Resmi Gazete*, 63 (Kasım 2005).

²⁰⁰ Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Deniz Yetki Alanları Yasası, md. 7/2.

²⁰¹ Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Deniz Yetki Alanları Yasası, md. 13.

²⁰² Başeren, *Doğu Akdeniz*, 36.

²⁰³ İsmail Şahin, "Türkiye-Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Kıta Sahanlığı Anlaşması", *Adalet Dergisi*, S. 65 (2020): 59.

TPAO'ya arama ruhsatı vermiştir.²⁰⁴ Söz konusu anlaşmanın detaylarına çalışmanın devamında yer alan Türkiye'nin tez ve uygulamaları başlığı altında değinilecektir.

KKTC'nin tezlerinin hala daha yukarıda bahsedildiği şekliyle devam ettiği ve GKRY ile uyuşmazlığın sürdüğü belirtilmelidir. Ancak daha öncede belirtildiği gibi, Kıbrıs sorunu çözümden uzak görünmektedir ve Kıbrıs sorunu çözülmeden hem Kıbrıs adası özelinde hem de Doğu Akdeniz bölgesinde deniz yetki alanlarındaki sınırlandırmanın yapılabilmesi en hafif tabiriyle zor olarak nitelenebilir.

3.2.4. Türkiye'nin Tezleri ve Uygulamaları

Türkiye, Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarına yönelik görüşlerini BM'ye gönderdiği notalar vasıtasıyla ve yetkili kurumların açıklamalarıyla dile getirmiştir. İlk olarak GKRY ve Mısır arasında 2003 yılında yapılan sınırlandırma antlaşmasından sonra hem antlaşmaya olan itirazını hem de konu ile ilgili görüşlerini açıklayan Türkiye, günümüze kadarki süreçte pek çok defa görüşlerini dile getirdiği notalar vasıtasıyla konuyu sıcak tutmuş ve geri adım atmadığını göstermiştir.

2003 yılında BM Genel Sekreterliğine gönderilen ve Deniz Hukuku Bülteni'nde de yayımlatılan notaya bakıldığında Türkiye, Kıbrıs adasının batısında kalan 32° 16' 18" meridyeninin batısındaki alanda *ab initio* ve *ipso facto* egemen hakları olduğunu ve bu alandaki sınırlandırmanın hakkaniyet ilkeleri çerçevesinde uluslararası hukuka uygun bir antlaşma ile gerçekleşmesi gerektiğini açıklamıştır.²⁰⁵ Ayrıca aynı notada Türkiye, Kıbrıs adasının tek temsilcisinin Adadaki Rumlar olmadığını belirtmiştir.²⁰⁶

Türkiye, Doğu Akdeniz'deki tezini, sınırlandırmanın hakkaniyet prensiplerine uygun şekilde antlaşma yoluyla yapılması olarak belirlemiş ve hakkaniyet prensiplerini ise uluslararası yargı kararlarına da atıfta bulunarak şu şekilde açıklamıştır: Adalar, Doğu

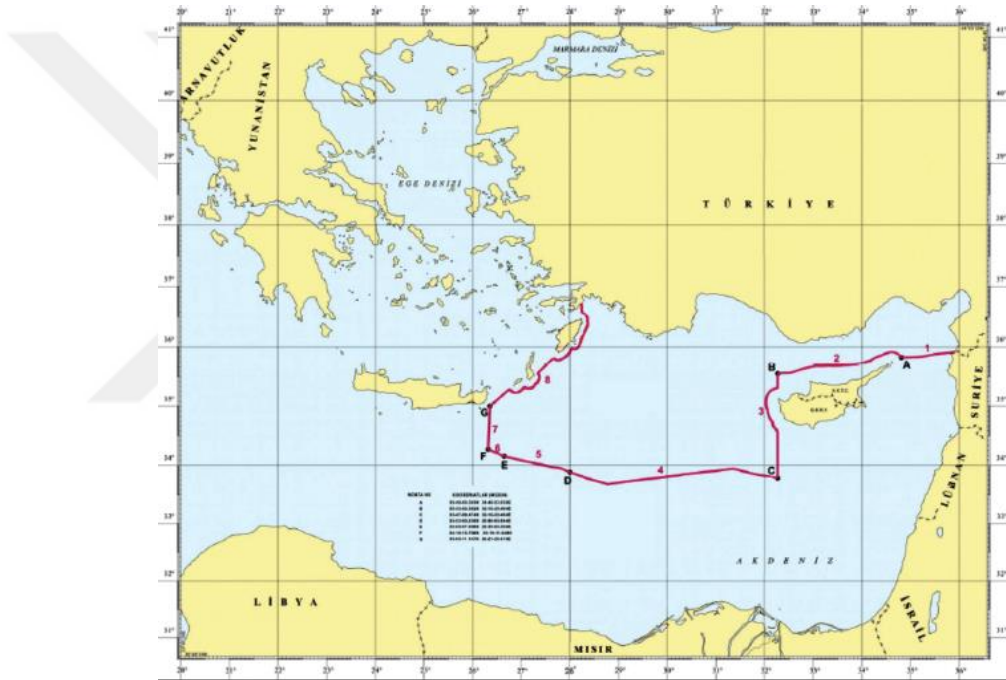
²⁰⁴ “21 Eylül 2011 Türkiye – KKTC Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Anlaşması İmzalanmasına İlişkin Dışişleri Bakanlığı Basın Açıklaması”, T.C. Dışişleri Bakanlığı, https://www.mfa.gov.tr/no_-216_-21-eylul-2011-turkiye-_kktc-kita-sahanligi-sinirlendirma-anlasmasi-imzalanmasina-iliskin-disisleri-bakanligi-basin-ac_.tr.mfa#:~:text=Anla%C5%9Fma%20K%C4%B1br%C4%B1s%20T%C3%BCrklerinin%2C%20aynen%20K%C4%B1br%C4%B1s%20T%C3%A7%C4%B1k%20bir%20C5%9Fekilde%20ifade%20edilmi%C5%9Ftir. [Erişim Tarihi: 13.12.2022]

²⁰⁵ Information by Turkey, Concerning Its Objection to the Agreement Between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone, No. 2004/Turkuno DT/4739. Nota metni için bkz. United Nations Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea Office of Legal Affairs, *Law of the Sea Bulletin No.54* (New York: United Nations, 2004), 127-128 https://www.un.org/Depts/los/doalos_publications/LOSBulletins/bulletinpdf/bulletin54e.pdf [Erişim Tarihi: 15.05.2023].

²⁰⁶ 2 Mart 2004 tarihli nota, No. 2004/Turkuno DT/4739.

Akdeniz’de en uzun kıyı uzunluğuna sahip olan Türkiye’nin kıyı projeksiyonunu kesme etkisine sahip olamaz; Anakaralar arasındaki orta hattın yanlış tarafında bulunan adalar karasularının ötesinde deniz yetki alanlarına sahip olamaz; Deniz yetki alanlarının belirlenmesinde kıyıların uzunluğu ve istikameti esas alınmalıdır.²⁰⁷

Bu görüşler ışığında Türkiye, kendisine Yunanistan ve GKRY tarafından dayatılmak istenen, adalara tam etki tanınarak eşit uzaklık metoduyla gerçekleştirilecek bir sınırlandırmayı reddetmektedir. Ayrıca Türkiye, görüşleri doğrultusunda Doğu Akdeniz’deki kıta sahanlığı sınırlarını belirlemek amacıyla ikili antlaşmalar da yapmıştır. Bu antlaşmalardan ilki, önceki başlıkta da zikredilen ve KKTC ile 2011 yılında yapılan antlaşmadır.

Şekil 3.2: Türkiye’nin Muhtemel Kıta Sahanlığı Haritası.

Sertaç Hami Başeren, “Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığında Yeni Anlaşmalar ve Uygulamalar”, TBMM Doğu Akdeniz Sempozyumu, 10 Aralık 2020 (Ankara: TBMM-T.C. Ankara Üniversitesi DEHUKAM, 2020), 31.

Türkiye ve KKTC, yapılan antlaşmada sınırlandırmanın hakça ilkelere göre yapıldığına vurgu yaparak, Türkiye ve KKTC kıyıları arasında yirmi yedi nokta belirlemiş ve bunların uygun şekilde birleştirilmesi ile aralarındaki sınırı

²⁰⁷ United Nations, Letter Dated 18 March 2020 From the Permanent Representative of Turkey to the United Nations Addressed to the Secretary-General, A/74/757, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N20/071/59/PDF/N2007159.pdf?OpenElement> [Erişim Tarihi: 16.12.2022].

oluşturmuşlardır. Antlaşmada sınır hattını oluşturan noktaların koordinatları şu şekildedir²⁰⁸:

Nokta	Enlem	Boylam
1	35° 33' 09.584''K	32° 16' 18.000''D
2	32° 33' 41.913''K	32° 21' 12.349''D
3	35° 33' 47.278''K	32° 31' 50.801''D
4	35° 35' 38.364''K	32° 37' 51.980''D
5	35° 37' 58.043''K	32° 46' 34.195''D
6	35° 39' 53.677''K	32° 56' 36.616''D
7	35° 40' 59.868''K	33° 02' 50.096''D
8	35° 40' 55.189''K	33° 10' 19.709''D
9	35° 41' 19.465''K	33° 19' 40.157''D
10	35° 40' 58.546''K	33° 23' 18.544''D
11	35° 41' 14.617''K	33° 32' 33.838''D
12	35° 41' 45.874''K	33° 38' 16.025''D
13	35° 42' 04.417''K	33° 45' 08.528''D
14	35° 42' 29.670''K	33° 53' 00.873''D
15	35° 43' 50.531''K	34° 02' 48.043''D
16	35° 45' 06.627''K	34° 06' 06.897''D
17	35° 45' 44.498''K	34° 10' 13.085''D
18	35° 48' 11.903''K	34° 14' 21.393''D
19	35° 49' 46.780''K	34° 18' 51.643''D
20	35° 51' 41.517''K	34° 24' 51.492''D
21	35° 52' 57.081''K	34° 28' 43.550''D

²⁰⁸ Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Akdeniz’de Kıta Sahaneliği Sınırlandırılması Hakkında Anlaşma’nın Onaylanması Hakkında Karar, Resmi Gazete, 28437 (Ekim 2012). Tam metin için bkz. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/10/20121010-3-1.pdf> [Erişim Tarihi: 16.12.2022].

22	35° 54' 25.608''K	34° 33' 30.506''D
23	35° 54' 42.208''K	34° 36' 28.498''D
24	35° 54' 06.978''K	34° 40' 56.920''D
25	35° 52' 55.052''K	34° 44' 01.021''D
26	35° 51' 19.934''K	34° 46' 40.603''D
27	35° 49' 09.889''K	34° 48' 51.634''D

Antlaşmaya göre yukarıda belirtilen yirmi yedi nokta birleştirildiğinde ortaya çıkan sınır hattının, Kıbrıs adası ve Türkiye anakarası arasındaki orta hattın Kıbrıs tarafına daha yakın olduğu; orta hatla çizilecek bir farazi sınır hattına nazaran bu şekilde çizilen sınır vasıtasıyla Türkiye'ye daha geniş deniz yetki alanı bırakıldığı ve antlaşmada da vurgu yapılan hakça ilkelerin bu sınırlandırmanın nedeni olarak görüldüğü söylenebilir.²⁰⁹

Ayrıca antlaşmaya bakıldığında belirlenen sınır hattının yine hakkaniyet ilkeleri dikkate alınarak doğu-batı ekseninde uzatılabileceği de taraflarca kararlaştırılmıştır.²¹⁰ Son olarak belirtmelidir ki Antlaşma, Kıbrıs Türklerinin Kıbrıs adasının kıta sahanlığının tümü üzerinde eşit ve meşru hak sahibi olduğuna da vurgu yapmıştır.²¹¹

Türkiye'nin ortaya koyduğu tezler üzerine Doğu Akdeniz'de yaptığı bir diğer deniz yetki alanı sınırlandırma antlaşması, 2019 yılında Libya ile imzalanan ve yürürlüğe giren antlaşmadır.

Antlaşmada taraflar hakça ilkelere vurgu yaparak iki devlet arasında iki uygun nokta belirlemiş ve bu noktaların birleştirilmesi ile sınır hattı oluşturulmuştur. İki devletin anakaraları arasındaki orta hattan geçen sınır çizgisini oluşturan noktaların koordinatları şu şekildedir²¹²:

²⁰⁹ Nicholas A. Ioannides, *Maritime Claims and Boundry Delimitation: Tensions and Trends in the Eastern Mediterranean Sea*, (New York: Routledge, 2021), 166.

²¹⁰ Türkiye-KKTC Antlaşması, md. 1/3.

²¹¹ Türkiye-KKTC Antlaşması, md. 4.

²¹² Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükümeti Arasında Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası, Madde 1, https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/Turkey_1112_2019_%28HC%29_MoU_Libya-Delimitation-areas-Mediterranean.pdf [Erişim Tarihi: 20.12.2022].

Nokta	Enlem	Boylam
1	34° 16' 13.720''K	26° 19' 11.640''D
2	34° 09' 07.9''K	26° 39' 06.3''D

Oluşturulan söz konusu sınır hattı ile Türkiye'nin de tezlerine paralel şekilde, Yunanistan'a ait olan Girit, Kaşot, Kerpe, Rodos ve Meis adalarına karasuları ötesinde bir deniz yetki alanı tanınmadığı ve batıdaki sınırın bu şekilde olup, Libya ile oluşturulan ve muhtemelen Mısır ile de oluşturulacak orta hat sınırı ile güneybatı ve güney hududunun belirlenmek istendiği görülmektedir. Yine Kıbrıs konusundaki görüşleri incelendiğinde ve yukarıda belirtilen sınır hatları eklendiğinde Türkiye'nin deniz yetki alanları kabaca ortaya çıkmaktadır.

Yapılan antlaşma hususunda ek olarak Türkiye, antlaşmada da belirtildiği üzere, uluslararası hukuka uygun ve hakkaniyet ilkeleri çerçevesinde sınırlandırmanın yapıldığını görüşünderken; Yunanistan, söz konusu antlaşmayı uluslararası hukukun bir ihlali olarak değerlendirmiş ve Türkiye ile Libya arasında bir deniz sınırının bulunmadığını iddia etmiştir.²¹³

Devletlerin açıklamalarından ve uygulamalarından anlaşılacağı üzere iki devlet aynı deniz alanı için birbirlerinin tam zıttı bir pozisyonda bulunmaktadır. Ancak burada önemli olan uluslararası hukukun yani konuya ilişkin olarak uluslararası deniz hukukunun bu uyuşmazlığa yönelik olarak ne söylediğidir ve uyuşmazlığın barışçıl yollarla çözülmesinde esas alınması gereken kurallar da uluslararası deniz hukukun içinde aranmalıdır. Söz konusu kuralların temelini hakkaniyet prensiplerinin oluşturduğu ve deniz yetki alanları sınırlandırılmasında tek kuralın hakkaniyetli bir sonuç elde etmek olduğu çalışmanın önceki bölümlerinde gözler önüne serilmiştir. Belirtilmelidir ki çalışmanın bu bölümünün sonunda yapılacak değerlendirme içerisinde kısaca bu ilkelere de değinilecektir.

3.2.5. Bölgedeki Diğer Devletlerin Uygulamaları

Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının sınırlandırılması uyuşmazlığı, bölgedeki tüm devletleri ilgilendirmektedir. Zira Doğu Akdeniz, nispeten sıkışık bir alanda pek

²¹³ United Nations, Letter Dated 14 February 2020 From the Permanent Representative of Greece to the United Nations Addressed to the Secretary, A/74/706 <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N20/044/13/PDF/N2004413.pdf?OpenElement> [Erişim Tarihi: 20.12.2022].

çok devlete ev sahipliği yapmaktadır ve bunun sonucu olarak da devletlerin deniz yetki alanları talepleri çatışmakta, bir alandaki uyuşmazlıkta pek çok devlet bu uyuşmazlıkların tarafı olabilmektedir.

Çalışmanın önceki kısımlarında incelenen devletlere ek olarak incelenmesi gereken devlet Mısır olarak görülebilir. Zira Doğu Akdeniz’de Türkiye’den sonra en uzun kıyı şeridine sahip ülke Mısır’dır ve deniz yetki alanı sınırlandırılması antlaşmaları bakımından nispeten aktif bir devlettir.

1958 yılında kıta sahanlığı hakkında bir başkanlık kararı yayınlayan Mısır, 1958 Cenevre KSS’ye uygun olarak “200 metre derinlik ve bunun ötesinde işletilebilen alanlar” kıstasıyla kıta sahanlığı hakkı olduğunu duyurmuştur.²¹⁴ 1982 BMDHS’ye taraf olan Mısır,²¹⁵ daha önce de bahsedildiği üzere GKRY ve Yunanistan ile deniz yetki alanları sınırlandırması antlaşması yapmıştır. GKRY ile yapılan sınırlandırmada Kıbrıs adasına tam etki tanıyarak eşit uzaklık metodu ile sınır belirlenmiş; Yunanistan ile yapılan antlaşmada ise Yunanistan’a ait adalara az etki tanınarak orta hattın Yunanistan tarafına daha yakın bir sınır belirlenmiştir. Bunların yanında Mısır, Türkiye’nin Libya ile yaptığı sınırlandırma antlaşmasını tanımadığını belirtmiş ve ayrıca bu antlaşmanın uluslararası hukuka aykırı olduğunu iddia etmiştir.²¹⁶ Ayrıca Mısır, Filistin’in 2019 yılında ilan ettiği deniz yetki alanlarına da itiraz etmiş ve söz konusu ilan edilen alanın, Mısır’ın deniz yetki alanlarının doğu kısmı ile çakıştığını ve Mısır’ın bölgedeki egemen haklarına halel getirdiğini ileri sürmüştür.²¹⁷ Son olarak 13 Aralık 2022 tarihinde yayınladığı başkanlık kararnamesinde Mısır, Doğu Akdeniz’deki batı sınırını belirlediğini açıklamıştır.²¹⁸

²¹⁴ Arab Republic of Egypt, Presidential Decision concerning the Continental Shelf, No. 1051, 1958. Detaylı bilgi için bkz. https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/EGY_1958_Decision.pdf [Erişim Tarihi: 21.12.2022].

²¹⁵ BMDHS’ye taraf devletler listesi için bkz. https://treaties.un.org/pages/ViewDetailsIII.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXI-6&chapter=21&Temp=mtdsg3&clang=_en [Erişim Tarihi:21.12.2022].

²¹⁶ United Nations, Note Verbale Dated 23 December 2019 From the Permanent Mission of Egypt to the United Nations Addressed to the Secretary-General, A/74/628 <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N19/435/59/PDF/N1943559.pdf?OpenElement> [Erişim Tarihi:21.12.2022]

²¹⁷ United Nations, Communication From the Permanent Mission of Egypt to the United Nations transmitted to the Secretary-General on 31 December 2019, <https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/2000145E.pdf> [Erişim Tarihi: 21.12.2022].

²¹⁸ Arab Republic of Egypt, Presidential Decree on Demarcation of Egypt’s Maritime Borders, No.595/2022 <https://sis.gov.eg/Story/173364/Presidential-decree-on-demarcation-of-Egypt's-maritime-borders?lang=en-us> [Erişim Tarihi:21.12.2022].

Bölgede değinilmesi gereken bir diğer devlet ise İsrail'dir. İsrail'in 1953 yılında çıkardığı “Denizaltı Alanları” Kanunu bulunmaktadır ve bu kanun ile İsrail, karasularının ötesinde işletilebilmeye imkan sağlayan derinliklere kadar olan alanlarda doğal kaynakları kullanabileceğini düzenlemektedir.²¹⁹ Doğu Akdeniz’de ilk kez deniz yetki alanlarının sınırlandırılması antlaşmasını yaptığı taraf ise daha önce de bahsedildiği üzere GKRY’dir. Çalışmanın önceki kısımlarında incelendiği üzere İsrail, Kıbrıs Adasına tam etki tanıyarak İsrail anakarası ile Kıbrıs Adası arasındaki orta hattın sınır olarak belirlenmesini kabul etmiştir. İsrail son olarak hala savaş halinde olduğu ve kıyıları kendisi ile yan yana olan Lübnan ile 2022 yılında deniz yetki alanlarını sınırlandırma antlaşmasını ABD’nin arabuluculuğu vasıtasıyla yapmış²²⁰ ve BM Genel Sekreterliğine gönderdiği bir mektup ile sınır hattını belirleyen coğrafi koordinatları paylaşmıştır. Söz konusu sınırı belirleyen noktaların koordinatları şu şekildedir²²¹:

Nokta	Enlem	Boylam
1	33° 06' 34.15”K	35° 02' 58.12”D
2	33° 06' 52.73”K	35° 02' 13.86”D
3	33° 10' 19.33”K	34° 52' 57.24”D
4	33° 31' 51.17”K	33° 46' 8.78”D

Doğu Akdeniz’e kıyısı olan ve değinilmesi gereken bir başka devlet ise Lübnan’dır. Daha önce değinildiği üzere Lübnan, 2007 yılında GKRY ile deniz yetki alanlarını sınırlandırma antlaşması imzalamış, ancak bu antlaşma Lübnan parlamentosu tarafından onaylanmayıp yürürlüğe girmemiştir. Bunun dışında Lübnan, 2011 yılında bir kararname ile MEB ilan ederek sahip olduğu deniz yetki alanlarının batı, güney ve

²¹⁹ United Nations, Israel Submarine Areas Law, 10 Şubat 1953, md.1/a. https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/ISR_1953_Law.pdf [Erişim Tarihi: 22.12.2022].

²²⁰ Enes Canlı, “İsrail Hükümeti Lübnan ile Deniz Sınırı Anlaşmasını Onayladı”, Anadolu Ajansı, 27 Ekim 2022 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-hukumeti-lubnan-ile-deniz-siniri-anlasmasini-onayladi/2722181> [Erişim Tarihi: 22.12.2022]

²²¹ United Nations, List of Geographic Coordinates for the Delimitation of a Maritime Boundary Line of the Territorial Sea and Exclusive Economic Zone of Israel, as transmitted by a letter dated 27 October 2022, from the Director General of the Ministry of Foreign Affairs of the State of Israel addressed to the Secretary-General of the United Nations, <https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/IsraelCoordinates.pdf> [Erişim Tarihi: 22.12.2022].

kuzey sınırlarını göstermiş ve bunu Deniz Hukuku Bülteni'nde yayınlamıştır.²²² Ayrıca söz konusu kararnamede, Lübnan tarafından tek taraflı olarak belirlenen sınırların ihtiyaç halinde komşu kıyıdaş devletler ile düzenlenip geliştirilebileceği de belirtilmiştir.²²³ Son olarak ise Lübnan, daha önce de belirtildiği üzere, 2022 yılında deniz yetki alanlarının güney sınırlarını İsrail ile yaptığı antlaşma ile belirlemiş ve bu antlaşma ile 2011 yılında açıkladığı güney sınırından taviz vererek güney sınırı hattının bir miktar kuzeye doğru çekilmesini kabul etmiştir. Belirtmek gerekir ki, Suriye devleti de Lübnan'ın 2011 yılında yayımladığı kararnameyi kabul etmediğini ve söz konusu tek taraflı eylemin diğer devletler üzerinde bir hukuki bağlayıcılığı bulunmadığını dile getirmiştir.²²⁴

Bölgede önemli bir pozisyonda bulunan ve Türkiye için de büyük önem arz eden Libya da Doğu Akdeniz'deki faaliyetlerinden bahsedilmesi gereken devletlerden biridir. 2005 yılında 62 millik bir balıkçılık bölgesi ilan eden Libya²²⁵, 2009 yılında da MEB ilan etmiş ve MEB'in dış sınırlarının komşu kıyıdaş devletler ile uluslararası hukuka uygun şekilde belirleneceğini MEB ilan edilen karar ile birlikte açıklamıştır.²²⁶ Deniz yetki alanları sınırlarının büyük kısmı Tunus ve Malta'ya karşı UAD'de görülen davalar vasıtasıyla belirlenen Libya, 2019 yılında Türkiye ile deniz yetki alanı sınırlandırması için bir antlaşma yapmış ve kuzeydoğu sınırının bir bölümünü belirlemiştir. Yunanistan ve Mısır bu antlaşmaya karşı çıkmışlar ve tanımadıklarını açıklamışlardır. Libya, hala hem Yunanistan ile Girit adası ile Libya anakarası arasında yapılacak sınırlandırma ve Türkiye ile 2019 yılında çizilen sınır kapsamında hem de

²²² United Nations, Deposit of a Chart and Lists of Geographical Coordinates of Points Defining the Western, Northern and Southern Limits of Lebanon's Exclusive Economic Zone, Accompanied by Decree No. 6433 - Delineation of the Boundaries of the Exclusive Economic Zone of Lebanon, 1 October 2011, https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/lbn_2011decree6433.pdf [Erişim Tarihi: 23.12.2022].

²²³ 6433 s. Kararname, Md. 3.

²²⁴ United Nations, Letter dated 15 July 2014 from the Permanent Mission of the Syrian Arab Republic to the United Nations, https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/communications/syria_not_e_eng.pdf [Erişim Tarihi: 23.12.2022].

²²⁵ United Nations, General People's Committee Decision No. 37 Concerning the Declaration of a Libyan Fisheries Protection Zone in the Mediterranean Sea, 24 Şubat 2005. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/293/85/PDF/N0529385.pdf?OpenElement> [Erişim Tarihi: 23.12.2022].

²²⁶ United Nations, General People's Committee Decision No. 260 of A.J. 1377 (A.D. 2009) Concerning the Declaration of the Exclusive Economic Zone of the Great Socialist People's Libyan Arab Jamahiriya, 31 Mayıs 2009. https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/lby_2009_declaration_e.pdf [Erişim Tarihi: 23.12.2022].

Mısır ile oluşturulacak yan sınır kapsamında uyuşmazlık yaşamaktadır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, Mısır'ın 2022 yılında yayımladığı batı sınırını çizen başkanlık kararnamesine karşı Libya Başbakanı, deniz yetki alanları sınırlarının tek taraflı olarak çizilemeyeceğini ve Mısır'ın söz konusu adımını reddettiklerini açıklamıştır.²²⁷

Konu ile alakalı son değinilecek devlet, 2011 yılından bu yana şiddetli bir iç savaş yaşayan Suriye'dir. Uzun yıllardır süren iç savaş neticesinde deniz yetki alanları için mesai harcayamadığı görülen Suriye'nin deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusunda yaptığı bir uluslararası antlaşma bulunmamaktadır. Ancak Suriye 2003 yılında bir kanun yayımlamış ve deniz alanlarını tanımlamıştır.²²⁸ Belirtmek gerekir ki söz konusu kanun, BMDHS ile paralel şekilde deniz alanlarını tanımlamaktadır ancak beşinci ve altıncı kısımlarında sırasıyla MEB ve kıta sahanlığı düzenlemeleri bulunmasına rağmen bu deniz alanlarının nasıl sınırlandırılacağı konusunda bir bilgi vermemektedir. Ancak bunların yanında Suriye, Türkiye aleyhine görüşlerini içeren ve BM'ye gönderdiği iki mektup vasıtasıyla, tek taraflı olarak deniz yetki alanlarının belirlenemeyeceğini ve bunun üçüncü taraflar için bağlayıcılığı bulunmadığını belirterek Türkiye'nin tek taraflı olarak kıta sahanlığı sınırlarını belirlemesinin ve Libya ile deniz yetki alanları sınırlandırmasının hukuka aykırı olduğunu ileri sürmüştür.²²⁹

3.3. Eşit Uzaklık ve Hakça İlkeler

Daha önce de değinildiği üzere kıta sahanlığının sınırlandırılması hususunda ilk incelenmesi gerekenler sözleşmelerdir ve burada temel alınması gereken asıl sözleşme 1982 BMDHS'dir. Ancak bu bölümde 1958 tarihli KSS'ne de kısaca değinmekte fayda vardır. Çünkü "eşit uzaklık" iddiasının çıkış noktası bu sözleşmedir. Zira

²²⁷ "Libya Başbakanı Dibeybe'den Türkiye-Libya Deniz Yetki Anlaşmasına İlişkin Açıklama", TRT Haber, 26 Aralık 2022, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/libya-basbakani-dibeybeden-turkiye-libya-deniz-yetki-anlasmasina-iliskin-aciklama-733358.html> [Erişim Tarihi: 27.12.2022].

²²⁸ United Nations, Definition Act of Internal Waters and Territorial Sea Limits of the Syrian Arab Republic, No. 28, 19 Kasım 2003. https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/syr_2003e.pdf [Erişim Tarihi: 23.12.2022].

²²⁹ United Nations, Letter Dated 10 September 2018 From the Permanent Representative of the Syrian Arab Republic to the United Nations Addressed to the Secretary-General, A/73/388 <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N18/294/23/PDF/N1829423.pdf?OpenElement> [Erişim Tarihi: 23.12.2022]; United Nations, Letter Dated 29 April 2020 From the Permanent Representative of the Syrian Arab Republic to the United Nations Addressed to the Secretary-General, A/74/831 <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N20/109/09/PDF/N2010909.pdf?OpenElement> [Erişim Tarihi: 23.12.2022].

sınırlandırmada “eşit uzaklık” tabirine bu sözleşmede değinilmektedir ve 1982 BMDHS, sınırlandırma hususunda eşit uzaklıkla ilgili bir düzenleme getirmemektedir.

1958 KSS’nin 6. Maddesi, kıyıdaş devletlerin kıta sahanlığı sınırlarını anlaşılarak belirlemesini, sınırın bu şekilde oluşturulamaması halinde ise özel şartlar farklı bir sınır tespit edilmesini gerektirmiyorsa, orta hattın sınır olarak kabul edilmesini düzenlemiştir.²³⁰ Maddeden anlaşılacağı üzere, orta hattın sınır olabilmesi için özel şartların somut olayda farklı bir sınırın varlığını gerektirmiyor olması gerekmektedir ve anakaraya yakın adaların varlığı hem Milletlerarası Hukuk Komisyonu’nda hem de Cenevre Konferans’ında özel durum olarak tespit edilmiştir.²³¹ Son olarak 1982 tarihli BMDHS’nin ise sınırlandırma ile ilgili düzenlemelerinde eşit uzaklığı kullanmadığını tekrarlayıp, Türkiye’nin bu iki sözleşmeye de taraf olmadığı belirtilmelidir.

Bilindiği üzere uluslararası hukukta antlaşmalar tek kaynağı teşkil etmemekte; örf ve âdet, hukukun genel ilkeleri gibi başka asli kaynaklar ile birlikte uluslararası yargı kararları ve doktrin gibi yardımcı kaynaklar da bulunmaktadır. Bu bölümde değinilmesi gereken bir başka kaynak olarak ise uluslararası yargı kararları karşımıza çıkmaktadır. Zira bu kararlar, yardımcı kaynak olarak her zaman kullanılabileceği gibi, bir örf ve âdet kuralına evrilip asli kaynak olarak da değerlendirilmesi mümkün kaynaklardır. Kıta sahanlığı sınırlandırmasında eşit uzaklığın kullanılması hususunda uluslararası yargı organlarının verdiği kararların incelenmesi bu nedenle önemlidir.

1982 BMDHS’den sonraki süreç için sınırlandırmanın hakkaniyete uygun esaslara göre yapılması tek rehber kural olarak karşımıza çıkmaktadır²³² yani sınırlandırma antlaşma ile yapılamıyorsa, her ne yöntem kullanılırsa kullanılsın, temel hedef hakkaniyete ulaşmak olmalıdır. Ancak hakça bir çözüme nasıl ulaşılacağı sorusunun cevabı burada bulunamamaktadır. Bu nedenle bu sorunun cevabı uluslararası yargı kararlarında aranmalıdır ve uluslararası yargı organları kararlarında bu sorunun cevabını vermektedir.

Uluslararası Adalet Divanı veya ad hoc mahkemelerde görülmüş, konuyla ilintili pek çok dava ve karar mevcuttur. Uluslararası yargı organları bu kararlarında, sınırlandırmada hakça bir çözüme ulaşmak için birtakım prensipler belirlemiş ve

²³⁰ KSS, 1958, Md. 6.

²³¹ Sevin Toluner, “Ege Denizi, Petrol ve Kıta Sahanlığı”, *Geçmiş Anımsayıp Geleceği Yönlendirme*, der. Sevin Toluner (İstanbul: Beta Yayınevi, 2017), 2-3.

²³² Igor Karaman, *Dispute Resolution in the Law of the Sea*, (Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2012), 216.

bunları olaylara uygulamışlardır. Söz konusu prensipler, deniz yetki alanlarının ve spesifik olarak da kıta sahanlığının sınırlandırılması ile ilgili kararlarda, somut olaylara göre mahkemelerce çeşitlendirilmiştir. Pek çok dava, farklı hakkaniyet prensiplerinin etkisini içermektedir. Ancak özellikle UAD'nin kararlarında orantılılık prensibinin istikrarlı bir şekilde kullanıldığı ve somut olaylarda dikkate alındığı görülmektedir.²³³

Eşit uzaklıkla ilgili olarak değinilecekler arasında bahsedilmesi gereken ilk dava 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması davalarıdır. Federal Almanya, Hollanda ve Danimarka'nın arasında Federal Almanya ile diğer iki devlet arasındaki yan sınırların belirlenmesi hususundaki uyuşmazlık UAD tarafından karara bağlanmıştır. Hollanda ve Danimarka eşit uzaklık ilkesinin mutlak bir şekilde kıta sahanlığı sınırlandırılmasında kullanılan yöntem olduğunu ve teamül normu haline geldiğini; sınırlandırmanın bu şekilde yapılması gerektiğini ve kıta sahanlığının bir noktasının hangi devletin kıyılarının bir uzantısı olduğu hususunun tayininde, söz konusu noktanın hangi devlete yakın olduğuna bakılması gerektiğini öne sürmüştür. Buna göre her devlete kendi kıyılarına yakın olan kıta sahanlığı kesimi verilmelidir ve bunu sağlayan ilke eşit uzaklık ilkesidir.²³⁴ 1958 tarihli Cenevre Konvansiyonuna taraf olmayan Federal Almanya ise taraf olmadığı sözleşmenin 6. maddesini uygulamakla yükümlü olmadığını ve ayrıca girintili kıyıya sahip olduğu için devletlerin kıyı uzunlukları benzer olmasına rağmen sınırlandırmada eşit uzaklık ilkesinin uygulandığı hallerde kıta sahanlığı paylarının orantısız olacağını ve hakkaniyete aykırı sonuçlar doğuracağını ileri sürmektedir. Federal Almanya'ya göre kıta sahanlığı sınırlandırılması adil ve hakkaniyete uygun bir şekilde paylaştırılmalıdır. Eşit uzaklık ilkesi bunu sağlamıyorsa, uygulanması zorunlu değildir. Ayrıca bu görüş kabul edilmese bile dava konusu durumun özel durumlar istisnası olduğu Federal Almanya tarafından ileri sürülmüştür.²³⁵ Tarafların Divan'a sınırları belirlemesi için değil, sınırların belirlenmesinde hangi uluslararası kuralların ve ilkelerin kullanılacağını belirlemesi için başvurduğunu ayrıca belirtmek gerekir.²³⁶

Divan, halihazırda mevcut olan bir hakkın sınırlandırılması olarak gördüğü, yani zaten devletlerin halihazırda sahip olduğu alanlar olarak değerlendirdiği kıta sahanlıklarının

²³³ Mazen Adi, *The Application of the Law of the Sea and the Convention on the Mediterranean Sea, United Nations Division For Ocean Affairs and The Law Of The Sea Office Of Legal Affairs* (New York: United Nations-Nippon Foundation, 2009), 71.

²³⁴ I.C.J. Reports, 1969, 8-11.

²³⁵ I.C.J. Reports 1969, 11-12.

²³⁶ I.C.J. Reports 1969, 6; Kuran, *a.g.e.*, 236.

sınırlandırılması hususunda paylaşımın adilane bir şekilde yapılması gerektiğini ancak hakkaniyetli bir paylaşımın bir hedef olmaması gerektiğini zira zaten var olan bir hakkın sınırlandırılmasının mevzubahis olduğunu kararında belirtmiş ve Federal Almanya'nın bu iddialarını reddetmiştir.²³⁷ Divan, verdiği kararda her iki tarafın da tezlerini benimsememekle beraber Hollanda ve Danimarka'nın tezlerinin uygulanmasının hakkaniyete aykırı olduğu sonucuna varmıştır ve kıta sahanlığı incelenirken yakınlık yerine jeolojik değerlerin esas alınması gerektiğini²³⁸; ayrıca Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun çalışmalarına da atıfta bulunarak eşit uzaklık metodunun *a priori* bir metod olmasının mümkün olmadığını ve eşit uzaklığın teamül normu haline gelmediğini belirtmiştir.²³⁹ Bunların yanında Divan, kıyı şekillerinin özel karakterleri; kıta sahanlığının mevcut jeolojik yapısı ve bu alandaki doğal kaynaklar; kıyıdaş devletlerin kıyı uzunlukları gibi etkenleri, sınırlandırmada dikkat edilmesi etkenler olarak belirlemiştir.²⁴⁰

Sonuç olarak Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları, kıta sahanlığının sınırlandırılması hususunda büyük önem taşımaktadır. Kıta sahanlığının sınırlandırılması hususundaki temel ilkeler ilk olarak bu davada ortaya konulmuş; ayrıca karar, daha sonraki tarihlerde görülen diğer davaları etkilemiştir.²⁴¹ Ancak Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası'nın, 1982 BMDHS'den önce görülmüş olan bir dava olduğu ve BMDHS sonrası kıta sahanlığı sınırlandırmasının, BMDHS öncesi ile farklılıklar arz ettiği tekraren hatırlatılmalıdır.

Eşit uzaklık ile ilgili değinilmesi gereken bir diğer dava, ABD ile Kanada arasındaki Maine Körfezi'ndeki deniz alanlarının sınırlandırılması davasıdır. Taraflar, söz konusu bölgedeki kıta sahanlığı ve balıkçılık bölgesinin tek bir sınır ile sınırlandırılması hususunda 1981 yılında UAD'ye başvurmuştur²⁴².

Kanada, söz konusu alandaki sınırlandırma için KSS'nin 6. maddesinde belirtilen kıta sahanlığının sınırlandırılması hususuna atıfta bulunmuş ve burada eşit uzaklık/özel şartlar olarak düzenlenen kuralın bir birleşik kural olduğunu, ayrıca sınırlandırma

²³⁷ I.C.J. Reports, 1969, 22.

²³⁸ I.C.J. Reports, 1969, 31.

²³⁹ I.C.J. Reports, 1969, 34.

²⁴⁰ Mustafa Koç, "Uluslararası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Gelişmeleri ve Türkiye'nin Deniz Alanlarının Sınırlandırılması" (Doktora Tezi, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006), 33.

²⁴¹ İslam Safa Kaya, *Uluslararası Hukuk Pratikleri*, 2. Bs. (Ankara: Adalet Yayınevi, 2019), 119.

²⁴² Koç, *a.g.e.*, 72.

yapılacak alanda eşit uzaklığın uygulanmaması için bir sebep bulunmadığını, bu nedenle eşit uzaklığın uygulanmasını talep etmiştir²⁴³. Bunun yanında her iki tarafın ilgili alandaki uygulamalarının eşit uzaklığa uygun olduğunu²⁴⁴ ve buna ek olarak ABD'nin Arazi Yönetim Bürosu'nun bölgedeki çalışmalarında da eşit uzaklığa riayet ettiğini ileri sürmüştür²⁴⁵.

ABD ise, kıta sahanlığı sınırlandırılması hususunda kıyıları, birincil ve ikincil olarak ikiye ayırarak ikincil nitelikte olan yani sınırlandırmada etkin olamayacak kıyıların, birincil kıyıları üzerinde kapatma etkisinin olamayacağını ileri sürmüştür.²⁴⁶

ABD, sınırlandırmanın bütün ilgili koşullar göz önünde bulundurularak, bölgedeki doğal kaynakların korunması gözetilerek ve ilgili kıyıların ötesindeki deniz alanlarının sınırlandırılmasında doğal uzantılar dikkate alınarak hakkaniyete uygun bir sınırlandırma yapılmasını talep etmiştir.²⁴⁷

Balıkçılık bölgesi hususunda ise, söz konusu bölgede tarihsel olarak ABD'li balıkçıların balıkçılık faaliyeti yaptığını öne sürmüştür. Bunun yanında arama-kurtarma faaliyetleri veya bilimsel araştırmalar gibi uygulamaların ABD tarafından uzun süredir bölgede yapıldığı da ABD'nin iddiaları arasındadır²⁴⁸

Uluslararası Adalet Divanı 1984 yılında verdiği kararda, Kanada'nın ileri sürdüğü KSS'nin 6. maddesinin uygulanmasının zorunlu olduğu iddiasını reddetmiştir.²⁴⁹ Divan, sınırlandırmanın tüm ilgili şartlar göz önünde bulundurularak hakça bir çözüm elde edilmesinin gerektiğini belirtmiştir.²⁵⁰ Bunlara ek olarak Kanada'nın taraf devletlerin geçmiş uygulamalarıyla ilgili olan ve ABD'nin tarihsel haklar ile ilgili olan iddialarını da yine reddetmiştir. Ayrıca Divan, ABD'nin birincil ve ikincil kıyıları tezi ile doğal uzantı ve bir kıyının diğer kıyının ötesindeki alanı kesmemesi iddialarını benimsememiş ancak kıyıların birbirinin önünü kesmemesi prensibinin tali bir etkide bulunabileceğini ifade etmiştir.²⁵¹

²⁴³ I.C.J., Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area I.C.J Reports, 1984, 280.

²⁴⁴ I.C.J Reports, 1984, 304.

²⁴⁵ I.C.J Reports, 1984, 281.

²⁴⁶ I.C.J Reports, 1984, 287.

²⁴⁷ I.C.J Reports, 1984, 340.

²⁴⁸ I.C.J Reports, 1984, 341.

²⁴⁹ I.C.J Reports, 1984, 303.

²⁵⁰ Kaya, *a.g.e.*, 138.

²⁵¹ Kaya, *a.g.e.*, 140.

Sonuçta Divan, söz konusu bölgeyi iç, merkez ve dış olmak üzere üç alana ayırmış ve iç alanda geometrik bir metotla eşit paylaşım yapılmasına, merkezdeki alan için kıyı uzunluklarına orantılı olarak bir sınır çizilmesine ve dış alan için ise eşit uzaklık metodunun kullanıldığı bir sınırın çizilmesine hükmetmiştir.²⁵² Sınırları tespit ettikten sonra ise Divan, çizdiği sınırların hakkaniyete uygunluğunu gözden geçirmiş ve sınırların hakkaniyete uygun olduğu kanısına vararak bir değişiklik yapılmasına ihtiyaç duymamıştır.²⁵³

Eşit uzaklık konusunda değinilmesi gereken bir başka dava ise Gine ve Gine-Bissau arasındaki deniz alanlarının sınırlandırılması tahkimidir. 1982 tarihli BMDHS'ye taraf olan devletler, belirledikleri üç kişilik hakem heyetinden²⁵⁴ aralarındaki deniz alanının sınırlandırılmasını talep etmişlerdir.

Gine-Bissau, iki devletin kıyılarının karşılıklı olduğunu ve bu sebeple eşit uzaklık yönteminin sınırlandırmada kullanılması gerektiğini; bölgedeki Alcatraz adası dışında eşit uzaklık yöntemine göre belirlenecek sınırdaki değişiklik yapmayı gerektirecek özel durumların var olmadığını ileri sürmüştür.²⁵⁵

Gine ise Gine-Bissau'nun iddialarına cevaben, iki devletin kıyılarının karşılıklı değil yan yana olduğunu; sınırlandırmanın Gine-Bissau'nun iddia ettiği şekilde yapılması halinde deniz alanlarının önünün kapanacağını; eşit uzaklığın uygulanmasının hiyerarşik bir üstünlüğünün bulunmadığını ve eşit uzaklık metodu kullanılacaksa Bijagos adalarının dikkate alınmaması gerektiğini ileri sürmüştür.²⁵⁶

Hakem heyeti verdiği kararda, sınırlandırmada devletlerin kıyı uzunlukları ile orantılı bir sınırlandırma yapılması gerektiğini, özellikle kıyı devletine yakın bölgelerdeki sınırlandırmalarda güvenlik faktörünün de sınırlandırmada gözetilen şartlar arasında olduğunu, kıyıların uzantılarının kesme etkisi ile kapatılamayacağını ve sınırlandırmanın eşit uzaklık yerine hakkaniyet ilkeleri dikkate alınarak yapılması gerektiğini kararında belirtmiştir.²⁵⁷

²⁵² I.C.J Reports, 1984, 331.

²⁵³ I.C.J Reports, 1984, 339.

²⁵⁴ Kaya, *a.g.e.*, 143.

²⁵⁵ United Nations, Case Concerning the Delimitation of the Maritime Boundary Between Guinea and Guinea-Bissau(Gine/Gine-Bissau Tahkimi), 1985, 1343-1350.

²⁵⁶ Gine- Gine Bissau Tahkimi, 1985, 1330-1346.

²⁵⁷ Kaya, *a.g.e.*, 149.

Mahkeme, yukarıda bahsedilen unsurları gözeterek çizdiği sınırdaki hakkaniyet gereği Bijagos adalarının sınırlandırmada dikkate alınması gerekliliğe vurgu yapmış ve Gine'nin içbükey kıyıları ile Gine-Bissau'nun dışbükey kıyılarının sınırlandırmada ilgili şartlardan biri olduğunu belirtmiştir.²⁵⁸ Mahkeme, coğrafi özellikleri dikkate alarak bir geçici sınır çizmiş ve tüm durumları değerlendirdikten sonra bu sınır hattının değiştirilmesine gerek olmadığına karar vermiştir.²⁵⁹

Görüldüğü üzere uluslararası yargı organlarının eşit uzaklık ile ilgili düşünceleri benzerdir. Belirtilmelidir ki, yukarıda örnek olarak gösterilen davalar çoğaltılabilir. Ancak çalışmada eşit uzaklık ile ilgili örnek gösterilebilecek diğer davalara değinilmeyecektir. Bunun nedeni ilk olarak, söz konusu davaların diğer çalışmalarda incelemelerinin çokça mevcut olması ve tekrara düşmemek istenmesidir. Ayrıca belirtilmelidir ki, bu bölümdeki amaç, sınırlandırma ile ilgili örnek davaların derinlemesine incelenmesi değil, yargı organlarının konu hakkındaki kanaatini ortaya koymaktır. Yukarıda değinilen davalar da genel kanaati yansıttığı için üç örnek yeterli görülmüştür.

Sonuç olarak eşit uzaklık, yargı kararlarından da anlaşılacağı üzere kıta sahanlığı sınırlandırmasında kullanılan bir yöntemdir. Bu metot deniz alanı sınırlandırmasında kullanışlılığı nedeniyle öne çıkmaktadır ancak bu durum, eşit uzaklığın deniz yetki alanı sınırlandırılmasında mutlak uyulması gereken bir prensip olduğu anlamına gelmemektedir. Hatta eşit uzaklığı bir prensip yerine hakkaniyete uygun bir sınırlandırma yapılmaya çalışılırken kullanılabilecek yöntemlerden bir tanesi olarak tanımlamak daha doğru olacaktır. Zira deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında kullanılan prensipler, uluslararası yargı organlarının kararlarında belirtilmiştir ve eşit uzaklık bunların arasında yer almamaktadır. Hülasa eşit uzaklık, bazı deniz alanlarında uygulanması kullanışlı ve hakkaniyetli bir sonuç doğurabilen, ancak kullanımı hakkaniyetli bir çözüm sunmasına bağlı olduğu için uygulanması zorunlu olmayan bir sınırlandırma metodudur.

Uluslararası yargı organları, deniz yetki alanları sınırlandırması hakkındaki kararlarını hakkaniyet ilkelerine göre vermektedir. Peki soyut bir kavram olarak karşımıza çıkan bu hakkaniyet ilkeleri nasıl somutlaşmaktadır? İşte bu sorunun cevabını bizlere uluslararası yargı organları yani BMDHS'ye göre UAD, Uluslararası Deniz Hukuku

²⁵⁸ Gine- Gine Bissau Tahkimi, 1985, 1348.

²⁵⁹ Kaya, *a.g.e.*, 149.

Mahkemesi(ITLOS) ve uluslararası tahkim mahkemeleri vermektedir.²⁶⁰ Uluslararası yargı organları çeşitli durumlara göre belirledikleri ilkeleri gözler önüne sermektedirler. Bu ilkelere deniz yetki alanları sınırlandırmasının uluslararası hukuka uygun bir antlaşma ile yapılması²⁶¹, doğal uzantının gasp edilmemesi²⁶², kıyının deniz projeksiyonunun kesilmemesi²⁶³, sınırlandırılacak bölgenin coğrafi özelliklerinin ve diğer tüm ilgili şartların göz önünde bulundurularak hakkaniyetli bir sınırlandırma yapılması²⁶⁴ gibi kurallar örnek gösterilebilir. Ek olarak belirtilmelidir ki yukarıda bahsedilen ilkeler *numerus clausus* değildirler ve çoğaltılabilirler.²⁶⁵

Hakkaniyet ilkelerinin bir sınırlandırmada kullanılmasında değinilmesi gereken bir başka nokta ise yukarıda da bahsedilen ilgili şartların ne olduğudur. Zira deniz yetki alanları sınırlandırması uyumsuzluklarının tümünde ilgili şartlar göz önünde bulundurularak bir sonuca ulaşılmıştır. Kısaca bahsetmek gerekirse sınırlandırmada göz önünde bulundurulan ilgili şartlar: kıyıların şekli²⁶⁶, küçük adalar gibi orantısızlık yaratacak arazi coğrafi formasyonların göz ardı edilmesi veya bunlara tam etki tanınmaması²⁶⁷, tarafların kıyı uzunlukları²⁶⁸, bölgedeki genel coğrafi çerçeve²⁶⁹,

²⁶⁰ BMDHS, 1982, Md. 287.

²⁶¹ a.g.s., Md. 83/1; I.C.J. Reports, 1969, 53; I.C.J Reports, 1984, 299-300.

²⁶² I.C.J. Reports, 1969, 53; ICJ, Continental Shelf Case(Libyan Arab Jamahiriya-Malta), I.C.J. Reports 1985, 39; United Nations, Arbitration between Barbados and the Republic of Trinidad and Tobago, Relating to the Delimitation of the Exclusive Economic Zone and the Continental Shelf Between Them(Barbados- Trinidad ve Tobago Tahkimi), Reports of International Arbitral Awards, Vol.XXVII, 2006, 212 https://legal.un.org/riaa/cases/vol_XXVII/147-251.pdf [Erişim Tarihi: 27.12.2022].

²⁶³ I.C.J Reports 1969, 53; I.C.J. Reports, 1984, 313-318; ITLOS, Dispute Concerning Delimitation of the Maritime Boundary Between Bangladesh and Myanmar in the Bay of Bengal (Bangladesh/Myanmar), ITLOS Reports 2012, 88-89. https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_16/published/C16-J-14_mar_12.pdf [Erişim Tarihi:29.12.2022].

²⁶⁴ Barbados-Trinidad ve Tobago Tahkimi, 233; I.C.J., Maritime Delimitation in the Black Sea, I.C.J. Reports, 2009, 101, 112; I.C.J., Maritime Delimitation in the Indian Ocean (Somalia v. Kenya) I.C.J. Reports 2021, 250 <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/161/161-20211012-JUD-01-00-EN.pdf> [Erişim Tarihi: 29.12.2022].

²⁶⁵ James Crawford, *Brownlie's Principles of Public International Law*, 8. Bs. (Oxford: Oxford University Press, 2012), 288; Dolunay Özbek, "Ege Kıta Sahaneliği Sınırlandırmasında Eşit Uzaklık ve Hakkaniyet İlkelerinin Yeri", *Ege Kıta Sahaneliği ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 14-15 Aralık 2002*, Ed. Aslan Gündüz, Hüseyin Öztürk (İstanbul: TÜDAV Yayınları, 2002), 46.

²⁶⁶ I.C.J. Reports, 1969, 35,54; I.C.J., Continental Shelf (Tunisia/ Libyan Arab Jamahiriya), I.C.J. Reports, 1982, 54; I.C.J., Land and Maritime Boundary Between Cameroon and Nigeria, I.C.J. Reports, 2002, 445 <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/94/094-20021010-JUD-01-00-EN.pdf> [Erişim Tarihi:30.12.2022].

²⁶⁷ I.C.J. Reports, 2002, 446; I.C.J., Territorial and Maritime Dispute (Nicaragua v. Colombia), I.C.J. Reports 2012, 713-715; I.C.J. Reports, 1982, 89.

²⁶⁸ I.C.J. Reports, 2009, 117-118, 130; I.C.J. Reports, 1984, 323; I.C.J., Maritime Delimitation in the Area Between Greenland and Jan Mayen, I.C.J. Reports, 1993, 65-70 <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/78/078-19930614-JUD-01-00-EN.pdf> [Erişim Tarihi: 30.12.2022].

²⁶⁹ I.C.J. Reports, 1984, 318; I.C.J. Reports, 1985, 50.

uyuşmazlık yaşanan bölgedeki doğal kaynaklara adil erişimin sağlanması²⁷⁰ olarak gösterilebilir. Bunlara ek olarak her zaman göz önünde bulundurulmasa da bazen referans gösterilen ilgili şartlar da mevcuttur²⁷¹ ve bunlar, deniz yatağının jeolojik yapısı ve jeomorfolojisi²⁷², tarafların uyuşmazlık yaşanan bölgede bir petrol imtiyazı vermesi²⁷³, uyuşmazlık yaşanan alandaki doğal kaynakların varlığı²⁷⁴, uyuşmazlık yaşayan tarafların savunma ve güvenlik bakımından çıkarları²⁷⁵, kara sınırlarının genel istikameti ile tutarlı bir sınırın belirlenmesi²⁷⁶ ve bölgede daha önce yapılmış olan deniz yetki alanları sınırlandırmalarının dikkate alınması²⁷⁷ olarak örneklendirilebilir. Konu ile ilgili son olarak değinilmesi gereken kavram ise orantılılıktır. Tüm deniz yetki alanları sınırlandırma davalarında gündeme gelen ve sınırların belirlenmesinde büyük rol oynayan bu kavram, hem bir ilke olarak tarafların kıyı uzunlukları ile sahip olacakları deniz yetki alanlarının doğru orantılı olmasını ifade etmekte hem de yapılacak sınırlandırma için tüm prosedür tamamlandığında yani tüm ilkeler ve ilgili koşullar göz önünde bulundurulduktan sonra ortaya çıkan tablonun hakkaniyetli olup olmadığının değerlendirilmesinde kullanılmaktadır.²⁷⁸

Netice olarak uluslararası yargı organlarının deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına yönelik kararlarında dikkat edilen başlıca ilkeler ve ilgili şartların içeriği, fiziki olarak kıyı devletinin doğal uzantısını oluşturan kıta sahanlığına üçüncü devletlerce saygı gösterilmesi(özellikle 1982 BMDHS öncesi için), kıyı devletinin esas hatlarından itibaren tam kıta sahanlığı hakkı kullanıldığı bir senaryoda sahip olabileceği kıta sahanlığı alanının, özellikle göz ardı edilebilecek adalar başta olmak üzere diğer coğrafi formasyonlar tarafından hakkaniyetsiz şekilde bu alana sahip olmasının engellenmesi(kıyının deniz projeksiyonunun kesilmemesi); aynı şartlardaki daha uzun kıyıya sahip kıyı devletinin daha fazla deniz yetki alanına sahip olması(kıyıların uzunluğu); kara ülkesini oluşturan kıyıların şeklinin, ona tabi olarak denizdeki uzantısı olarak tanımlanabilecek deniz yetki alanlarının da şeklini tayin etmesi(kıyıların şekli/karanın denize hakim olması); hakkaniyetsiz bir sonuç doğurması nedeniyle bazı

²⁷⁰ I.C.J. Reports, 1969, 54 I.C.J. Reports, 1993, 70.

²⁷¹ Crawford, *a.g.e.*, 289.

²⁷² I.C.J. Reports, 1969, 53; I.C.J. Reports, 1982, 52.

²⁷³ I.C.J. Reports, 1982, 83.

²⁷⁴ I.C.J. Reports, 1969, 54; I.C.J. Reports, 1985, 41.

²⁷⁵ I.C.J. Reports, 2009, 128; I.C.J. Reports, 1985, 42.

²⁷⁶ I.C.J. Reports, 1982, 93.

²⁷⁷ I.C.J. Reports, 2009, 118-120.

²⁷⁸ İbrahim Gökalp, *Milletlerarası Adalet Divanı'nın Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasına Dair Kararlarında Dikkate Aldığı İlkeler* (İstanbul: Beta Yayınları, 2008), 111-112.

adalara tam kıta sahanlığı hakkı tanınmaması; genel perspektiften bakıldığında taraflara tanınan deniz yetki alanlarının orantılı olması gibi hususlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.3.1. Adaların Durumu

Doğu Akdeniz’de deniz alanlarının sınırlandırılmasında en büyük sorunu yaratan etmen bölgedeki adalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğer bölgede adalar var olmasa idi devletlerin çok daha küçük bir sınırlandırma sorunu ile meşgul olacağını öngörmek zor değildir.

Çalışmanın bu kısmında Yunanistan’ın “adaların da anakaralar gibi deniz yetki alanı haklarına sahip olduğu ve sınırlandırmada adalara da tam deniz yetki alanı hakkı tanınması gerektiği” tezi incelenecektir. Ancak bir zorunluluk olarak öncelikle uluslararası deniz hukukunda ada kavramına ve adaların deniz yetki alanları ile ilişkisine değinilecek, sonrasında ise Yunanistan argümanlarının uluslararası deniz hukukuna uygunluğu değerlendirilecektir. Bu kapsamda yine ilk olarak uluslararası antlaşmalar incelenecek; sonrasında ise uluslararası yargı organlarının görüşlerine yer verilecektir.

Ada kavramını incelemeye 1958 Cenevre KBBS ile başlanacak olursa Sözleşme, adaları, cezir yükseltisinin en fazla olduğu zamanda dahi su üzerinde kalabilen doğal kara parçaları olarak tanımlamıştır²⁷⁹. Bu tanım ile KBBS, suyun en çok yükseldiği zaman su üstünde kalma şartı ile adaları, Ay ve Güneş’in etkisiyle dönemsel olarak yükselip alçalan deniz sularına bağlı olarak su üstüne çıkıp su altında kalan cezir yüksekliklerinden²⁸⁰ ayırmış ve suni adaları, ada statüsünde kabul etmemiştir.²⁸¹ 1958 KSS ise adaların da kıta sahanlığı hakkına sahip olduğunu ilk maddesinde belirtmiştir.²⁸² Belirtilmelidir ki, 1958 Cenevre Konvansiyonlarında münhasır ekonomik bölge düzenlenmediği için doğal olarak adaların münhasır ekonomik bölgeye sahip olup olamamasıyla ilgili de bir düzenleme mevcut değildir.

1982 BMDHS’de ise 1958 KBBS ile benzer bir düzenlemeye gidilmiş ve adalar, sularla çevrilmiş olan ve sular en yüksek vaziyetteyken suyun üstünde kalan, doğal

²⁷⁹ KSS, 1958, Md.10.

²⁸⁰ George K. Walker ve diğ., *Definitions of the Law of the Sea: Terms Not Defined by the 1982 Convention*, ed. George K. Walker (Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2012), 324.

²⁸¹ Toluner, *a.g.e.*, 71.

²⁸² KSS, 1958, Md. 1/2.

oluşuma sahip kara parçaları olarak tanımlanmıştır.²⁸³ BMDHS, insan yerleşimine imkan tanımayan veya kendine ait ekonomik hayatı bulunmayan adaların ise kıta sahanlığı ve MEB alanlarına sahip olamayacağını düzenlemiştir.²⁸⁴ BMDHS'nin 121/3. maddesinin bu düzenlemesine bakıldığında, maddenin mefhumu muhalifinden, insan yerleşimine uygun ve kendine ait bir ekonomik hayatı bulunan adaların kıta sahanlığı ve MEB hakkına sahip olduğu söylenebilir. Yunanistan da zaten yukarıda belirtilen düzenlemelere dayanarak adaların da kıta sahanlığı hakkı olduğunu iddia etmekte ve kendi adaları için de bu düzenlemelerin geçerli olduğunu savunmaktadır.

Sonuç olarak, 1958 Cenevre KSS ve 1982 BMDHS'ye bakıldığında adaların da kıta sahanlığı hakkına sahip olduğu görülmektedir. Ancak deniz yetki alanları sınırlandırılmasında tek rehber kuralın hakça bir çözüm bulmak olduğuna önceki kısımlarda değinilmişti. Adaların deniz yetki alanları sınırlandırılması için de bu kuralın geçerli olduğu söylenmelidir. Yani eğer bir ada, insan yerleşimine uygun ve kendine ait ekonomik hayatı varsa ve bu adanın deniz yetki alanı sınırlandırılmaya çalışılıyorsa, sorulması gereken soru, adanın deniz yetki alanına sahip olma hakkının var olup olmadığı değil, sınırlandırmanın hakkaniyetli bir sonuç ortaya koyup koymadığıdır. Bu kapsamda hakkaniyetli bir sonuç ortaya koyduğu sürece adalar, deniz yetki alanlarına tam şekilde sahip olabilirler; ancak hakkaniyetli bir sonuç doğmuyor ise, adaların sahip olabilecekleri deniz alanları ciddi şekilde sınırlandırılabilir hatta bazı durumlarda bir adaya karasuları haricinde hiç deniz yetki alanı tanınmayabilir.

Bu noktada konuyla ilgili, yani deniz yetki alanları sınırlandırılması konusunda adalar faktörü ile ilgili uluslararası yargı organlarının verdiği kararlara bakmak faydalı olacaktır. Zira uluslararası yargı organlarının deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında ortaya koyduğu mantık, Doğu Akdeniz'deki uyuşmazlığın çözülmesinde belirleyici olacaktır.

Bu kısımda ilk olarak incelenmesi gereken dava, İngiltere ile Fransa Arasındaki Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Tahkimidir. Davada İngiltere ve Fransa, İngiliz Kanalı veya Manş Denizi olarak bilinen bölgede İngiltere'ye ait fakat Fransa'ya çok yakın olan Kanal Adaları'nın varlığı sebebiyle anlaşılmadıkları kıta sahanlığı uyuşmazlığını, 1975 yılında imzaladıkları Tahkim Sözleşmesi ile Hakem Mahkemesi'ne

²⁸³ BMDHS, 1982, Md. 121/1.

²⁸⁴ a.g.s., Md. 121/3.

götürmüşlerdir. Taraflar, sınırlandırmada eşit uzaklık ilkesinin uygulanması konusunda anlaşmışlardır ancak hangi kıyıların ilgili kıyıları olarak esas alınacağı hususunda uyuşmazlık ortaya çıkmıştır. İngiltere'ye göre adaların da kıta sahanlığı hakkı bulunduğu için Fransa kıyıları ile Kanal Adaları arasındaki eşit uzaklık kıta sahanlığının sınırını belirlemeliyken²⁸⁵, Fransa'ya göre Fransa ülkesi ile söz konusu adalar ve arasındaki suların coğrafi ve jeolojik olarak bir bütünlük oluşturması, adaların İngiltere'ye çok uzak ve Fransa'ya çok yakın olması yani orta hattın ters tarafında bulunmaları ve eşit uzaklık ilkesinin Kanal Adaları ile Fransa arasında uygulanmasının, orantısız ve hakkaniyete aykırı sonuçlar doğuracağı gibi sebeplerle eşit uzaklık ilkesinin İngiltere anakarası ile Fransa anakarası arasında olması gerektiğini savunmuştur.²⁸⁶

Hakem Mahkemesi verdiği kararda iki devletin karşı karşıya olan ana karalarının uzunluklarının benzer olduğunu; bölgede adaların bulunmadığı bir senaryoda kıta sahanlıklarının eşit olacağını; adalara tam etki tanınması durumunda Fransa aleyhine hakkaniyete aykırı neticeler doğacağı sonucuna varmış ve böyle durumlarda bölgedeki adalara mutlak etki tanınamayacağını ancak bu adaların varlığından dolayı görmezden gelinemeyeceğini belirterek İngiltere'ye ait adaların Manş Denizi'ne bakan yüzlerine 12 deniz millik bir cep bırakarak kıta sahanlığı sınırlandırmasında iki devletin anakarası arasındaki orta hattın sınır olarak kabul edilmesi kararını vermiştir.²⁸⁷

Değnilmesi gereken bir diğer dava olarak karşımıza Tunus-Libya Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması davası çıkmaktadır. İki devlet, aralarındaki uyuşmazlığı çözmek üzere 1977 yılında UAD'ye gitmiş ve sınırlandırmayı kendi yapacakları bir antlaşma ile belirleyeceklerini belirterek Divan'dan sınırlandırmada uygulanacak uluslararası hukuk prensipleri ile bunların pratikteki uygulamasının nasıl olması gerektiğinin belirlenmesini talep etmişler ve ayrıca taraflar, o esnada sürmekte olan BM Üçüncü

²⁸⁵ United Nations, Delimitation of the Continental Shelf between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, and the French Republic, Reports of International Arbitral Awards (Manş Denizi Tahkimi), 1977, 12.

²⁸⁶ Manş Denizi Tahkimi, 1977, 9.

²⁸⁷ Manş Denizi Tahkimi, 1977, 330; Arda Özkan, Kıta Sahanlığının Sınırlandırılmasında Uluslararası Uygulamalar: Sözleşmeler, İçtihat ve Doktrin, *The Journal of Academic Social Sciences*, S.31, (2015): 380.

Deniz Hukuku Konferanslarındaki sınırlandırmaya dair yeni yönelimlerin dikkate alınmasını istemişlerdir.²⁸⁸

Tarafların tezleri incelendiğinde, iki tarafında doğal uzantı ilkesini ön plana çıkardığı ancak doğal uzantının değerlendirilmesinde farklı görüşlere sahip olduğu görülmektedir. Libya'nın iddialarına bakıldığında, bu devletin bölgedeki doğal uzantıyı Afrika'nın bir doğal uzantısı olarak gördüğü ve doğal uzantının kuzey-güney yönlü olduğunu iddia ettiği görülmektedir.²⁸⁹ Libya'ya göre sınır bu nedenle iki devletin kara sınırının bittiği Ras Ajdir'den kuzeye doğru çizilecek bir hatla belirlenmelidir.

Tunus ise bölgedeki doğal uzantının, özellikle bölgede bulunan Pelagian bloğunun doğu-batı eksenli olduğunu ve kendine ait olduğunu ileri sürmektedir.²⁹⁰ Yani bu görüşe göre sınır daha doğu/kuzeydoğuya doğru kaydırılmalıdır.

Divan, ileri sürülen karşıt tezler ile ilgili yaptığı jeolojik incelemeler neticesinde, elde edilen verilere göre bir sonuç ortaya koyulamayacağına karar vermiştir ve Divan'ın bu kararı ile aynı yöndeki jeolojik kanıtların, sınırlandırma konusunda ele alınacak faktörler arasında olduğunu zımnen kabul ettiği söylenebilir.²⁹¹ Ayrıca Divan, doğal uzantı mefhumu ile hakkaniyet ilkelerinin eşit olmadığını ve esas alınanın hakkaniyet ilkeleri olduğunu kararında belirtmiştir.²⁹²

Davanın adalar ile ilgili olan boyutuna bakıldığında ise, bölgedeki iki ada ve bunlara tanınan kıta sahanlıklarının değerlendirildiği görülmektedir. Tunus'a ait Cerbe ve Kerkennah adaları bölgedeki kıta sahanlığı sınırlandırmasında gündeme gelmiştir. Divanca bölgedeki özel ilgili şartlar olarak değerlendirilen adalar, sınırlandırmada kısmen etkili olmuştur. Divan, belirlediği sınırdaki Tunus'un güneydeki kıyılarına ve Libya'ya daha yakın olan Cerbe adasına, sınırlandırmada esas etmenin kıyıları olduğunu ve kıyılara yakın olan adaların, kıyının doğrultusu belirlenirken ihmal edilebileceğini belirterek²⁹³ hiç kıta sahanlığı hakkı tanımazken, daha kuzeyde kalan

²⁸⁸ I.C.J. Reports, 1982, 21; Hüseyin Pazarcı, "Uluslararası Adalet Divanı'nın Tunus, Libya Kıta Sahaneliği Uyuşmazlığına İlişkin 24 Şubat 1982 Tarihli Kararı / Karar Metinleri", *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni* C.2, S.2 (1982): 43.

²⁸⁹ I.C.J. Reports, 1982, 29.

²⁹⁰ I.C.J. Reports, 1982, 32.

²⁹¹ I.C.J. Reports, 1982, 53; Pazarcı, *a.g.e.* 43.

²⁹² I.C.J. Reports, 1982, 47, 59.

²⁹³ Özkan, *a.g.e.*, 380.

Kerkennah adasına ise yarım etki tanımıştır.²⁹⁴ Böylece Ras Ajnir'den kuzeye doğru çizilen sınır hattı Kerkennah adasının hizasından kuzeydoğuya doğru kıvrılmıştır.

Sınırlandırmada adaların durumu ile ilgili değinilebilecek bir diğer dava da Libya-Malta Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davasıdır. İki devlet 1982 yılında UAD'ye başvurmuş ve aralarındaki kıta sahanlığının sınırlarının belirlenmesini talep etmişlerdir.

Libya, doğal uzantıya vurgu yaparak kendi doğal uzantısının Malta'ya daha yakın olan çöküntü kuşağı(rift zone) ile ayrıldığını ve bu alana kadar kendi doğal uzantısının devamlılık arz ettiğini ve kesilmemesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca devletlerin kıyı uzunlukları ile orantılı olacak şekilde bir sınırlandırma yapılmasına dikkat edilmesini talep etmiş ve eşit uzaklığın bu uyuşmazlığın çözümünde kullanılamayacağını öne sürmüştür.²⁹⁵

Malta ise, bir ada devleti olduğunu ve kıta sahanlığı hakkının kısıtlanamayacağını; BMDHS ile birlikte doğal uzantı kavramının önemini yitirdiğini ve 200 deniz millik bir kıta sahanlığı hakkı tanındığını; eşit uzaklığın sınırlandırmada esas alınması gerektiğini ve Libya'nın da verdiği petrol imtiyazlarında bu sınıra riayet ettiğini ileri sürmüştür.²⁹⁶

UAD konuyla ilgili olarak, BMDHS ile birlikte jeolojik verilerin kıta sahanlığı hakkına sahip olmak bakımından etkisinin olmayacağını ifade etmiş ve her devletin 200 deniz millik kıta sahanlığı alanına sahip olabileceğini belirtmiştir.²⁹⁷ Ayrıca eşit uzaklık yönteminin genellikle hakkaniyete uygun bir sonuç ortaya koyduğunu belirterek Libya ve Malta arasında bir geçici ortay çizmiştir. Daha sonra bu geçici hattın hakkaniyete uygunluğunu inceleyen UAD, özellikle orantılılık ilkesine vurgu yaparak ve iki devletin kıyılarının uzunlukları arasındaki ciddi farkı gözeterek geçici olarak çizdiği hattı kuzey yönünde yani Malta'nın aleyhinde olacak şekilde kaydırmıştır.²⁹⁸

Görüldüğü üzere UAD, BMDHS'nin de etkisiyle, kıta sahanlığı sınırlandırmasında 200 deniz millik mesafe kriterini ön plana çıkartarak ve hak sahibi olma konusunda

²⁹⁴ I.C.J. Reports, 1982, 89.

²⁹⁵ I.C.J. Reports, 1984, 38, 45.

²⁹⁶ I.C.J. Reports, 1984, 28, 32, 34.

²⁹⁷ I.C.J. Reports, 1984, 35.

²⁹⁸ I.C.J. Reports, 1984, 51.

doğal uzantıyı görmezden gelerek kıta sahanlığının sınırlandırılmasında yeni bir sayfa açmıştır.²⁹⁹ Gerçekten de BMDHS'nin bu konudaki düzenlemelerinin UAD'nin görüşlerini bu yöne itmesi doğaldır zira Sözleşme'nin söz konusu düzenlemeleri nettir.

Kıta sahanlığının sınırlandırılmasında adaların durumu ile ilgili değinilecek bir dava da Kanada ve Fransa arasındaki deniz alanlarının sınırlandırılması tahkimidir. İki devlet Fransa'ya ait ve Kanada kıyılarına 27 deniz mili uzaklıkta olan, sırasıyla yaklaşık 26 km² ve 215 km² yüzölçümüne sahip olan Saint Pierre ile Miquelon adalarına tanınacak deniz alanları hususunda uyuşmazlık yaşamıştır.³⁰⁰ 1972 yılında söz konusu adalar ve Kanada anakarası arasında karasuları ve balıkçılık bölgesini sınırlandıran bir antlaşma yapmış³⁰¹, ancak kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırması konusunda anlaşmazlık yaşamışlar ve 1989'da 1972 yılında belirlenen sınır da dikkate alınarak bölgedeki kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmasının tek bir sınır ile çizilmesini talep etmişlerdir.³⁰²

Kanada, söz konusu adaların yalnızca 12 millik bir karasuyuna sahip olabileceklerini kıta sahanlığı ile MEB alanları olmaması gerektiğini ileri sürmüş ve bu adalara kıta sahanlığı ile MEB alanı tanınması durumunda kendi deniz alanlarına tecavüz edileceğini ve hakkaniyete aykırı bir sonuç doğacağını ileri sürmüştür.³⁰³

Fransa ise adaların da kıta sahanlığı ile MEB alanlarına sahip olabileceğini ve söz konusu adaların ekonomik hayata sahip olmalarından dolayı bu hakkı tam olarak haiz olacağını iddia etmiş; ayrıca sınırlandırmada esas alınması gereken ilgili kıyıların adaların karşısındaki tüm Kanada kıyıları değil, adaların paralelinde olan yani adalar ile çakışan Kanada kıyıları olması gerektiğini ileri sürmüştür.³⁰⁴ Bunun yanında 1958 KSS'ye atıf yaparak eşit uzaklığın da sınırların belirlenmesinde uygulanmasını talep etmiştir³⁰⁵.

²⁹⁹ Koç, *a.g.e.*, 101.

³⁰⁰ Ted L. Macdorman, "The Canada-France Maritime Boundary Case: Drawing A Line Around St. Pierre And Miquelon", *The American Journal of International Law*, Vol. 84, No. 1 (1990): 157; Kaya, *a.g.e.*, 159.

³⁰¹ George P. Politakis, "The French-Canadian Arbitration Around St. Pierre and Miquelon: Unmasked Opportunism and the Triumph of the Unexpected", *The International Journal of Marine and Coastal Law*, Vol.8 No.1 (1993): 105.

³⁰² Kaya, *a.g.e.*, 160

³⁰³ Kaya, *a.g.e.*, 161.

³⁰⁴ Kaya, *a.g.e.*, 161.

³⁰⁵ Kaya, *a.g.e.*, 161.

Mahkeme verdiği kararda, uyuşmazlık konusu bölgedeki bütün kıyıların ilgili olduğunu ve eşit uzaklığın uygulanması zorunlu bir metot olmadığını belirtmiştir. Sınırlandırmada kıyıların uzunlukları, orantılılık ve deniz alanlarının kesilmemesine vurgu yapan mahkeme, adaların Kanada tarafında kalan kısmına karasularına ek olarak 12 deniz millik bir deniz yetki alanı; adaların doğuya bakan kıyılarına ise bu kıyıların karşısında Kanada kıyıları olmamasını sebep göstererek 200 mil genişliğinde deniz yetki alanı tanımıştır.³⁰⁶

Konuyla alakalı değinilebilecek bir diğer dava da UAD’de görülen Romanya ile Ukrayna arasındaki Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davasıdır. 2009 yılında sonuçlanan dava ile iki devlet arasındaki deniz yetki alanları sınırlandırılmıştır.

Romanya, kıyıların bitişik olduğu kara sınırından doğuya doğru bir sınır çizgisi çekilmesi gerektiğini ve bu yapılırken Yılan(Serpent) adasında karasuları haricinde bir deniz alanı tanınmaması gerektiğini çünkü bu adanın aslında kendine ait bir ekonomik hayatı olmayan kayalık olduğunu ileri sürmüştü, ayrıca karşılıklı kıyıları olan Kırım Yarım adası ile Romanya kıyıları arasında da orta hattın sınır olması gerektiğini ileri sürmüştür.³⁰⁷

Ukrayna ise, Yılan adasının kendine ait ekonomik hayatı mevcut olan bir ada olduğunu ve sınırlandırmada esas alınacak ilgili kıyıları arasında yer aldığını ve karşılıklı kıyılardaki sınır hattının orta hattan ziyade Romanya kıyılarına daha yakın olması gerektiğini ileri sürmüştür.³⁰⁸

Divan verdiği kararda, çok küçük olan adaların sınırlandırmada orantısızlığa neden olabileceği için dikkate alınmayabileceğini ve bu neviden adalara sınırlı etki tanınabileceğini belirterek hem bitişik olan kıyılarda hem de karşılıklı kıyılarda eşit uzaklık metodunun hakkaniyetli bir sonuç ortaya koyacağına karar vermiş ve Yılan adasının bu sınırdaki bir etkisi olmamasına hükmetmiştir.³⁰⁹ Ayrıca Divan, Yılan adasının ada mı yoksa kayalık mı olduğu hususunda bir yorum yapmamış, bölgedeki durumun söz konusu adaya bir etki tanımadığını belirtmekle yetinmiştir.³¹⁰

³⁰⁶ Kaya, *a.g.e.*, 163.

³⁰⁷ I.C.J Reports, 2009, 6, 8.

³⁰⁸ I.C.J Reports, 2009, 55, 56.

³⁰⁹ Kaya, *a.g.e.*, 185.

³¹⁰ Kaya, *a.g.e.*, 187.

Çalışmada konuyla alakalı değinilecek son dava ise 2012 yılında neticelenen Nikaragua ve Kolombiya arasındaki Kara ve Deniz Uyuşmazlığı Davasıdır. Dava konusu alan özellikle Ege Denizi'ndeki durumla benzerlikler arz etmektedir.

Davada Kolombiya, kendine ait ancak Nikaragua'ya coğrafi olarak yakın adalarına tam etki tanınmasını ve söz konusu adalar ile Nikaragua anakarası arasında çizilecek orta hattın sınır kabul edilmesi gerektiğini ileri sürmüştür.³¹¹ Bu açıdan bakıldığında Kolombiya'nın ileri sürdüğü tezler Yunanistan'ın deniz yetki alanı sınırlandırılmasında ileri sürdüğü tezler ile benzerlik göstermektedir.

Nicaragua ise, anakarasından kaynaklanan deniz yetki alanlarının söz konusu adalar tarafından kesilmemesi gerektiğini ve sınırlandırmanın orantılı bir şekilde yapılması gerektiğini belirtmiştir. Bu çerçevede Kolombiya'ya ait adaların çevrelenerek bir deniz alanına sahip olması gerektiğini ileri sürmüştür.³¹²

Divan verdiği kararda, Nikaragua anakarası ve Kolombiya adaları arasında eşit uzaklığı kullanmamış ve sınırı Kolombiya adalarına yakın olacak şekilde çizmiştir. Kolombiya adalarının doğusunda kalan alan içinse, adaların kuzey ve güney karasuları dış sınırları arasında kalan bir hat oluşturmuş ve bunun dışında kalan alanı Nikaragua'nın deniz yetki alanları olarak belirlemiştir.³¹³

Sonuç olarak uluslararası yargı kararlarına bakıldığında, adalara deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında tam etki tanınmasının mutlak olmadığı; hatta hakkaniyete uygun bir sınırlandırma yapılması adına adalara hiç etki tanınmayan yahut az etki tanınan uygulamaların olduğu görülmektedir.

3.4. Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin Deniz Yetki Alanlarının Hakkaniyete Uygun Şekilde Belirlenmesi

Doğu Akdeniz'deki tarafların tez ve uygulamaları ile uluslararası yargı kararlarına değindikten sonra, bölgedeki uyuşmazlığın nasıl çözümlenebileceği ve hakkaniyete uygun bir sonuca nasıl varılabileceği sorularına yanıt aramak gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Belirtilmelidir ki bu kısımda daha ziyade Türkiye'nin deniz yetki alanlarına yönelik bir değerlendirme yapılacaktır.

³¹¹ I.C.J Reports, 2012, 636.

³¹² I.C.J Reports, 2012, 634, 635.

³¹³ I.C.J Reports, 2012, 719, 720.

Öncelikle belirtmelidir ki uyuşmazlığın çözümü için en ideal yöntem, bölgedeki tüm tarafların bir araya gelerek bir antlaşma vasıtasıyla Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanları sınırlarını tamamıyla belirlemesidir zira Doğu Akdeniz'deki devletlerin deniz yetki alanı talepleri çok taraflı olarak çatışmaktadır. Ancak günümüzde bu şekilde bir sınırlandırma yapılabilmesi gerçekçi değildir çünkü en başta Doğu Akdeniz'in tam ortasında bulunan ve sınırlandırmada büyük önem arz edecek Kıbrıs adasında ciddi bir sorun mevcuttur. Neticede Kıbrıs sorunu çözülmeden yukarıda bahsedildiği şekilde bir çözüm mümkün gözükmemektedir. Buna ek olarak bölgedeki pek çok devlet birbiri ile siyasi rekabet içindedir ve bu durum zaten zor olan deniz yetki alanları sınırlandırmasını daha zor hale getirmektedir. Tarafların aralarında anlaşmaları zor görüldüğünden geriye çözüm için diğer barışçıl çözüm yolları kalmaktadır ve burada karşımıza uluslararası yargı organları çıkmaktadır.

Peki Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin deniz yetki alanları için hakkaniyetli bir sınırlandırma nasıl olmalıdır? Şüphesiz ki Doğu Akdeniz, hiç adaların olmadığı bir deniz olsaydı sınırlandırma çok daha kolay olacaktı ve Türkiye aleyhine Yunanistan ve GKRY tarafından bugün ileri sürülen iddialar var olmayacaktı. Zira söz konusu bölgedeki uyuşmazlık temelinde adaların bölgede bulunması ile ilgilidir ve taraflar bölgedeki adaların deniz yetki alanları üzerinde bir anlaşmazlık yaşamaktadırlar.

Doğu Akdeniz'deki uyuşmazlığın temelini oluşturduğu için deniz yetki alanları sınırlandırmasında adaların durumuna bir parantez açmak gereklidir. Çalışmanın önceki kısımlarında adaların da insan yaşamına uygun ve kendine ait bir ekonomik hayatı olması şartlarını sağladığında karasuları ötesinde deniz yetki alanlarına sahip olabileceğinden bahsedilmişti. Bu durum, BMDHS'de sarıh bir şekilde düzenlenmektedir.³¹⁴ Ancak ele alınan husus, deniz yetki alanlarına yönelik hak sahibi olmak yerine söz konusu alanların sınırlandırılması olduğunda, adalara tanınan etki bakımından ciddi kısıtlamalar hatta göz ardı edilmelerden bahsedebiliriz. Yani bir adanın deniz yetki alanlarına sahip olabilme hakkı ile bir adanın deniz yetki alanı sınırlandırmasında etkisinin olup olmadığının incelenmesi birbirinden farklı düzlemler üzerindedir ve bu şekilde değerlendirilmedi. Nitekim daha önceden çalışmada değinilen uluslararası yargı kararlarında da bu şekilde bir uygulama mevcuttur.

³¹⁴ BMDHS, 1982, Md.121/3.

İleri sürdüğü iddialara bakıldığında Türkiye, kendisine komşu kıyıdaş devletlerin anakaraları ile kendi anakarası arasında eşit uzaklığın uygulanmasını ve bölgede bulunup anakaralar arasındaki eşit uzaklığın Türkiye tarafında kalan Yunanistan'a ait adalara kısmi etki ve hiç etki tanınmaması gerektiği görüşündedir. Ayrıca Kıbrıs Adası bakımından da KKTC ile yapılan sınırlandırma antlaşması ile adanın kuzey kıyılarına azaltılmış etki tanınmasının yanı sıra, Kıbrıs adasının batı kıyılarına karasuları ötesinde bir deniz yetki alanı tanınmaması gerektiğini ileri sürmektedir. Suriye ile olan sınırda ise orta hattın sınır olması gerektiği düşüncesi yayınlanan Mavi Vatan haritalarında göze çarpmaktadır.

Daha önce de bahsedildiği üzere Yunanistan ve GKRY ise tüm adalara tam etki tanınmasını ve mutlak olarak eşit uzaklık ile sınırın belirlenmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Ancak belirtmek gerekir ki Yunanistan ve GKRY ayrı değerlendirmelere tabi tutulmalıdır zira Yunanistan bir ada devleti değil, adalara sahip bir anakara devletidir. Bu açıdan değerlendirildiğinde Türkiye'nin tezlerinin Yunanistan'a ait adalara karşı uygulanması daha kolaydır.

Sonuç olarak konuyla ilgili uluslararası antlaşmalar ve uluslararası yargı kararları göz önünde bulunduğunda denilebilir ki, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının batı sınırı konusunda ileri sürdüğü argümanlar makuldür. Doğu Akdeniz'de bu hususta gündeme gelen Türkiye ile Yunanistan anakaraları arasındaki orta hattın yanlış tarafında yani Türkiye tarafında kalan Meis, Rodos, Kerpe ve Kaşot adaları, Türkiye'nin kıyıları ile karşılaştırıldığında çok küçük ve deniz yetki alanlarını etkileme anlamında önemsiz olarak addedilebilir. Girit adası ise büyük bir ada olmasına karşın fiziki yapısı itibarıyla doğu kıyıları Türkiye'nin güney kıyıları ile karşılaştırmayacak ölçüde kısadır. Söz konusu adaların bu özellikleri ile Türkiye'nin güney kıyıları, uluslararası yargı kararlarında belirleyici rol oynayan hakkaniyet ilkeleri ve ilgili koşullar bakımından incelendiğinde Türkiye'nin ileri sürdüğü iddialar makul gözükmemektedir. Ancak belirtilmelidir ki Girit, adasının büyüklüğü ve Türkiye'ye yukarıda adı geçen diğer adalar ile kıyasla daha uzak mesafede bulunması bakımından, konuyla ilgili ileride görülecek bir uluslararası davada, mahkeme tarafından durumu farklı yorumlanarak kısmi etkiye sahip olması gereken bir ada olarak değerlendirilebilir. Yani yorum farklılığı sebebiyle Türkiye'nin tezleri ile paralel veya kısmen de olsa farklı sonuçların Girit adası özelinde ortaya

çıkabileceğine dikkat edilmeli ve Türkiye bunu göz önünde bulundurarak hareket etmelidir.

Yunanistan'ın iddialarına bakıldığında ise, bunların makul olmamanın ötesinde son derece absürt olduğu söylenmelidir. Uluslararası deniz hukuku ve spesifik olarak da uluslararası yargı kararları ile devletlerin uygulamalarına bakıldığında Yunanistan'ın iddialarının bu nitelikte olduğu hususu çok açıktır. Zaten Yunanistan'ın diğer devletler ile yaptığı ikili antlaşmalarda adalarına kısmi etki tanınması da Türkiye'ye karşı ileri sürdüğü tezlerin, bir gerçeklikten ziyade sadece Türkiye'ye karşı sergilenen ve siyasi olarak hasmane bir tavır olduğunu gözler önünde sermektedir. Ek olarak belirtilmelidir ki Türkiye, Yunanistan'ın önceden yaptığı ikili antlaşmalardaki tutumuna binaen Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı ileri sürdüğü iddialara “çelişkili davranmama kuralı” olarak tanımlanabilecek Estoppel ilkesine³¹⁵ de atıfta bulunarak itiraz edebilir. Ayrıca Doğu Akdeniz'deki batı sınırı ile ilgili olarak uluslararası yargı kararlarının hepsinde olmasa da bazılarında göz önünde bulundurulmuş ilgili şartlardan savunma ve güvenlik koşulu, bölgedeki sınırlandırmada da dikkat edilecek hususlardan bir tanesi olmalıdır ve Türkiye olası bir uluslararası davada, gayri askeri statüdeki adaların silahlandırılması hususunu da bu çerçevede dile getirmelidir. Sonuç olarak Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının batı sınırı hususundaki iddialarının makul olduğu ancak Girit adası ile ilgili ortaya çıkabilecek yorum farklılıkları nedeniyle bu hususa ayrıca dikkat etmesi gerektiği söylenebilir.

Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının batı sınırından doğuya doğru gittiğimizde, Türkiye'nin tezlerinin Mısır ile Türkiye arasındaki orta hattın sınırı tayin etmesi gerektiği görüşü üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Mısır'ın yaptığı ikili antlaşmalar incelendiğinde bu sınırlandırmaya sıcak bakabileceği ve bu şekilde belirlenmiş bir sınırın da uluslararası deniz hukuku bakımından hakkaniyetli bir sınır olacağı düşünülmektedir. Belirtilmelidir ki, Türkiye'nin bir deniz yetki alanı sınırlandırmasında orta hattı sınır kabul etmesi diğer devletlerin Türkiye'ye karşı Estoppel ilkesini gündeme getirebilmesine neden olmayacaktır. Zira Türkiye, deniz yetki alanları sınırlandırması hukukuna da uygun şekilde, yalnızca hakkaniyetli bir sonuç doğurduğu takdirde orta hattın sınır kabul edilebileceğini savunmakta ve kendisine karşı ileri sürülen, adalar ile kendi anakarası arasındaki orta hattın sınır

³¹⁵ Selman Sacit Boz, “Türk İdare Hukukunda Estoppel Kuramının Uygulanabilirliği”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, S. 34 (2018): 232.

olması gerektiği iddialarını hakkaniyete aykırı bir sonuç doğuracağı için reddetmektedir.

Türkiye'nin Kıbrıs adası ile deniz yetki alanları sınırına bakıldığında ise, KKTC ile yapılan antlaşma neticesinde zaten Kıbrıs'ın kuzey kıyıları ve Türkiye anakarası arasındaki sınırın belirlendiği görülmektedir. Kıbrıs'ın batı kıyıları ile Türkiye'nin deniz yetki alanlarının çakıştığı noktada ise uyuşmazlık devam etmektedir. Bu konuda Türkiye'nin yine kapatmama ilkesi başta olmak üzere ve kıyı uzunlukları ilgili şartı da dahil olmak üzere, hakkaniyet ilkeleri ve ilgili şartlar çerçevesinde Kıbrıs adasına karasuları ötesinde bir deniz yetki alanı tanınmaması gerektiği görüşünde olduğu bilinmektedir. GKRY ise yine adaya tam etki tanınması gerektiğini ve sınırlandırmada eşit uzaklık ile sınırın belirlenmesi gerektiğini ileri sürmektedir.

Daha önce de bahsedildiği üzere, Kıbrıs sorunu çözülmeden deniz yetki alanları hususundaki sorunların da çözülmesi zor görünmektedir. Ancak Kıbrıs sorununu bir kenara bırakıp sınırlandırmanın nasıl olabileceği üzerinde değerlendirmelerde bulunulacak olunursa, Kıbrıs'ın ada devleti statüsüne sahip olacağı göz önünde bulundurulmalıdır. Söz konusu uyuşmazlığın bir uluslararası mahkemede görüleceği senaryoda yine yorum farklılıkları hasebiyle farklı sonuçlar ortaya çıkabilecektir. Uluslararası yargı makamları tarafından kabul gören ve Türkiye'nin de tezlerini dayandırdığı hakkaniyet ilkeleri ve ilgili şartlar bakımından, Türkiye'nin iddialarının makul kabul edilebileceği söylenebilir. Ancak karşıt görüş olarak bir ada devletine sınırlandırmada karasuları ötesinde bir deniz yetki alanı tanınmasını önceleyen görüşler de olası bir uluslararası dava senaryosunda ön plana çıkabilir. Ancak hangi görüş ön planda olursa olsun, mevcut iddialardan kabul edilmeyecek tek bir görüş vardır. Uluslararası yargı makamlarının kararları incelendiğinde, mahkemelerin sınırlandırmada kullandığı dayanak noktasını oluşturan hakkaniyet ilkeleri ve ilgili şartlar nedeniyle Kıbrıs adasının batı kıyılarının tam etkiye sahip olabilmesi mümkün değildir. O nedenle GKRY'nin mevcut iddialarının makul sayılamayacağı belirtilmelidir.

Son olarak Türkiye'nin Suriye ile yan yana olan sınırı incelendiğinde iki devlet arasındaki orta hattın sınır kabul edilebileceği görülmektedir. Ancak Suriye'de devam eden iç savaş ve devletler arasındaki ikili ilişkilerin çok da iyi olmadığı düşünüldüğünde yakın zamanda bu sınırın belirlenmesi zor görünmektedir.

Sonuç olarak BMDHS ve uluslararası yargı kararları ışığında Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de ileri sürdüğü tezlerin ve yaptığı ikili antlaşmaların uluslararası deniz hukukuna hukuka uygun ve makul olduğu söylenebilir. Daha önce de belirtildiği üzere karşıt görüşleri oluşturabilecek, örneğin Girit adasına kısmi etki tanınabileceği gibi yorum farklılıklarının ortaya çıkabilecek olması, Türkiye'nin görüşlerinin makul olmadığı anlamına gelmeyecektir ve bu nedenle Türkiye'nin Mavi Vatan olarak nitelendirdiği deniz yetki alanlarının büyük bir parçasını oluşturan Doğu Akdeniz'de tezlerini sürdürmesi yerinde olacaktır.

4. TÜRKİYE’NİN DENİZ YETKİ ALANLARINDAKİ ENERJİ KAYNAKLARI VE BORU HATLARI ÜZERİNDEKİ HAK VE YETKİLERİ

Çalışmanın bu bölümü, Türkiye’nin hedefleri açısından bölgede bulunan enerji kaynaklarına erişimin sağlanması ve Doğu Akdeniz’de başta doğal gaz ve petrol olmak üzere bulunan kaynakların dünyanın diğer bölgelerine transferinin nasıl olacağı sorusunun önemi üzerine değerlendirilecektir. Bu çerçevede deniz yetki alanlarındaki kıyı devletinin egemen hakları ve üçüncü devletlerin hakları, Türkiye’nin muhtemel deniz yetki alanları sınırları içerisindeki alan bakımından ele alınacak ve bölgedeki devletlerin uygulamaları değerlendirilecektir. Sonuç olarak söz konusu bölgedeki enerji kaynakları ve bunlar üzerindeki araştırma ve işletme faaliyetleri ele alınacaktır ve kaynakların transferi de önemli bir konu olduğu için bu hususa ayrıca değinilecek, güncel projeler de ele alınacaktır.

4.1. Doğu Akdeniz’deki Enerji Kaynakları ve Tarafların Faaliyetleri

Pek çok medeniyet ile çevrili Doğu Akdeniz bölgesi, zengin kültürel çeşitliliğine paralel şekilde zengin doğal kaynaklara da ev sahipliği yapmaktadır. Siyasi olarak birbirinden pek hazzetmeyen devletlerin mücadelesi de bölgede keşfedilen kaynakların büyüklüğü ile doğru orantılı olarak büyümektedir zira doğal olarak her devlet Doğu Akdeniz’deki pastadan daha büyük bir pay almak istemektedir.

Doğu Akdeniz’deki cansız doğal kaynakların kime ait olacağı meselesi günümüzde pek çok tartışmaya konu olsa da aslında bölgedeki kaynakların keşfi günümüzden yaklaşık elli beş sene öncesine dayanmaktadır. 1969 yılında Mısır, Doğu Akdeniz’deki ilk hidrokarbon keşfini sığ bir deniz alanında gerçekleştirmiş ancak denizlerdeki arama ve sondaj faaliyetleri için teknolojinin yetersiz olması o dönemde Doğu Akdeniz’deki bu keşfe yenilerinin eklenmesine engel olmuştur.³¹⁶ 2000’li yılların başından itibaren ise teknolojinin de gelişmesiyle beraber büyük miktarlarda ve fazla sayıda rezerv Doğu Akdeniz bölgesinde keşfedilmiştir. Mısır ve İsrail’in başını çektiği doğalgaz rezervi keşifleri ile 1969’daki keşiften günümüze kadar toplamda 5 trilyon metreküp doğalgazın keşfedildiği söylenebilir.³¹⁷ Belirtilmelidir ki, bulunan doğalgaz rezervleri

³¹⁶ Ferhat Kökyay, Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin Akdeniz Enerji Politikası, *Liberal Düşünce Dergisi*, C.26 S. 101, (2021): 144.

³¹⁷ Türkiye Bilimler Akademisi, *Doğal Gaz Raporu*, ed. İbrahim Dinçer, Mehmet Akif Ezan, (2021), 75,

<https://www.tuba.gov.tr/files/yayinlar/raporlar/T%C3%9CBA%20Do%C4%9Fal%20Gaz%20Raporu.pdf> [Erişim Tarihi: 1.02.2023].

genellikle Mısır, İsrail ve GKRY arasındaki bölgede keşfedilmiş ve Türkiye'nin kıta sahanlığının da bulunduğu büyük bir alanda henüz keşif yapılmamıştır. Bu devletlerden Mısır, 2015 yılında Zohr sahasında 850 milyar metreküp; İsrail ise 2009 senesinde Tamar sahasında 318 milyar metreküp ve Leviathan sahasında 2011 senesinde 606 milyar metreküp doğalgaz rezervleri keşfederek ciddi sonuçlar elde etmişlerdir.³¹⁸ Türkiye ve diğer taraflar açısından asıl heyecan veren kısım ise, Doğu Akdeniz'i önemli kılan etmenin keşfedilmiş doğal kaynaklar değil, ileride keşfedilmesi beklenen doğal kaynaklar olmasıdır. Zira ABD Jeoloji Araştırmaları Kurumu'nun(USGS) 2010 ve 2020 yıllarında yaptığı tahminlere bakıldığında, özellikle tahmin edilen doğalgaz rezervi miktarının ciddi şekilde arttığı görülmektedir. Söz konusu tahminler 2010 yılında 122 trilyon kübik feet(yaklaşık 3.5 trilyon metreküp) iken, 2020 yılında yapılan araştırmada bu tahmin 286.2 trilyon kübik feet(8.1 trilyon metreküp) olmuştur.³¹⁹ USGS'nin tahminleri ve TÜBA'nın 2021 yılındaki Doğalgaz Raporu doğrultusunda Doğu Akdeniz'de yeni keşifler sürpriz olmayacaktır.

Bir diğer belirtilmesi gereken husus da bölgedeki gaz hidrat yataklarıdır. Henüz ticari olarak kullanılamasa da ileriki yıllarda büyük potansiyel vaat eden gaz hidratın, Meis adasının güneyi ve yine Girit adasının güneyinde büyük miktarlarda bulunduğu tahmin edilmektedir.³²⁰ Gaz hidrat, 1 metreküpünden 164 metreküp doğal gaz elde edildiğinden geleceğin enerji kaynağı olarak gösterilmektedir³²¹ ve Yunanistan'ın Meis adası üzerinde tam deniz yetki alanı talep etmesi bu çerçevede anlam kazanmaktadır. Sonuç olarak gaz hidrat da yüksek doğalgaz potansiyelinden dolayı ileride daha çok gündeme gelecek kaynakların başında gelebilecek ve Doğu Akdeniz'deki mücadelede taraflarca talep edilenler listesinde ilk basamaklarda olabilecektir.

³¹⁸ Ferhat Kökyay, "Enerji Güvenliği Ekseninde Doğu Akdeniz Gaz Forumu", *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, C.6 S.1 (2021): 219.

³¹⁹ USGS, Assessment of Undiscovered Conventional Oil and Gas Resources in the Eastern Mediterranean Area, (2020) <https://pubs.usgs.gov/fs/2021/3032/fs20213032.pdf> [Erişim Tarihi: 1.02.2023]; USGS, Assessment of Undiscovered Conventional Oil and Gas Resources in the Eastern Mediterranean Area, USGS, (2010) <https://pubs.usgs.gov/fs/2010/3014/pdf/FS10-3014.pdf> [Erişim Tarihi: 1.02.2023].

³²⁰ TÜBA, Doğalgaz Raporu, 77.

³²¹ Neslihan Ocakoğlu, "Gaz Hidratlar ve Önemi: Türkiye Çevresi Denizlerde Gaz Hidrat ve Sığ Gaz Aramaları", *İstanbul Yerbilimleri Dergisi*, C.22 S.1 (2009): 30.

4.1.1. Türkiye'nin Muhtemel Deniz Yetki Alanlarında Araştırma ve Sondaj Faaliyetleri

Doğu Akdeniz'de çeşitli devletler tarafından çeşitli zamanlarda araştırma ve sondaj faaliyetleri yapılmıştır ve yapılmaya da devam edilmektedir. Bölgedeki söz konusu faaliyetler bakımından önde gelen ülkeler İsrail ve Mısır'dır. Şu ana kadar cansız doğal kaynakların büyük kısmının bu devletler tarafından keşfedilmesi bu nedenle sürpriz değildir. Konumuz ile daha alakalı olan yani çalışmanın üçüncü bölümünde kabaca sınırları tasvir edilen Türkiye'nin deniz yetki alanlarında ise yine arama ve sondaj çalışmaları yapılmakta ve sınırların belirlenmesi hususundaki uyuşmazlıklar nedeniyle icra edilen bu faaliyetler karşılıklı olarak tansiyonu artırmaktadır.

Türkiye'nin muhtemel deniz yetki alanları içerisindeki araştırma ve sondaj faaliyetleri ile ilgili genel olarak sahada daha çok GKRY ile sorun yaşadığı görülmektedir. Yunanistan'ın bölgede araştırma ve sondaj faaliyetleri bakımından daha çekingen bir tavır sergilediği görülmektedir ancak bu tavır yanıltıcı da olmamalıdır zira Yunanistan'ın Mısır ile imzaladığı deniz yetki alanları antlaşması uyuşmazlık konusu bölgede yapacağı araştırma ve sondaj faaliyetlerinin habercisi niteliğindedir.

GKRY, ilan ettiği MEB sınırları içerisinde on üç parselden oluşan arama ruhsatı verilecek bölgeleri belirlemiş bu bölgeler için İtalya ve Fransa şirketleri başta olmak üzere batılı devletlerin büyük enerji şirketlerine arama ruhsatları vermiştir.³²² Türkiye ise kendi kıta sahanlığı olarak belirttiği ve GKRY'nin belirlediği parseller ile çakışan bölgelerde (1., 4., 5., 6., 7. Parseller) kendi egemen haklarının var olduğu gerekçesiyle GKRY'nin bu bölgelerde ruhsat verdiği faaliyetlere izin vermemektedir.³²³

Türkiye ise Doğu Akdeniz'deki araştırma faaliyetleri çerçevesinde uyuşmazlık olan 1, 4, 5, 6 ve 7 numaralı parseller üzerinde 2012 yılında TPAO'ya arama ruhsatı vermiştir.³²⁴ Ayrıca KKTC'nin belirlediği parseller üzerinde de TPAO sismik

³²² Kökyay, *Güney Kıbrıs*, 150.

³²³ "Akdeniz Kalkanı Harekâtı", T.C. Milli Savunma Bakanlığı Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, <https://www.dzkk.tsk.tr/Harekat/icerik/akdeniz-kalkani-harekati> [Erişim Tarihi: 02.05.2023].

³²⁴ Bakanlar Kurulu, Adana Petrol Bölgesinde, Akdeniz'de Türk Karasuları Dışında Yer Alan AR/TPO/5011 Hak Sıra Numaralı Ruhsatnameye Ait Sahada, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı Tarafından Petrol Ameliyatı Yapılmasına İzin Verilmesi Hakkında Karar, "K.S.: 2012/2802; K.T.:30.01.2012", *Resmî Gazete* 28276 (27.04.2012); Bakanlar Kurulu, Antalya Petrol Bölgesinde, Akdeniz'de Türk Karasuları Dışında Yer Alan AR/TPO/5026, 5027, 5028 Hak Sıra Numaralı Ruhsatnameye Ait Sahada, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı Tarafından Petrol Ameliyatı Yapılmasına İzin Verilmesi Hakkında Karar, "K.S.: 2012/2968; K.T.:16.03.2012", *Resmî Gazete* 28276 (27.04.2012); Bakanlar Kurulu, Adana Petrol Bölgesinde, Akdeniz'de Türk Karasuları Dışında Yer Alan AR/TPO/5029 Hak Sıra Numaralı Ruhsatnameye Ait Sahada, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı

araştırma ve sondaj faaliyetlerinde bulunmuştur. TPAO Doğu Akdeniz’de Alanya-1, Finike-1, Karpaz-1, Güzelyurt-1, Magosa-1 derin deniz kuyularında ve Kuzey Erdemli-1, Kuzupınarı-1 ve Gümüşyaka-1 sığ deniz kuyuları ile Narlıkuyu-1 kuyusunda faaliyetlerde bulunmuş ve bulunmaya devam etmektedir.³²⁵

GKRY ise Türkiye’nin bu faaliyetlerine, yani hem belirlediği 1, 4, 5, 6 ve 7 numaralı parseller üzerindeki faaliyetlerine hem de KKTC’nin TPAO ile yürüttüğü faaliyetlere karşı çıkmakta ve bu faaliyetlerin kendi deniz yetki alanlarına mütecaviz bir şekilde uluslararası hukuka aykırı olarak yapıldığını ileri sürmektedir.³²⁶

4.2. Kıyı Devletlerinin Egemen Haklarını Kullanırken Alabileceği Tedbirler ve Türkiye’nin Durumu

Çalışmanın önceki bölümlerinde de değinildiği üzere egemen hak kavramı, kıyı devletinin ülkesinin ötesindeki deniz alanları üzerinde kıyı devletine hasredilmiş hakları kapsamaktadır ve kıyı devleti izin vermedikçe diğer devletler kıyıdaş devletin deniz yetki alanlarında bu neviden haklarından yararlanamaz. Bu haklar ise deniz yetki alanı üzerindeki doğal kaynakların kıyı devletince araştırılması ve işletilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Peki kıyı devleti, egemen haklarını kullandığı deniz yetki alanlarında üçüncü devletler tarafından mütecaviz faaliyetlere maruz kalmamak için veya maruz kaldığı hallerde bunu engellemek için neler yapabilir? Bu soru Doğu Akdeniz’de Türkiye’nin deniz yetki alanlarında yaşadığı veya ileride yaşaması muhtemel problemlere bir çözüm bulmak veya bunların üstesinden gelebilmek için kritik bir sorudur. Yani yukarıdaki soru kısaca “Türkiye’nin deniz yetki alanlarında sismik araştırma veya sondaj yapacak yabancı gemileri Türkiye nasıl engelleyebilir veya engellemelidir” şeklinde de sorulabilir.

Konu ile ilgili olarak, uluslararası hukukta uyuşmazlıkların çözümünün barışçıl yollarla yapılması gerekliliğine değinmekte fayda vardır. Yani egemen hakların kullanımından doğan bir uyuşmazlık için de barışçıl çözüm yolları öngörülmektedir.

Tarafından Petrol Ameliyatı Yapılmasına İzin Verilmesi Hakkında Karar, “K.S.: 2012/2973; K.T.:16.03.2012”, *Resmî Gazete* 28276 (27.04.2012).

³²⁵ TPAO Denizdeki Faaliyetler, <https://www.tpao.gov.tr/deniz> [Erişim Tarihi: 04.02.2023]

³²⁶ United Nations, Letter Dated 15 June 2012 From The Permanent Representative of Cyprus to the United Nations Addressed to the Secretary-General, A/66/851 <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N12/382/25/PDF/N1238225.pdf?OpenElement> [Erişim Tarihi: 04.02.2023].

Dolayısıyla Kıbrıs sorunu için sorunun çözüldüğü varsayımıyla GKRY yahut Yunanistan gibi Doğu Akdeniz’deki diğer devletler bakımından, egemen hakların kullanımı ile ilgili bir uyuşmazlık vuku bulduğunda yine barışçıl çözüm yolları yani ya tarafların uzlaşısı ya da uluslararası mahkeme yahut tahkim vasıtasıyla sorunun çözülmesi öngörülmektedir. Ancak UAD veya diğer uluslararası yargı mercilerinde uyuşmazlığın çözülmesi için tarafların bu yönde karşılıklı taleplerinin olması gerektiğini ve tek taraflı olarak bu mercilere başvurulamayacağını, dolayısıyla Türkiye’nin de rızası olmadan uyuşmazlığın bu yolla çözüme kavuşturulamayacağını hatırlatmakta fayda vardır.³²⁷ Ayrıca her ne kadar Türkiye’nin haklı talepleri ve kuvvetli argümanları bulunsa da mahkeme sonucunun bir bilinmezlik unsuruna sahip olması dolayısı ile tarafların kendi aralarında varacağı uzlaşılar, hem daha basit hem de taraflar açısından bilinmezlik yaratmadığı için daha rahat süreçler olarak karşımıza çıkmakta ve taraflar açısından daha çok tercih edilebilmektedir. Ancak yine de UAD yahut diğer uluslararası yargı merciine başvurmanın faydaları da vardır. Bunlardan en önemlisi ise, halihazırda mevcut bulunan uyuşmazlıkta ihtiyati tedbirler vasıtasıyla hak kayıplarının önüne geçilmesidir. Gerçekten de BMDHS’de, tarafların haklarının korunması veya ciddi bir deniz kirliliğinin önlenmesi amaçlarıyla ihtiyati tedbir kararları verilebileceği düzenlenmiştir.³²⁸ Bununla beraber söz konusu ihtiyati tedbir kararlarında dikkat edilmesi gereken bir diğer husus durumun aciliyetidir.³²⁹ Yani ihtiyati tedbir kararı için taraflardan en az birinin hakkının korunması veya ciddi bir deniz kirliliğinin önlenmesi hususlarının aciliyetle engellenmesi gerekliliği aranır.

Belirtilmelidir ki UAD, Ege Denizi Kıta Sahanlığı Davasında uyuşmazlık konusu bölgede yapılan sismik araştırma faaliyetlerinde kıta sahanlığına fiziki bir müdahalede bulunulmadığından ve giderilmesi mümkün olmayan zararlar ihtiva etmediğinden devletlerin bir hak kaybına uğramadığına hükmetmiş ve bu konuda ihtiyati tedbir kararı alınmasına gerek duymamıştır.³³⁰ UAD, 2021 yılında Somali ve Kenya arasındaki “Hint Okyanusundaki Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası”nda

³²⁷ Hakkı Hakan Erkiner, Mehmet Emin Büyük, “Türk-Yunan İlişkileri Kapsamında Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığının Çözüm Yeri Birleşmiş Milletler Uluslararası Adalet Divanı Olabilir Mi?”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C.27 S.2 (2021): 1036.

³²⁸ BMDHS, 1982, Md. 290.

³²⁹ Natalie Klein, *Dispute Settlement in the UN Convention on the Law of the Sea* (New York: Cambridge University Press, 2005), 60.

³³⁰ Detaylı bilgi için bkz. I.C.J., *Aegean Sea Continental Shelf Case Interim Protection*, Order of 11 September 1976, I.C.J. Reports, 1976. <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/62/062-19760911-ORD-01-00-EN.pdf> [Erişim Tarihi: 10.02.2023].

verdiği kararda bu tutumunu sürdürmüş ve Kenya'nın bu neviden faaliyetlerinin uluslararası hukuka aykırı olmadığı kanaatine varmıştır.³³¹ Yani ileriki tarihlerde Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanları uyuşmazlığı için de uluslararası yargı organlarına başvurulursa, sismik araştırma faaliyetleri için bu neviden bir karar çıkması sürpriz olmayacaktır.

Kıyı devleti, kıta sahanlığı dahil deniz yetki alanlarındaki kendi izni olmaksızın yürütülen yani “kanunsuz” olarak addedebileceğimiz üçüncü devletler tarafından yapılan araştırma ve işletme faaliyetlerinin mevcut olması durumunda yukarıda açıklananlar dışında kendi hukukunu uygulama hakkına da sahiptir. Neticede kıyı devletine ait olan deniz yetki alanlarındaki araştırma ve işletme hakkı kıyı devletinindir ve kıyı devleti kendi deniz yetki alanlarında bu hakkının çiğnenmesini görmezden gelmek mecburiyetinde değildir. Bu çerçevede kıyı devleti, haklarının çiğnenmesini önlemek adına bazı tedbirler alabilir ancak bu tedbirlerin kuvvet kullanımı şeklinde algılanmaması gerekir. Bu tedbirler tutukluluk, gözaltı yahut kovuşturma ile neticelenebilecek kolluk faaliyeti olarak tanımlanabilir ve hukuka aykırılığın ortadan kalkması ve bunu icra edenlerin cezalandırılması şeklinde uygulama alanı bulmalıdır.³³²

Kıta sahanlığı üzerinde uyuşmazlık yaşanan alanlarda taraf devletlerin genel olarak yükümlülüklerine de değinilecek olunursa, ilk olarak tarafların iyiniyetli davranmaları gerekmektedir.³³³ Zira bu yükümlülük genel olarak uluslararası hukukta ve uluslararası deniz hukukunda başat yükümlülüklerdendir. Bunun dışında bir mahkeme kararıyla ihtiyati tedbir kararı alınmışsa taraflar buna uymalı; taraflar iyi niyetle anlaşmaya çalışmalı; nihai anlaşma sağlanana kadar pratik çözümler içeren düzenlemeler yapılmaya çalışılmalı ve nihai antlaşma tehlikeye düşürülmemeli; kuvvet kullanılmamalı yahut kuvvet kullanma tehdidinde bulunulmamalı ve üçüncü devletler tarafından uyuşmazlık taraflarından herhangi birinin hukuka aykırı eylemi desteklenmemelidir.³³⁴

³³¹ I.C.J Reports, 2021, 283.

³³² Natalie Klein, *Maritime Security and the Law of the Sea*, (New York: Oxford University Press, 2011), 99.

³³³ Sean D. Murphy, “Obligations of States in Disputed Areas of the Continental Shelf”, *New Knowledge and Changing Circumstances in the Law of the Sea*, ed. Thomas Heidar (Leiden, Brill/Nijhoff, 2020), 186.

³³⁴ Detaylı bilgi için bkz. Murphy, *a.g.e.*, 186-201.

Yukarıda belirtilenler dışında kıyı devletinin kıta sahanlığı da dahil olmak üzere deniz yetki alanlarındaki eylemlerini kısıtlayan bir diğer unsur ise BMDHS’de belirtilen üçüncü devletlerin, kıyı devletlerinin kıta sahanlığı üzerinde sahip olduğu haklardır. Bu haklar BMDHS’de seyrüsefer ve uçuş serbestileri, kablo ve boru hattı döşeme serbestisi olarak düzenlenmiştir.³³⁵

Sonuç olarak Türkiye’nin yukarıda bahsedilen hususlara riayet ederek belirtilen sınırlar içerisinde müdahalelerde bulunma hakkı bulunmaktadır. Bu çerçevede Türkiye’nin, kendi kıta sahanlığı üzerindeki enerji kaynaklarına karşı girişilen yasadışı faaliyetlere karşı kolluk faaliyetine benzetilebilecek faaliyetlerde bulunabileceği söylenebilir.

4.3. Kıta Sahanlığı Üzerinde Üçüncü Devletlerin Sualtı Kablo ve Boru Hattı Döşeme Hakkı

Çalışmada daha önce de vurgulandığı üzere kıta sahanlığı üzerinde sadece kıyı devletinin egemen hakları bulunmamakta, üçüncü devletlerin de bu deniz alanında uluslararası sözleşmeler ile örf ve âdet hukukundan kaynaklanan hakları bulunmaktadır. Bu haklar hem 1958 KSS hem de 1982 BMDHS’de açıkça ifade edilmiştir.³³⁶ Buna göre kıta sahanlığı üzerinde üçüncü devletlerin hakları seyrüsefer serbestisi, uçuş serbestisi, kablo ve boru döşeme serbestisi olarak belirlenmiştir. Belirtilmelidir ki zaten kıta sahanlığı üzerindeki su tabakasında MEB ilan edilmediği takdirde bu su tabakası açık denizin bir parçası olacak ve üçüncü devletler hem seyrüsefer hem uçuş hem balıkçılık haklarından yararlanacaklardır. Zira kıta sahanlığı üzerindeki su tabakasını etkilememektedir. Ancak sıra kablo ve boru döşeme serbestisine geldiğinde, kıyı devletinin kıta sahanlığında dönecek kablo veya borular kıyı devletinin kıta sahanlığı ile temas halinde olacağından bu bölgede artık kıyı devletinin de sürecin bir parçası olması gerekmektedir.

Tarihi gelişimine bakıldığında bu serbestinin kablo döşeme serbestisi olarak 19. yüzyılda ortaya çıktığı ve teknolojinin gelişip denizin altında boru hattı da döşenmesine izin vermesiyle birlikte boru hattı döşeme serbestisinin kablo döşeme serbestisine eklendiği söylenebilir.

³³⁵ BMDHS, 1982, Md. 78, 79.

³³⁶ KSS, 1958, Md. 4,5,6; BMDHS, 1982, Md.78,79.

Denizin altında döşenecek kablo hatlarına yönelik ilk uluslararası metin 1884 yılında kabul edilen “Denizaltı Telgraf Kablolarının Korunmasına Dair Sözleşme”dir ve yirmi altı devlet tarafından imzalanan bu sözleşmenin hedeflerinden birincisi, devletlerin kendi iç hukuk düzenlemeleri vasıtasıyla kablo hatları ile sağlanan iletişimin istikrarlı şekilde devam etmesini sağlamaktır.³³⁷

1958 KSS ve 1982 BMDHS’ye gelindiğinde ise kablo ve boru hattı döşeme serbestilerinin birlikte ele alındığı görünmekte ve hem kablo hem de boru hatlarının döşenmesinde temelde aynı rejimler öngörülmektedir. Lakin kablo ve boru hatları arasında farkların olması, doğal olarak söz konusu serbestide kablo hatları ile boru hatları arasında ayrışan hükümlerin doğmasına da yol açmıştır. Özellikle 1982 BMDHS’de bu ikili arasında yapılan ayırıcı hükümler önem arz etmektedir.

1958 KSS, kıyı devletinin kıta sahanlığı üzerinde denizaltı kablo ve boru hatlarının döşenmesi ile bunların bakımlarına izin verme zorunluluğuna değinmektedir.³³⁸ Buna göre kıyı devleti kıta sahanlığı üzerinde kendisine hasredilmiş olan araştırma ve işletme faaliyetlerinin engellenmemesi adına makul tedbirleri alabilecek ancak bunun dışında kıta sahanlığında kablo ve boru hattı döşenmesi ile bunların bakımlarını engelleyemeyecektir.

1982 BMDHS ise kablo ve boru hattı döşeme serbestisi konusunda daha detaylı düzenlemelere sahiptir. Sözleşme kablo ve boru hatlarının döşenmesi serbestisini düzenlerken bu konuda hem kıyı devletinin hem de üçüncü devletlerin hak ve yetkilerine değinmektedir. BMDHS, kablo döşeme ve boru hattı döşeme serbestilerini aynı maddede düzenlemiş ve belli farklar olmasına rağmen benzer düzenlemelere tabi tutmuştur.

BMDHS öncelikle tüm devletlerin kıta sahanlığı üzerinde sualtı kablo ve boru hatları döşeme hakkı olduğunu düzenlemektedir.³³⁹ Buradan anlaşılacağı üzere kıyısı olsun olmasın bütün devletler, diğer herhangi bir devletin kıta sahanlığında kablo ve boru hattı döşeyebilme hakkına sahiptir.

1958 KSS ile paralel şekilde 1982 BMDHS de kıyı devletinin kendi kıta sahanlığında döşenecek kablo ve boru hatlarına hem döşeme hususunda hem de bunların bakımı

³³⁷ Daria Shvets, “The International Legal Regime Of Submarine Cables: A Global Public Interests Regime”, (Doktora Tezi, Pompeu Fabra Universitat 2020), 91,92.

³³⁸ KSS, 1958, Md. 4.

³³⁹ BMDHS, 1982, Md.79/1.

hususunda engel olamayacağını düzenlemektedir.³⁴⁰ Ancak bu düzenlemenin içerisinde kıyı devletinin kıta sahanlığındaki araştırma ve kaynakların işletilmesi faaliyetlerinin engellenmemesi ile boru hatları sebebiyle meydana gelebilecek kirliliğin önlenmesi, azaltılması ve kontrol edilmesi hususlarında makul tedbirler alabileceği de düzenlenmektedir.³⁴¹ Düzenlemenin lafzında araştırma ve işletme faaliyetlerinin engellenmemesi adına alınabilecek makul tedbirler hem kablo hem de boru hatları için mevcutken; kirliliğin önlenmesi, azaltılması yahut kontrol edilmesi hususlarında alınabilecek makul tedbirlerin yalnızca boru hatlarına yönelik olabileceği görülmektedir. Bu ayrımının yapılmasının nedeninin yukarıda da bahsedildiği üzere kablolar ile borular arasındaki farktan kaynaklandığı, boru hatları sebebiyle ciddi şekilde kirlilik oluşabilecekken kablo hatlarının bu şekilde bir kirliliğe sebep olamayacak olması gösterilebilir.³⁴²

Kıyı devleti, kıta sahanlığına dönecek kablo ve boru hatlarını engelleyememesine rağmen BMDHS, boru hatları bakımından hattın döneceği güzergahın kıyı devletinin onayına tabi olduğunu, yani bu hususta kıyı devletinin rızasının gerektiğini düzenlemektedir.³⁴³ BMDHS’de güzergahın belirlenmesi noktasında yine kablo hatları ile boru hatları arasında bir ayrım yapıldığı söz konusu düzenlemeden anlaşılmaktadır. Güzergahın belirlenmesi yetkisi sadece boru hatları nezdinde kıyı devletine tanınmıştır.

BMDHS’nin konuyla alakalı bir diğer düzenlemesi, kablo veya boru hattı dönecek alanda daha önceden döşenmiş olan kablo ve boru hatlarına yöneliktir. Şöyle ki, kıta sahanlığında dönecek kablo veya boru hatları, halihazırda bölgede var olan kablo ve boru hatları göz önünde bulundurularak dönecek; mevcut kablo ve boru hatlarının tamir imkanlarına halel getirilmeyecektir.³⁴⁴

Son olarak BMDHS, üçüncü devletlerin kıta sahanlıklarında kablo ve boru hattı döşeme serbestisinin kıyı devletinin kıta sahanlığını araştırması, işletmesi veya yetkisi altındaki suni ada, tesis yahut yapılar üzerindeki yargı yetkisi ile kablo veya boruların

³⁴⁰ a.g.s., Md.79/2.

³⁴¹ BMDHS, 1982, Md.79/2.

³⁴² Beckman, Davenport, a.g.m., 22.

³⁴³ BMDHS, 1982, Md.79/3.

³⁴⁴ a.g.s., Md.79/5.

kara ya da deniz ülkesine giriş şartlarını belirleme hakkını etkilemeyeceğini düzenlemiştir.³⁴⁵

4.3.1. Sualtı Kablo ve Boru Hattı Döşeme Serbestisinde Kıyı Devletin Hak ve Yetkileri

Kıta sahanlığında üçüncü devletlerin kablo ve boru hattı döşeme serbestisinden faydalanmak istemesi durumunda kıyı devletin bunu engelleyemeyeceği BMDHS’de açıkça belirtilmiştir. Ancak daha önce ifade edildiği üzere kıyı devletine de söz konusu durumlarda bazı hak ve yetkilerin verildiği belirtilmelidir.

4.3.1.1. Güzergahın Belirlenmesi

Kıta sahanlığında üçüncü devletlerin kablo ve boru hattı serbestisini kullanma isteği üzerine kıyı devletin kullanabileceği ilk yetki olarak döşenecek hattın güzergahının belirlenmesi karşımıza çıkmaktadır. Ancak güzergahı tayin yetkisinin kıta sahanlığında boru hattı döşenmesi durumunda gerçekleştiği de ifade edilmelidir. “Peki kıyı devleti güzergahın tayininde nelere dikkat etmelidir?” sorusu bu durumda gündeme gelmektedir. 1982 BMDHS’de bu konuda ayrıca bir düzenleme yapılmamış, yalnızca boru hatlarını döşemek için izlenecek güzergahın belirlenmesinde kıyı devletin rızasına vurgu yapmakla yetinilmiştir. Öyleyse pratikte kıyı devleti bu yetkisini kullanırken nasıl hareket etmelidir? Bu yetkinin sınırları nelerdir? Bu sorulara cevap aramak, boru hattı döşenmesinde güzergahın tayini için pratikte nasıl hareket edilmesi gerektiğini gözler önüne serecektir.

Kıyı devleti kıta sahanlığında hak ve yetkilerini kullanırken genel olarak üçüncü devletlerin bu bölgedeki haklarına hanel getirmemelidir. Yani kıta sahanlığında kıyı devleti, üçüncü devletlerin seyrüsefer serbestisi, uçuş serbestisi, kablo ve boru döşeme serbestisi gibi haklarına saygı duymalıdır. Kıyı devletin kıta sahanlığında kullandığı hak ve yetkileri sınırlayan en önemli etkenler öncelikle üçüncü devletlere tanınmış olan bu serbestilerdir.

1982 BMDHS, sözleşmeye taraf devletlere, üstlendiği mükellefiyetleri iyi niyetle yerine getirmesi ve sahip olduğu hak, yetki ve özgürlükleri de bu hakları kötüye kullanmadan yani hakkın suistimalini teşkil edecek şekilde ve amacı dışında kullanmaması yükümünü getirmektedir.³⁴⁶ Bu nedenle boru hatlarının güzergahını

³⁴⁵ a.g.s., Md.79/4.

³⁴⁶ a.g.s., Md. 300.

tain hususunda da kıyı devleti iyi niyetli davranmalı ve bu yetkisini kötüye kullanmamalıdır. Örneğin kıyı devleti, güzergahın belirlenmesi sürecini sebepsiz yere veya salt kendi çıkarları için sürüncemede bırakmamalı yahut boru hattını döşeyecek üçüncü devletin aleyhine olması için güzergahın uzatılması için çaba sarfetmemelidir. Boru hattını döşeyecek üçüncü devletler için hem vakit kaybı hem de ciddi bir ekonomik zarar anlamına gelen bu ve benzeri eylemler, şüphesiz iyi niyetli değildir ve hakkın kötüye kullanılması anlamına gelmektedir.

Peki boru hatlarının döşeneceği güzergahın belirlenmesinde kıyı devleti güzergahın belirlenmesinde nelere dikkat edebilecektir? Boru hattı döşenmesinde akla gelen bu ilk soruda cevabın hem hukuki hem de teknik boyutları bir arada ihtiva ettiği söylenebilir. İlk olarak 1982 BMDHS üzerinden okuma yapıldığında, boru hattının güzergahının belirlenmesi hususunda 79. maddenin ikinci ve üçüncü fıkralarının birlikte değerlendirilebileceği görülmektedir. Bilindiği üzere söz konusu maddenin ikinci fıkrası kıyı devletine kıta sahanlığının araştırılması ve bu bölgedeki kaynakların işletilmesi hususları ile boru hatlarından kaynaklanan kirliliğin önlenmesi, azaltılması ve kontrol edilmesi hususlarında makul tedbirler alma hakkı vermektedir. Sözleşme bu tedbirler dışında kıyı devletinin kıta sahanlığında üçüncü devletlerin boru hattı döşemesine engel olamayacağını belirtmektedir. Doğal olarak boru hattı döşenmesi içerisinde önemli bir unsur olarak karşımıza çıkan boru hattı güzergahının belirlenmesi işleminin de boru hattının döşenmesinin bir parçası olarak değerlendirilebileceği söylenebilir. Bu nedenle kıyı devleti, güzergahın belirlenmesi sürecinde kıta sahanlığındaki araştırma ve işletme faaliyetlerinin engellenmemesi ile kirliliğin önlenmesi, azaltılması ve kontrol edilmesi hususlarını güzergahın belirlenmesinde belirleyici olan etmenler olarak değerlendirebilir ve kanaatimizce güzergahın söz konusu etmenler sebebiyle değiştirilmesi, kıyı devletinin alacağı makul tedbirlere benzetilebilir. Belirtilmelidir ki bu şekilde yapılacak bir yorum, 1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku sözleşmesine de uygun olacaktır.³⁴⁷

Daha önce bahsedildiği üzere boru hattı döşeme hususunda hukuki boyut yanında bir de teknik boyut mevcuttur. Nitekim denizin altında yüzlerce belki de binlerce metre derinliklerde boru hattı döşemek ciddi bir teknoloji ve mühendislik bilgisi gerektirmektedir. Sınıflandırma ve özellikle denizcilik alanında belgelendirme yapan

³⁴⁷ Vienna Convention on the Law of Treaties(Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi), 1969, Md.31/1.

bir kuruluş olan Norveç merkezli Det Norske Veritas(DNV)'ın getirdiği standartlar, boru hattı döşenmesinde güzergah seçimine ışık tutmaktadır. DNV standartları incelendiğinde, deniz altında boru hattı döşenmesinde güzergah belirlenirken göz önünde bulundurulması gerekenler; deniz trafiği, balıkçılık aktiviteleri, denize kurulmuş tesisler, mevcut kablo ve boru hatları, değişken deniz yatağı, engebeli deniz yatağı, çöküntüler, akıntılar, sismik aktiviteler, denizdeki engeller, damping alanları(atık, mühimmat vs.), madencilik faaliyetleri, askeri tatbikat alanları, arkeolojik alanlar, deniz çevresine dair riskler, batıklar, kum dalgaları, derin vadiler, muhtemel erozyon gibi faktörlerdir.³⁴⁸ Yine DNV ile benzer nitelikte bir kuruluş olan Türk Loydu da, deniz altı boru hatlarının güzergahının belirlenmesi hususunda deniz yatağı boyunca bulunan kuvvetli akıntılara; anormal derecede zayıf zeminlere; kum dalgalarına; kayalık alanlara; mercan çıkıntılarına; kabartı ve oyuklar gibi deniz yatağı özelliklerine; yoğun deniz faaliyetleri ve askeri tatbikatlar gibi özel durumlara; zemindeki çökme ve sismik faaliyetlere; okyanus dalga ve akıntılarına; tuzluluk oranına; rüzgar, yağış ve buz oluşumuna; deniz ve hava sıcaklıkları ile hidrostatik basınç gibi faktörlere dikkat edilmesi gerekliliğine değinmektedir.³⁴⁹ Görüldüğü üzere deniz altında boru hattı döşenmesi için güzergahın belirlenmesinde bazı teknik faktörlere dikkat edilmesi gerekmektedir ve kıyı devleti de kendi deniz yetki alanlarında boru hattı döşenmesi isteği karşısında güzergahın belirlenmesi için söz konusu teknik parametreler bakımından bir araştırma yapıp güzergahın bu araştırmaya göre belirlenmesini isteyebilecektir. Yani denilebilir ki, boru hattı döşenirken kıyı devletinin yukarıda sayılan faktörleri dikkate alması ve güzergahı bu faktörler ışığında değiştirmesi, hakkın kötüye kullanımı yahut süreci sürüncemede bırakacak bir eylem olarak değerlendirilemeyecektir.

Deniz altı boru hatlarının uygun şekilde döşenmesi için güzergahın belirlenmesinde belirli faktörlere dikkat edilmesi gerektiğinden, bu faktörlerin tespiti için boru hattının geçirilmesi planlanan alanda bir araştırma(sörvey) yapılması mecburiyeti gündeme gelmektedir. Zira yukarıda da değinilen faktörlerin değerlendirilebilmesi için boru hattı döşenecek alanın yapısının bilinmesi, sözü edilen araştırma ile

³⁴⁸ Det Norske Veritas, Offshore Standart DNV-OS-F101: Submarine Pipeline Systems, 2000, 22; Det Norske Veritas, DNV-GL Standart: Submarine Pipeline Systems, 2017, 237.

³⁴⁹ Türk Loydu, *Deniz Altı Boru Hatları İle İlgili Kurallar*, Cilt D Kısım 67, 2008 <https://www.turkloydu.org/pdf-files/turk-loydu-kurallari/cilt-d/kisim-67-deniz-alti-boru-hatlari-ile-ilgili-kurallar-2008.pdf> [Erişim Tarihi: 20.03.2023]

sağlanabilmektedir. Bu konuda akla gelebilecek sorulardan bir tanesi ise, kıyı devletinin bu araştırmaya izin vermeyerek kendi deniz yetki alanlarında boru hattı döşenmesini engelleyip engelleyemeyeceği hususudur. Kıyı devletinin söz edilen bu engellemeyi yapıp yapamayacağı sorusuna cevap bulmak için boru hattı güzergahının uygun şekilde belirlenmesine yönelik yapılacak araştırmanın hangi başlık altında değerlendirilmesi gerektiği ortaya konulmalıdır. Ayrıca bu konuda bir görüş birliği olmadığı da söylenmelidir. Şöyle ki, boru hattı güzergahı için yapılacak araştırmanın bir deniz bilimsel araştırması olduğu görüşü mevcut olmakla birlikte, bu araştırmayı BMDHS md. 58/1’de düzenlenen “[...] sualtı kablo ve boru hatlarının işletilmesi ile bağlantılı olan ve BMDHS’nin diğer hükümleri ile çelişmeyen serbestilere” dayandıran görüşler de mevcuttur.³⁵⁰

Bilindiği üzere, münhasır ekonomik bölgede ve kıta sahanlığında deniz bilimsel araştırmalarının yapılması, kıyı devletinin rızası ile üçüncü devletlerce yapılabilmektedir.³⁵¹ Dolayısıyla kıyı devleti izin vermediği müddetçe üçüncü devletler, kıyı devletinin deniz yetki alanlarında deniz bilimsel araştırması yapamayacaktır. Bu kuralın tek istisnası ise yine BMDHS’de mevcuttur ve buna göre eğer deniz bilimsel araştırması tüm insanlığın yararına ve barışçıl amaçlarla yapılıyorsa, kıyı devleti bu araştırmaya rıza göstermek durumundadır.³⁵²

BMDHS’de deniz bilimsel araştırmasının tanımı yapılmamakla birlikte bu araştırmanın fiziksel oşinografi, kimyasal oşinografi, deniz biyolojisi ve deniz jeolojisi ile jeofiziğini kapsadığından hareketle boru hatları için yapılacak güzergâh araştırmasının da bu kapsamda olduğu görüşünün savunulduğu söylenebilir.³⁵³ Ancak bu görüş kanaatimizce problemlidir. Zira söz konusu araştırmanın deniz bilimsel araştırması olarak değerlendirilmesi durumunda kıyı devletinin buna rıza göstermemesi ve dolayısıyla bu yolla boru hattının döşenmesine engel olabileceği bir senaryo gündeme gelmektedir. Uygun güzergahın belirlenmesine yönelik yapılacak araştırmanın barışçıl amaçlarla ve tüm insanlığın yararına olan araştırmalar sınıfında olması da mümkün gözükmemektedir zira boru hattı güzergahı için yapılacak

³⁵⁰ Dorottya Bogner, “Transit Submarine Pipelines: Balancing the Coastal and Laying States’ Jurisdiction in the UN Convention on the Law of the Sea”, (Yüksek Lisans Tezi: University of Tromsø, 2013), 19.

³⁵¹ BMDHS, 1982, Md. 246/2.

³⁵² a.g.s., Md. 246/3.

³⁵³ Alexander Lott, Marine Environmental Protection and Transboundary Pipeline Projects: A Case Study of the Nord Stream Pipeline, *Utrecht Journal of International and European Law*, S.73, (2011): 58-59.

araştırma ticari ve ekonomik kaygılar ile inşa edilecek boru hatları için yapılmaktadır. Bu sebeple yapılacak bu tür araştırmaların tüm insanlığın yararı için olduğu söylenemeyecektir. Bahsedilen bu sebeplerden ötürü, uygun güzergahın tespiti için yapılacak araştırma faaliyetlerini BMDHS md. 58/1’de belirtilen su altı kablolarının ve boru hatlarının işletilmesi ile bağlantılı olan serbestiler arasında saymak daha doğru olacaktır. Bu nedenle kıyı devletinin söz konusu araştırma faaliyetini engelleyerek deniz yetki alanlarında boru hattı döşenmesinin önüne geçmesi söz konusu olmayacaktır. Zaten araştırma faaliyetine izin vermeyerek boru hattı döşenmesine engel olmak BMDHS md. 79’da belirtilen üçüncü devletlere su altı kablo ve boru hattı döşeme serbestisi tanıyan düzenlemenin ruhuna aykırı olacaktır. Aynı zamanda kıyı devleti tarafından gerçekleştirilecek bu tarz bir eylemin iyiniyetli olduğu da söylenemeyecektir. Bununla birlikte değinilmesi gereken bir diğer husus, ne olursa olsun kıyı devletinin belirlenecek güzergaha rıza göstermesinin gerekmesidir. Buradan anlaşılacağı üzere boru hattını döşeyen devlet tek taraflı olarak hareket edemeyecek, kıyı devleti ile koordineli bir şekilde boru hattının güzergahı belirlenecektir.

4.3.1.2. Makul Tedbirler

Kıyı devletinin deniz yetki alanlarında üçüncü devletler tarafından boru hattı döşenmesinde güzergahın belirlenmesi hususundan sonra değinilmesi gereken nokta, BMDHS’de belirtilen makul tedbirleri alma hakkıdır. Sözleşme, kıyı devletine kendi kıta sahanlığında üçüncü devletler tarafından döşenecek kablo ve boru hatlarına yönelik olarak makul tedbirleri alma hakkı tanımaktadır. Bu hakkın kapsamı ise yine Sözleşme’de düzenlenmiş ve kıta sahanlığının araştırılması, kaynakların işletilmesi ve boru hatlarından ileri gelen kirlenmenin önlenmesi, azaltılması ve kontrol edilmesi hususlarında kıyı devletinin makul tedbirler alabileceği belirtilmiştir.³⁵⁴ Ayrıca makul tedbirlerin alınabileceğini düzenleyen aynı maddede, sayılan bu haller dışında kablo ve boru hatları döşenmesi yahut bunların bakımının engellenemeyeceğinden bahsedilmektedir.

Belirtilmelidir ki kıyı devletinin alabileceği söz konusu makul tedbirler bakımından Sözleşmede bir ayrıma gidildiği görülmektedir. Şöyle ki, kıyı devleti boru hatları bakımından hem araştırma ve işletme faaliyetleri hususunda hem de deniz kirliliğinin önlenmesi, azaltılması yahut kontrol altına alınması hususlarında bu makul tedbirleri

³⁵⁴ BMDHS, 1982, Md. 79/2.

alma hakkına sahiptir ancak kablo hatları için ise yalnızca araştırma ve işletme faaliyetleri kapsamında makul tedbirleri alma hakkının kıyı devletlerine tanındığı görülmektedir.³⁵⁵ Bu ayrışmanın sebebi olarak ise herhangi bir problem oluşması durumunda yaratacakları kirlilik bakımından kablo hatları ile boru hatları arasında ciddi bir farklılığın olması gösterilebilir.³⁵⁶

1982 BMDHS, kıyı devletinin yukarıda bahsedilen durumlarda makul tedbirler alma hakkını düzenlemiştir ancak makul tedbirlerin kapsamına değinmemiştir. Esasen hala devam etmekle beraber, makul tedbirlerin kapsamının ne olduğu yeni bir tartışma konusu değildir. Şöyle ki henüz 1950’li yıllarda ILC bünyesinde, makul önlemler kavramını tanımlama hususunda tartışmaların mevcut olduğu görülmektedir. Makul tedbirler kavramının kıyı devletinin her eylemini haklı çıkarabileceği endişesiyle girilen bu tartışmalarda önerilerden bir tanesi “doğal kaynakların kullanımı için gerekli olan önlemlerin” makul tedbirler kapsamında olabileceği görüşüdür.³⁵⁷ Ancak bu görüşten farklı olarak karşıt görüşlerin de mevcut olduğu belirtilmelidir. Bu karşıt görüşe göre ise kıyı devletinin, kablo ve boru hattı döşeme hakkına karşı alabileceği makul tedbirleri ilk önerideki gibi alabileceğini varsaymak, bu hakkın kullanımını kıyı devletinin iyi niyetine ve dolayısıyla bir bakıma insafına bırakmak olarak değerlendirilebilir.³⁵⁸ Yani makul tedbirlerin bu şekilde tanımlanması, pratikte kablo ve boru hattı döşeme hakkının kullanımının kıyı devletinin izni olmaksızın yapılamaması sonucunu doğurabilecektir. Sonuç olarak söz konusu tartışmaların, kablo ve boru hattı döşeme hakkını kullanmak isteyen devletler ile kıyı devletlerinin bu hususta bir uyumsuzluk yaşadığı durumlarda aralarında anlaşabilecekleri için gereksiz olduğu görüşü ortaya çıkmış ve yapılan son oylamada gerekli olmasından bağımsız olarak makul tedbirlerin kıyı devleti tarafından alınabileceği kararı alınmıştır.³⁵⁹ Sonraki süreçte ise Fransa, 1958 Cenevre Sözleşmesinde kabul edilen makul tedbirler düzenlemesini, alınacak tedbirlerin gerçekten makul olması halinde

³⁵⁵ Anjali Sugadev, Robert Beckman, “Global Regulation of Submarine Cables and Pipelines: Similarities, Differences and Gaps”, *Legal Status of Submarine Cables, Pipelines and ABNJ* ed. Hakan Karan, Sami Aksoy, Kübra Vartürk (Ankara, Ankara University Research Center of the Sea and Maritime Law, 2017), 19.

³⁵⁶ Sugadev, Beckman, *a.g.e.*, 19.

³⁵⁷ Tomasz Kaminski, Rafal Szewczyk, “The Coastal State Obligation Not to Impede the Laying or Maintenance of Submarine Pipelines on Continental Shelf According to United Nations Convention on Law of the Sea”, *Marine Policy*, Vol. 143, (2022): 4.

³⁵⁸ *a.g.m.*, 4.

³⁵⁹ *a.g.m.*, 4.

yahut alınacak tedbirlerin makullüğü üzerinde bir tartışma varsa bu uyuşmazlığın tahkim yoluyla belirleneceği yorumuyla birlikte kabul etmiştir.³⁶⁰

Netice olarak 1982 BMDHS’de de makul tedbirler kavramı tamamen açıklığa kavuşturulmamıştır ve günümüzde de düzenlemeler yukarıda bahsedildiği şekildedir. Ayrıca belirtmelidir ki makul tedbirler kavramının içeriğine söz konusu sözleşmelerde değinilmemesi de mantıklıdır zira alınacak tedbirin makul olup olmaması somut olaya göre değişiklik arz edebilecektir ve tüm durumların düşünülüp kazuistik şekilde düzenlenmesi mümkün değildir.³⁶¹ Çünkü bu şekilde bir düzenleme tercih edilse ve sözleşmede yer almayan ancak makul kabul edilebilecek bir tedbir alınması gereken bir somut olay ortaya çıkarsa, işin içinden çıkılmaz bir uyuşmazlık meydana gelme riski mevcuttur. Bu açıdan makul tedbirler kavramının özelleştirilmeden geniş bir kavram olarak düzenlenmesi ilk bakıldığında çok farklı olarak görülse de üzerinde konsensüs sağlanmış bir “terör” tanımının yapılmamış olmasına benzetilebilir. Zira bu şekilde bir terör tanımının yapılmamış olması da aynı gerekçeye dayanmaktadır.

Tam olarak hangi tedbirlerin alınabileceği belirtilmemiş olsa da kıyı devletinin alabileceği makul tedbirlerin sınırlarını kabaca belirlemenin mümkün olabileceğinden bahsedilebilir. İlk olarak BMDHS’de belirtilmiş olan genel ilkelerden iyi niyet ilkesinin bu konuda da geçerli olacağına değinmekte fayda vardır. İkinci olarak kıyı devletinin egemen haklarının bulunduğu bir alan olan kıta sahanlığında üçüncü devletlerin de belli başlı haklara sahip olduğu göz önünde bulundurulmalıdır ve bu haklara saygı duyulmalıdır. Yani örneğin kıyı devletinin makul tedbirlere başvurma amacının üçüncü devletlerin kablo ve boru döşeme hakkını engellemek olmaması gerekmektedir zira bu tedbirleri alma yetkisinin varlığı üçüncü devletlerin haklarının engellenmesi için değil kıyı devletinin kendi haklarının korunması maksadıyla. Bunun dışında daha spesifik olarak kıyı devletinin güvenlik yahut enerji politikalarından kaynaklanan kaygıları neticesinde makul tedbirlere başvuramayacağı da belirtmelidir.³⁶² Aynı zamanda petrol vb. kaynakların kullanımı neticesinde ortaya çıkan sera gazları gibi dünyaya zarar veren maddelerin kirliliğe sebep olması benzeri

³⁶⁰ a.g.m., 5.

³⁶¹ Sugadev, Beckman, *a.g.e.*, 21.

³⁶² David Langlet, “Transboundary Transit Pipeline: Reflections on the Balancing of Rights and Interests in the Light of the Nord Stream Project”, *International and Comparative Law Quarterly*, Vol. 63, No:4 (2014): 990.

gerekçeler de boru hatlarının döşenmesine karşı alınabilecek makul tedbirler arasında gösterilemez.³⁶³

Verilen örneklerde görüldüğü üzere kıyı devletinin makul tedbir kapsamında alamayacağı örnekler ile sınırın çizilmesi daha makul görünmektedir. Ancak belirtmelidir ki, kıyı devletinin makul tedbirler kapsamında yapabilecekleri hususunda da değinilebilecek örnekler mevcuttur. Öncelikle rasyonel temele oturtulmak istenirse kıyı devletinin alabileceği makul tedbirler, kıta sahanlığında yapacağı araştırma ve işletme faaliyetlerinin engellenmemesi ile deniz kirliliğinin önlenmesi, azaltılması ve kontrol altına alınması hususlarında “gerekli” olan önlemlerin alınması olarak değerlendirilebilir. Örneğin kıyı devletinin kıta sahanlığında işletme faaliyetleri için oluşturduğu bir suni tesis yahut sondaj kuyusunun korunması için alınabilecek tedbirler bu kapsamda sayılabilir. Kirliliğin önlenmesi, azaltılması veya kontrol altında tutulması hususlarında ise 1982 BMDHS’nin “Deniz Çevresinin Korunması ve Muhafazası” başlığı altındaki düzenlemelere dikkat edilmesi faydalı olabilir. Bu düzenlemelere göre kıyı devleti, hem araştırma ve işletme faaliyetlerinde kullanılan tesis ve makinelerden hem de deniz çevresindeki diğer tesis ve makinelerden kaynaklanacak kirliliğin önüne geçilmesi maksadıyla kazaların önlenmesi, denizdeki bu kapsamda emniyetin sağlanması, bu yapı ve makinelerin dizaynı, inşası, donatımı ve işletilmesi ile ilgili tedbirler alabilecektir.³⁶⁴ Bu kapsamda kıyı devleti, hem egemen haklarını kullanmak maksadıyla kurduğu yapı ve tesislerin emniyeti için hem de kıta sahanlığında döşenecek boru hatlarından kaynaklanacak kirliliği engellemek için tedbirler alabilecektir ve bu tedbirler makul tedbirler olarak değerlendirilebilecektir. Bunun dışında BMDHS, çeşitli sebepler ile ortaya çıkabilecek kirlilik senaryolarına binaen bunların önlenmesi için devletlerin kendi iç hukuklarında kanun ve kurallar kabul etmesini öngörmüştür.³⁶⁵ Bu kapsamda boru hatlarından ileri gelen kirlenmenin de önüne geçilebilmesi için iç hukuk mevzuatının kıyı devleti tarafından düzenlenebileceğinin öngörüldüğü söylenebilir ve devletler bu kapsamda alabilecekleri tedbirleri kendi mevzuatında belirtebilirler.

³⁶³ Langlet, a.g.m., 990.

³⁶⁴ BMDHS, 1982, Md. 194/3-c, Md. 194/3-d.

³⁶⁵ a.g.s., Md. 207 vd.

4.3.1.3. Diğer Hak ve Yetkiler

1982 BMDHS’de kablo ve boru hattı döşeme hakkının kıyı devletince engellenmemesi, güzergahın boru hattı döşenmesinde kıyı devletinin rızasına dayanması ve kıyı devletinin kıta sahanlığındaki araştırma ve işletme faaliyetlerinin engellenmemesi ile kirliliğin önlenmesi, azaltılması ve kontrol altına alınması hususlarında makul tedbirler alabilmesi Sözleşmedeki bu husustaki en kritik noktalar olmakla birlikte düzenlemeler bunlar ile sınırlı değildir.

İlk olarak üçüncü devletler kıyı devletinin kıta sahanlığında kablo ve boru hattı döşeme hakkını kullanmak istedikleri vakit, bölgede daha önceden döşenmiş olan kablo ve boru hatları göz önünde bulundurulacaktır.³⁶⁶ Özellikle önceden döşenmiş bulunan kablo ve boru hatlarına zarar verilmemesi ve bunların bakımlarını engellemeyecek şekilde yeni hatların döşenmesi gerekliliği 1982 BMDHS’de açıkça düzenlenmiştir.³⁶⁷

Bunun yanında eğer bir kablo veya boru hattı, kıyıdaş devletin kara veya deniz ülkesine giriyorsa, bu durumda kıyı devleti bu hatlara uygulanacak şartları belirleme hakkına sahip olacaktır.³⁶⁸ Buna ek olarak, üçüncü devletler tarafından Türkiye’nin kara ve deniz ülkesi üzerinden geçirilecek boru hatlarında Türkiye’nin de taraf olduğu Enerji Şartı Sözleşmesi’nin(ECT) “transit” hükümlerinin de gündeme geleceği unutulmamalıdır.³⁶⁹ Bununla birlikte çalışmada esas alınan husus, kıyı devletinin ülkesine girmeyen ancak kıta sahanlığından geçen kablo ve boru hatları üzerine olduğundan çalışmanın ileriki kısmında bu konu üzerinde durulacak, ECT boyutu incelenmeyecektir.

Diğer hak ve yetkiler ile ilgili ise son olarak kıyı devletinin kıta sahanlığında kendi egemen haklarını kullanmasına yönelik olarak döşenen kablo ve boru hatları üzerindeki yetkisine hâlel gelmeyeceği de 1982 BMDHS’de düzenlendiği söylenmelidir.³⁷⁰

³⁶⁶ a.g.s., Md. 79/5.

³⁶⁷ a.g.s., Md. 79/5.

³⁶⁸ a.g.s., Md. 79/4.

³⁶⁹ ECT Transit Hükümleri hususunda detaylı bilgi için bkz. H. Akif Karaca, *Negotiation of Transit Pipeline Agreements: Bargaining in the Shadow of Stability Provisions* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2014), 84-86.

³⁷⁰ BMDHS, 1982, Md. 79/4.

4.3.2. Uyuşmazlıkların Çözümü

Uluslararası hukukta genel bir kural olarak kabul edilen uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözümü ilkesi, söz konusu konuda ortaya çıkabilecek uyuşmazlıklarda da temel norm olarak kabul edilmelidir. Bu minvalde devletler, anlaşmazlık yaşamaları halinde bunun giderilmesi için iyiniyetli şekilde barışçıl yolları kullanmalıdırlar.

1982 BMDHS, uyuşmazlıkların çözümü kapsamında bir kısım ihtiva etmektedir ve kablo ve boru hatlarının döşenmesi hususunda da ayrıca düzenlemeler bu kısımda mevcuttur. Sözleşme belli durumlarda BMDHS'nin Kısım XV-Bölüm 2'deki prosedürlerin uygulanarak uyuşmazlıkların çözülmesini düzenlemektedir³⁷¹. Bu durumlardan ilki, kıyı devletinin BMDHS'de düzenlenmiş olan seyrüsefer, uçuş yahut kablo ve boru hattı döşeme ile ilgili ya da 58. maddede belirtilen denizin uluslararası diğer kullanımları ile ilgili hükümlerinin ihlaline yönelik hareket ettiği iddia edildiği durumlardır.³⁷² Bu husustaki bir başka durum olarak, üçüncü devletlerin yukarıda sözü edilen serbestilerden yararlanırken BMDHS, kıyı devletinin BMDHS'ye uygun şekilde kabul ettiği iç mevzuatı ya da BMDHS ile uyumsuz olmayan diğer uluslararası hukuk kurallarını ihlal ettiği iddia edildiği durumlar olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁷³ Üçüncü olarak, kıyı devletinin BMDHS, yetkili bir uluslararası örgüt ya da konferans aracılığı ile tesis edilen deniz çevresinin korunması ve muhafazası hakkında kabul edilmiş uluslararası kural ve standartları ihlal ettiği iddia edildiği durumlar sayılmıştır.³⁷⁴ Son olarak ise egemenlik ve yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili yorumlama ve uygulamalardan doğacak uyuşmazlıklarda söz konusu prosedürlerin uygulanacağı düzenlenmektedir.

Uyuşmazlıkların çözümü hususunun düzenlendiği Kısım XV'de, Bölüm 2'nin "Bağlayıcı Karar Gerektiren Zorunlu Prosedürler" başlıklı hükümlerden oluştuğu görülmektedir. Buna göre bir uyuşmazlık ortaya çıktığında taraflar ya ITLOS'a³⁷⁵ ya Uluslararası Adalet Divanı'na³⁷⁶ ya Ek VII'ye göre oluşturulan bir hakem mahkemesine³⁷⁷ ya da Ek VIII'de belirtilen özel bir hakem mahkemesine³⁷⁸

³⁷¹ a.g.s., Md. 297/1.

³⁷² a.g.s., Md. 297/1-a.

³⁷³ a.g.s., Md. 297/1-b.

³⁷⁴ a.g.s., Md. 297/1-c.

³⁷⁵ a.g.s., Md. 287/1-a.

³⁷⁶ a.g.s., Md. 287/1-b.

³⁷⁷ a.g.s., Md. 287/1-c.

³⁷⁸ a.g.s., Md. 287/1-d.

başvurarak söz konusu uyuşmazlığı gidermeye çalışacaklardır.³⁷⁹ Görüldüğü üzere BMDHS, yukarıda sözü edilen uyuşmazlıklarda ITLOS, UAD ya da tahkime işaret ederek uluslararası yargı vasıtasıyla sorunların giderilmesini öngörmüştür.

4.4. 1982 BMDHS'ye Taraf Olmayan Türkiye'nin Kablo ve Boru Döşeme Serbestisindeki Durumu

Bilindiği üzere Türkiye Cumhuriyeti 1982 BMDHS'ye taraf değildir. Peki BMDHS'ye taraf olmayan Türkiye'ye karşı kablo ve boru hattı döşeme serbestisi ileri sürülebilir mi? Bu sorunun cevabı için öncelikle bu serbestinin bir örf ve âdet kuralı haline gelip gelmediğine bakılmalı ve sonrasında da Türkiye'nin tutumu incelenmelidir.

İlk olarak kablo ve boru hattı döşeme serbestisinin bir örf ve âdet hukuku kuralı haline gelip gelmediği incelendiğinde, temelde bir açık deniz serbestisi olan bu serbestinin kıta sahanlığında da kabul edildiği ve bu serbestinin bir örf ve âdet hukuku kuralı haline geldiği söylenebilir. UAD da bu serbestinin bir örf ve âdet hukuku kuralı haline geldiğini 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası'nda dile getirmiştir. UAD, 1958 Cenevre KSS'ne de atıf yaparak, kıta sahanlığında üçüncü devletler tarafından döşenecek kablo ve boru hatlarına kıyı devletinin engel olmaması kuralının bir örf ve âdet hukuku kuralı olduğunu kabul etmiştir.³⁸⁰ Görüldüğü üzere kablo ve boru hattı döşeme serbestisi 1982 BMDHS kabul edilmeden çok daha önce örf ve âdet hukuku kuralı olarak mevcuttur. Zaten 1982 BMDHS, bir örf ve âdet hukuku kuralı haline gelmiş bu serbestinin dönemin şartları ile geliştirilmiş halini düzenlemektedir.

Türkiye'nin bu husustaki tutumu ise menfi değildir. Bilindiği üzere Doğu Akdeniz'de yapılması planlanan East-Med boru hattı projesine Türkiye karşı görünmektedir. Ancak Türkiye'nin bu projeye karşıtlığı, kablo ve boru hattı serbestisine karşı olmasından değil hem bölgedeki kıta sahanlığının sınırlandırılması probleminden kaynaklı olarak projenin Türkiye ile koordine halinde olmadan yapılmaya çalışılması hem de Türkiye'nin kendi enerji politikalarından kaynaklanmaktadır. Netice olarak Türkiye, kıta sahanlığında kablo ve boru hattı döşeme serbestisine hem örf ve âdet hukuku oluşma safhasındayken hem de günümüzde itiraz etmemektedir. Bu nedenle

³⁷⁹ a.g.s., Md. 287/1.

³⁸⁰ I.C.J. Reports, 1969, 39.

1982 BMDHS'ye taraf olmaması, bu serbestinin Türkiye'ye karşı ileri sürülmesine engel teşkil etmemektedir.

4.4.1. Enerji Güvenliği, East-Med Boru Hattı Projesi ve Türkiye

Önceden de bahsedildiği üzere Türkiye, kıta sahanlığında üçüncü devletler tarafından kablo ve boru hattı döşeme serbestisinin kullanılabilmesine itiraz etmemektedir. Yine bilindiği üzere Türkiye'nin bu hususta gündemini meşgul eden bir proje olarak East-Med boru hattı projesi Doğu Akdeniz'de hayata geçirilmek istenmektedir. Çeşitli sebeplerle hayata geçirilmesi zor görünse de önemini koruyan bu projeye değinmek faydalı olacaktır. Öncelikle doğal olarak enerji ihraç edecek devletler için ekonomik menfaat sağlayan bir araç, enerji ithalatçıları için ise ihtiyaçlarının karşılanması noktasında rol oynaması düşünülen proje, özellikle Avrupa'nın enerji güvenliği için de önem arz etmektedir. Bu noktada enerji güvenliği kavramına ayrıca değinmek yerinde olacaktır zira East-Med projesi çerçevesinde en çok vurgulanan başlıklardan bir tanesi enerji güvenliği olmaktadır. Ayrıca enerji güvenliği kavramını anlamak, East-Med yahut bir başka proje ile Avrupa'nın bu güzergahtan enerji ithalatı yapmak istemesini anlamayı kolaylaştıracaktır.

4.4.1.1. Enerji Güvenliği

Muğlak bir kavram olarak karşımıza çıkan enerji güvenliğinin geleneksel tanımlanması, petrol tüketicisi olan devletlerin enerji ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için arz güvenliğinin tesis edilmesi şeklindedir.³⁸¹ Ancak günümüzde enerji denildiğinde sadece petrolün değil, diğer pek çok enerji kaynağının da akla geldiğine değinmekte fayda vardır.

Enerji güvenliğinin sağlanmasının istenmesinde amaç, hem enerji ithalatçılarının ihtiyaçlarının süregelen şekilde karşılanması hem de enerji ihracatçıların ekonomik kazançlarını süregelen şekilde devam ettirebilmesidir. Bilindiği üzere devletler için son derece kritik olan enerji hammaddelerinin, herhangi bir sorunla karşılaşmadan arzı ve talebinin karşılanması da kritik bir önemi haiz olmaktadır.

Enerji güvenliği kavramının pek çok unsuru bulunmasına ve ihracatçı devletler ile ithalatçı devletler arasında enerji güvenliği tanımlamasında farklar bulunmasına rağmen, enerji güvenliğinin unsurları içerisinde başta gelen unsur "çeşitlilik" olarak

³⁸¹ Mitat Çelikpala, "Enerji Güvenliği: NATO'nun Yeni Tehdit Algısı", *Uluslararası İlişkiler*, C.10 S.40 (2014): 79.

gösterilebilir. Kaba tabirle “yumurtaların aynı sepete koyulmaması” olarak açıklanabilecek bu unsurun ne kadar önemli olduğu, Birleşik Krallık eski başbakanlarından Winston Churchill tarafından dile getirilmiştir. Enerjide güvenliğin nasıl sağlanacağı sorusuna Churchill, “Çeşitlilikte, yalnızca çeşitlilikte yatar.” cevabını vermiştir.³⁸² Churchill’in de dediği gibi hem enerji ihraç eden hem de enerji ithal eden devletler bakımından enerji güvenliğinin sağlanmasında en önemli faktör enerji ihraç edilen yahut enerji ithal edilen devletlerin çeşitlendirilmesidir. Ancak enerji güvenliğinin sadece çeşitlilik unsurundan ibaret değildir. Çeşitlilik dışındaki enerji güvenliği unsurları arzın genişletilmesi, güvenliğin artırılması, depolama, talep kontrolü, enerji sübvansiyonları, enerji ticaret ve fiyatlandırması, dikey bütünleşme(hem üretim araçlarının hem de dağıtımın bir kuruluştaki toplanması) ve varlık takası olarak gösterilebilir.³⁸³

Sonuç olarak enerji güvenliği devletlerin ayakta kalmasında kritik bir öneme sahiptir. Yine Doğu Akdeniz’den çıkartılan ve çıkartılması muhtemel olan enerji kaynakları hem bölgedeki devletlerin hem de Avrupa devletleri başta olmak üzere bölge dışındaki diğer devletlerin enerji güvenliğinde ciddi rol oynama potansiyeline sahiptir. Bu kapsamda hem bölgeden çıkan ve çıkarılması muhtemel enerji kaynaklarının enerji ithal edecek devletlere iletiminin nasıl gerçekleşeceği sorusu da gündeme gelmektedir. Devletlerin politikaları ile de bağlantılı olarak bu soruya ne şekilde yanıt verildiği de değişiklik arz etmektedir. Bu açıdan East-Med boru hattı projesi başta olmak üzere bölgedeki enerji kaynaklarının iletiminin nasıl olabileceği hususundaki seçenekler değerlendirilmelidir.

4.4.1.2. East-Med Boru Hattı Projesi ve Türkiye

Doğu Akdeniz, daha öncede belirtildiği üzere önemli hidrokarbon kaynaklarına sahip bir bölgedir ve gelecekte çok daha büyük kaynakların keşfi ile birlikte, enerji alanında dünyadaki ön önemli alanlardan biri haline gelme potansiyeli yüksektir. Ancak enerji kaynakları bulundukları bölgede kaldığı sürece pratikte bir değer taşımamakta; bu kaynakların kullanılması ve ihraç edilmesi gerekmektedir. Bu noktada, devletler için can suyu olarak tanımlanabilecek bu kaynakları taşıyan birer damar olarak

³⁸² Daniel Yergin, “Ensuring Energy Security”, *Foreign Affairs*, Vol. 85 No.2 (2006): 69.

³⁸³ Detaylı bilgi için bkz. Enerji Şartı Sekreteryası, *International Energy Security: Common Concept For Energy Consuming, Producing and Transit Countries* (2015), 21-25, https://www.energycharter.org/fileadmin/DocumentsMedia/Thematic/International_Energy_Security_2015_en.pdf [Erişim Tarihi: 19.04.2023].

nitelendirilen boru hatları³⁸⁴ gündeme gelmektedir. Türkiye de dahil olmak üzere Doğu Akdeniz'deki bölge devletleri için ekonomik olarak can suyu olma niteliğindeki bu kaynakların, bölge devletlerinin kendi kullanımı yanında ihraç edilmesi asıl ekonomik kazancı ortaya çıkaracaktır. Bölgedeki enerji kaynaklarının asıl alıcısı olacak olan Avrupa devletleri için ise enerji güvenliği açısından söz konusu kaynaklara erişim son derece önem arz etmektedir zira Almanya başta olmak üzere Avrupa devletleri, şu an için Rusya'dan çeşitli hatlar ile sağlanan Rus enerji kaynaklarına mahkumdur.

Avrupa devletleri başta olmak üzere bölge dışındaki devletlere söz konusu enerji kaynaklarının ihraç edilebilmesi için ise farklı güzergâh seçenekleri bulunmaktadır. Bu seçeneklerden ilki ve fayda/maliyet olarak en uygunu, Doğu Akdeniz'den çıkartılacak enerji kaynaklarının boru hatları vasıtasıyla Türkiye'ye ve Türkiye üzerinden halihazırda mevcut bulunan hatlar ile Avrupa'ya iletilmesidir.³⁸⁵ Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının bu şekilde transfer edilmesi hem bir enerji merkezi haline gelmek isteyen Türkiye³⁸⁶ hem de ucuz ve çeşitlendirilmiş enerjiye sahip olmak isteyen Avrupa devletleri için kazan-kazan durumu ortaya çıkarmaktadır. Tabi ki, enerji ihraç edecek devletler de maliyetler azaldığı için daha fazla kâr etme şansına sahip olacaktır. Ancak hem deniz yetki alanlarının sınırlandırılması uyuşmazlığı hem de mevcut olan diğer uyuşmazlıklar nedeniyle bölgedeki birtakım devletler, Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşınmasına sıcak bakmamaktadırlar ve farklı senaryolara yönelmektedirler.

Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşınmasına alternatif rotalardan biri, Mısır vasıtasıyla Kuzey Afrika devletleri üzerinden boru hatları ile yahut Mısır'ın tespit ettiği ve halihazırda kullandığı büyük enerji kaynağı keşiflerinden sonra yatırım yaptığı LNG tesisleri hasebiyle LNG olarak Avrupa'ya transfer sağlayan güzergâhtır.³⁸⁷ Mısır'ın dahil olduğu güzergahın, Avrupa'ya ek olarak enerji ihtiyacı sürekli artış gösteren Çin başta olmak üzere Uzakdoğu

³⁸⁴ Karaca, *a.g.e.*, 1.

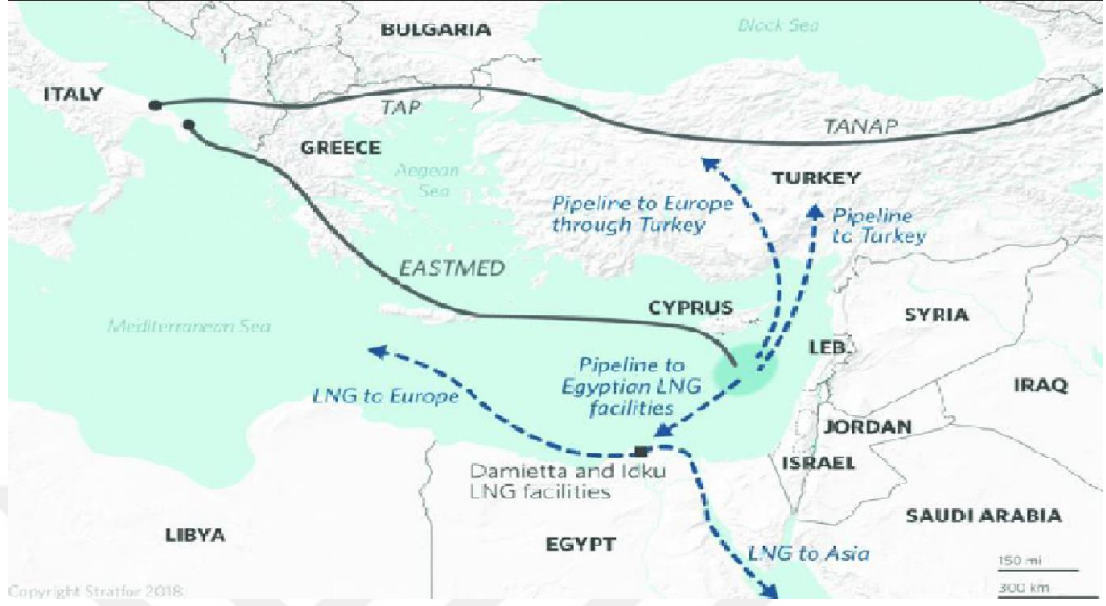
³⁸⁵ Deniz Tekin Apaydın, "Doğu Akdeniz'de Enerji Savaşları Kaynaklı Münhasır Ekonomik Bölge Uyuşmazlığı", *Uluslararası Hukuk Araştırma Merkezi*, (2018), 7, <https://uham.fsm.edu.tr/haber/Dou-Akdenize-Enerji-Savaslari-Kaynakli--Munhasir-Ekonomik-Bolge-Cikmazi2018-06-26-09-09-46am> [Erişim Tarihi: 24.04.2023].

³⁸⁶ Volkan Ş. Ediger, Balkan Devlen, Deniz Bingöl McDonald, "Levant'ta Büyük Oyun: Doğu Akdeniz'in Enerji Jeopolitiği", *Uluslararası İlişkiler*, C.9 S. 33 (2012): 80.

³⁸⁷ a.g.m., 85.

devletlerinin ihtiyaçlarının karşılanması noktasında da önem arz ettiği söylenebilir.³⁸⁸

Bu nedenle söz konusu güzergahın gelecekte öne çıkma potansiyeli bulunmaktadır.

Şekil 4.1: Doğu Akdeniz’deki Enerji Kaynaklarının Transfer Rotaları.

Hasan Sencer Peker, Kübra Öztürk Oktay, Yavuz Şensoy, “Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları ve Enerji Kaynakları Çerçevesinde Türkiye’nin Enerji Güvenliği”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, C. 8, S.1 (2019), 101.

Doğu Akdeniz’deki enerji kaynaklarının Avrupa’ya transferi hususunda değinilmesi gereken son güzergâh ise East-Med Boru Hattı olarak da gündeme gelen projedir. Proje, Doğu Akdeniz’de İsrail ve GKRY’nin keşfettiği doğal gazın, denizde kurulacak platformlardan boru hatlarıyla Kıbrıs’a, oradan denizaltı boru hatlarıyla Girit’e, Girit’ten yine denizaltı boru hatlarıyla Yunanistan anakarasına, Yunanistan anakarasında karadan boru hatları ile Adriyatik Denizi’ne ve nihayet buradan yine denizaltı boru hatlarıyla İtalya anakarasına ulaştırılması şeklindedir. Henüz hayata geçmemiş bu proje, önceden değinilen diğer iki seçeneğe kıyasla yapımı çok zahmetli ve buna bağlı olarak da çok maliyetli olması ile gündeme gelmektedir. Belirli noktalarda 2000 metre, en derin noktası 3000 metreden fazla olan ciddi derinliklerde yaklaşık 2000 km gibi çok uzun bir hat boyunca uzanacak olan bu boru hattı projesinde³⁸⁹, yapımı zorlaştıran ve maliyeti artıran bir diğer unsur olarak da deniz

³⁸⁸ a.g.m., 85.

³⁸⁹ Hasan Sencer Peker, Kübra Öztürk Oktay, Yavuz Şensoy, “Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları ve Enerji Kaynakları Çerçevesinde Türkiye’nin Enerji Güvenliği”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, C. 8, S.1 (2019): 101; Eren Alper Yılmaz, “Doğu Akdeniz’deki Gelişmeler Doğrultusunda Türk Dış Politikasının Dünü ve Bugünü”, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, C.48 (2020): 39.

dibindeki jeolojik faktörler belirleyicidir.³⁹⁰ Tüm bu faktörlerin birleşimi sonucu, projenin hayata geçebilmesi için telaffuz edilen rakamlar bir hayli yüksek olmaktadır. Netice olarak da bu proje ile kullanılacak doğalgaz, Rus gazından yaklaşık olarak iki kat pahalı olmaktadır ve bu nedenle projeye verilen destek gün geçtikçe azalmaktadır.³⁹¹ Nitekim 2022 yılının başlarında ABD'nin daha önceden desteklediği East-Med Projesi'nde desteğini, projenin ekonomik olmaması ve çevresel hassasiyetler sebepleriyle gayri resmi şekilde de olsa geri çektiği haberleri gündeme gelmiştir.³⁹² Ancak yine de East-Med projesinin asla hayata geçirilmeyeceğini düşünmek doğru olmayacaktır. Zira enerji güvenliği çerçevesinde enerji arzını çeşitlendirmek maksadıyla Avrupa devletleri, bu ve benzeri projeleri maliyetli olmasını da göze alarak hayata geçirmek isteyebileceklerdir.

Doğu Akdeniz'de bazı devletler, bölgeden çıkartılacak ve ihraç edilecek enerji kaynakları noktasında siyasi gerekçeler ile Türkiye ve KKTC'yi dışlayıcı bir tutum sergilemektedirler. Şöyle ki, 2019 yılında Mısır, İsrail, Yunanistan, İtalya, GKRY, Ürdün ve Filistin, Doğu Akdeniz Gaz Forumunu kurmuş³⁹³ ve bölgedeki enerji kaynaklarının çıkartılması ve tüketilmesi dahil işbirliği yapacakları konusunda anlaşmışlardır.³⁹⁴ T.C. Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy, yaptığı açıklama ile Doğu Akdeniz Gaz Forumu'nun siyasi gerekçeler ile gerçeklikten uzak bir şekilde oluşmuş olduğunu ve Doğu Akdeniz'de gerçek bir işbirliği amacı güdülmeyeceğini Türkiye ile KKTC'nin göz ardı edilip davet edilmediklerine atıf yaparak izah etmiştir.³⁹⁵ Bu kapsamda East-Med Boru Hattı projesinde de Türkiye'nin dışlandığını söylemek mümkündür.

Peki Türkiye, East-Med Boru Hattı projesine karşı neler yapabilir? Bu sorunun cevabı, aslında çalışmanın önceki kısımlarında kısmen cevaplanmıştır diyebiliriz. Zira kıta sahanlığında üçüncü devletlerin kablo ve boru döşeme serbestisinde kısıt devletinin

³⁹⁰ Kökyay, *Güney Kıbrıs*, 160.

³⁹¹ Peker, Oktay, Şensoy, a.g.m., 101.

³⁹² Derya Gülnaz Özcan, Tevfik Durul, "ABD'nin East-Med'den Desteğini Çekmesi Atina'da Hayal Kırıklığı Yarattı", *Anadolu Ajansı*, 12.01.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-nin-eastmedden-destegini-cekmesi-atinada-hayal-kirikligi-yaratti/2472148> [Erişim Tarihi: 24.04.2023].

³⁹³ Ferhat Kökyay, *Enerji Güvenliği Ekseninde*, 225.

³⁹⁴ Derya Sürmelioglu Parlar, "Doğu Akdeniz Enerji Rekabetinde Libya", *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, C.12 S.23 (2022): 88.

³⁹⁵ T.C. Dışişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy'un Doğu Akdeniz Gaz Forumu'nun Uluslararası Bir Kuruluşa Dönüştürülmesine Yönelik Toplantı Hakkındaki Soruya Cevabı, SC-3, 16 Ocak 2020, https://www.mfa.gov.tr/sc_-3_-dogu-akdeniz-gaz-forumu-hk-sc.tr.mfa [Erişim Tarihi: 28.04.2023].

hak ve yetkilerine Türkiye de sahip olacaktır. Ayrıca deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hususunda da Yunanistan ve GKRY iddialarının hukuka uygun olmadığı ve Türkiye'nin Libya ve Mısır ile de komşu kıyıdaş devlet olduğu tekrar belirtilmeli ve bu sebeple East-Med Boru Hattı projesinin hayata geçirilmesi halinde kıyı devleti olarak belli konularda söz sahibi olacağı hatırlatılmalıdır.

Bilindiği gibi kıyı devleti, kıta sahanlığında kablo ve boru hattı döşenmesini engel olamayacaktır. Bu kapsamda Türkiye, East-Med Boru Hattı projesi özelinde, boru hattının döşenmesine engel olmamakla yükümlüdür. Bununla birlikte Türkiye, öncelikle boru hattının geçeceği güzergâh konusunda söz sahibi olacaktır. Daha önce de bahsedildiği üzere kıta sahanlığında döşenecek boru hatlarında güzergâhın tayininde kıyı devletinin rızası gereklidir. Ayrıca Türkiye, Doğu Akdeniz'de yapacağı araştırma ve işletme faaliyetlerine hâlel gelmemesi ile kirliliğin önlenmesi, azaltılması ve kontrol edilmesi hususları çerçevesinde makul tedbirleri alabilecektir. Daha spesifik olarak Doğu Akdeniz'deki ciddi doğalgaz potansiyeli düşünüldüğünde Türkiye, mümkün olduğu kadar sondaj faaliyeti yapılacak muhtemel noktalardan boru hattını uzak tutmayı talep edebilir. Ayrıca bölgenin jeolojik ve jeomorfolojik koşullarının da göz önünde bulundurulması hem boru hattının güvenliği hem de kirliliğin önlenmesi bakımından önemlidir. Bunlara ek olarak Girit adası yakınında bir dalma-batma zonu bulunması ve bu fayın 8.0 şiddetinde bir depreme gebe olması durumu³⁹⁶, Türkiye açısından ayrıca dikkate alınmaya değer bir konudur. Bu sayılan hususlar dışında Türkiye, iyi niyet ilkesine uymalı, üçüncü devletlerin kıta sahanlığında sahip olduğu haklara hâlel getirmemelidir. Türkiye'nin Doğu Akdeniz Gaz Forumu ile birlikte dışlandığı bir durum mevcut olmakla birlikte, Türkiye bu dışlanmaya dayanarak kıta sahanlığında üçüncü devletlerin kablo ve boru hattı döşeme serbestisine hâlel getirmemelidir ki zaten Türkiye de bu hususta duyarlı davranmaktadır. Türkiye haklı olarak aynı duyarlı davranışı, yarı-kapalı denizlerde kıyıdaş devletlerin iş birliği yükümlülüğü çerçevesinde diğer bölge devletlerinden de beklemektedir.

Sonuç olarak Türkiye, önceki kısımlarda da belirtilen hususlarda kıyı devletinin sahip olduğu hak ve yetkilere sahiptir. Dolayısıyla East-Med Boru Hattı projesi kapsamında bu hak ve yetkilerini kullanabilecektir. Ayrıca bölgedeki deniz yetki alanları

³⁹⁶ Theodoros M. Tsapanos, "A Seismic Hazard Scenario for the Main Cities of Crete Island, Greece", *Geophysical Journal International*, Vol. 153, No. 2 (2003): 403.

uyuşmazlığı göz önünde bulundurulduğunda söz konusu hak ve yetkilerini daha yüksek sesle dile getirmesi mantıklı olacaktır. Bunun dışında daha önceden meydana gelmiş ve benzer hususları içeren bazı örnek olaylara değinmek faydalı olacaktır.

4.4.1.3. Ekofisk-Emden Boru Hattı Projesi Örneği

Norveç'in kıta sahanlığındaki Ekofisk sahasında bulunan doğal gaz kaynaklarının Batı Almanya'nın(o dönem için) Emden kıyılarına taşıyan Ekofisk-Emden Boru Hattı, Danimarka kıta sahanlığından geçmektedir.³⁹⁷ Norveç kıta sahanlığında yapılan keşiflerden sonra Phillips Petroleum ve Norveç devletinin petrol şirketi Statoil'in %50-%50 ortaklığıyla Norpipe şirketi kurulmuş ve 1974'te Norveç ve Batı Almanya devletlerinin izniyle boru hattının inşasına başlanmıştır.³⁹⁸ Başlangıçta Danimarka devleti ile de anlaşma sağlanmasına rağmen Danimarka Ticaret Bakanlığı Enerji Dairesi, kıta sahanlığında inşa edilecek boru hattının deniz tabanının üzerinde inşa edileceğini arz edilen raporlar vasıtasıyla öğrenmiş ve bu durum Danimarka devletince kabul görmemiştir.³⁹⁹ Danimarka devleti, boru hattının bu şekilde inşa edilmesi halinde ciddi emniyet sorunları ortaya çıkabileceğini düşünmüştür. Gemilerin demirlemesi sırasında çıpaların boru hattına takılması bir problem olarak görülmüş⁴⁰⁰ ancak tek sorun bununla kalmamıştır. Balıkçılığın çok ciddi bir geçim kaynağı olduğu Danimarka'da güçlü bir pozisyonda bulunan Balıkçılar Birliği'nin yaptığı baskılar da Danimarka devletinin bu tutumunda etkili olmuştur zira balıkçıların kaygıları, trol balıkçılığının engelleneceğini düşündüklerinden boşuna değildir.⁴⁰¹ Aynı dönemde Danimarka Bayındırlık Bakanlığı yaptığı düzenlemeler ile kıta sahanlığında inşa edilecek boru hatlarının gömülerek inşa edilmesi gerektiğini kararlaştırmış ve buna kirliliğin önlenmesi ve ortadan kaldırılması gerekçe olarak gösterilmiştir.⁴⁰² Danimarka'nın bu faaliyetleri sonrasında Phillips şirketi ve Norveç, bu faaliyetleri genel teamüle aykırı bulup itiraz etse de sonraki süreçte taraflar anlaşarak aralarındaki problemi halletmiştir. Danimarka sürecin başında boru hattının iki metre derinlikteki

³⁹⁷ John Crowley, "International Law and Coastal State Control Over The Laying Submarine Pipelines on the Continental Shelf: Ekofisk-Emden Gas Pipeline", *Nordic Journal of International Law*, Vol.56 No.1 (1987): 50.

³⁹⁸ a.g.m., 52.

³⁹⁹ a.g.m., 52.

⁴⁰⁰ a.g.m., 54.

⁴⁰¹ a.g.m., 54.

⁴⁰² a.g.m., 54.

çukurlara inşa edilmesini talep etmesine rağmen anlaşmalar sonucunda boru hattının yarım metre derinlikte inşa edilmesi kararlaştırılmıştır.⁴⁰³

Görüldüğü üzere Danimarka devleti, deniz tabanının üzerinde inşa edilmesi planlanan boru hattının çeşitli gerekçeler ile deniz tabanının altından geçecek şekilde inşa edilmesi gerektiğini ileri sürmüştür ve bunda da kısmen başarılı olmuştur. Kıyı devleti olan Danimarka'nın iradesi vasıtasıyla, kirliliğin önlenmesi ve azaltılması sebebi başta olmak üzere belli gerekçelerle projenin değişime uğratarak hayata geçirilmesi, bu örnek nezdinde kıyı devletinin alabileceği makul tedbirlere örnek oluşturabilir.

4.4.1.4. Nord Stream(Kuzey Akım) Boru Hattı Örneği

Rusya'nın Vyborg kıyıları ile Almanya'nın Greifswald kıyıları arasında Baltık Denizi üzerinden 1224 kilometre uzunluğunda ikili bir boru hattı vasıtasıyla doğal gaz taşınması için kurulan Kuzey Akım Boru Hattı, Rusya, Almanya ve Danimarka'nın karasuları ve münhasır ekonomik bölgelerinden; Finlandiya ve İsveç'in ise yalnızca münhasır ekonomik bölgelerinden geçmektedir.⁴⁰⁴ İlki 2011, ikincisi ise 2012 yılında tamamlanan ve yıllık 55 milyar metreküp doğalgaz transfer etmesi planlanan boru hattını Nord Stream AG şirketi işletmektedir ve merkezi İsviçre olan bu şirketin ortakları Rus Gazprom(%51 hisse), Alman Wintershall ve Ruhrgas şirketleri(her biri %15.5 hisse), Hollandalı Nederlandse Gasunie(%9 hisse) ve Fransız GDF Suez(%9hisse) olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴⁰⁵

Söz konusu örnek olayda kıyı devletlerinin kıta sahanlıklarına dönecek boru hattına yönelik olarak alınmasını istedikleri makul tedbirlere bakılacak olursa, ortak taleplerin bulunduğu ancak bunun yanında kısmen ayrışan noktaların da bulunduğu görülmektedir.

İlk olarak Finlandiya, iç hukukunda kabul ettiği Su Yasası'nın da etkisiyle, dinamik konumlandırılmış gemilerin⁴⁰⁶ boru hattının inşasında kullanılması gerekliliği ile boru hattının inşası sırasında ortaya çıkan atıkların toplanıp karaya çıkartılması

⁴⁰³ a.g.m., 55,56.

⁴⁰⁴ Aysel Varoğlu, "Kuzey Akım ve Kuzey Akım-2 Boru Hatlarının Ekonomik, Politik ve Çevresel Açından Değerlendirilmesi", *MT Bilimsel*, S.21 (2022): 45.

⁴⁰⁵ Langlet, a.g.m., 979.

⁴⁰⁶ Bir geminin kontrolünü kaybetmesine ve rotasından sapmasına neden olacak rüzgar ve dalga verilerini saptayarak gemilerin derin denizdeki konumunu korumasına yardımcı olan sistemi kullanan gemilerdir. Detaylı bilgi için bkz. "What is a Dynamic Positioning Ship", *Marine Insight*, 30 Mart 2019 <https://www.marineinsight.com/types-of-ships/what-is-a-dynamic-positioning-ship/> [Erişim Tarihi:1.05.2023].

yükümlülüğüne atıf yapmıştır ve bu şartların kabulü neticesinde boru hattı inşa sürecinin başlayabileceğini belirtmiştir.⁴⁰⁷ Görüldüğü üzere kıyı devleti olarak Finlandiya, kirliliğin önlenmesi, azaltılması ve kontrol altına alınması hususlarında belli başlı tedbirler almıştır ve bu tedbirler makul sayılabilir.

İkinci olarak İsveç devleti, öncelikle projenin amacının ayrıntılı bir tanımlanmasını ve güzergâh ile alternatif rotalar ve konumların kendisine sunulmasını talep etmiştir.⁴⁰⁸ Bunların yanı sıra kirliliğin önlenmesi noktasında da İsveç belirli kriterlerin yerine getirilmesini talep etmiştir. Bu kapsamda akıllı boru hattı izleme göstergelerinin kullanımı, katı ve sıvı atıkların ayrıştırılması ve depolanarak karaya taşınması, deniz yatağında iyileştirici önlemlerin alınması gibi şartlar getirilmiştir.⁴⁰⁹ Görüldüğü üzere İsveç devleti de deniz çevresinin korunması hususunu göz ardı etmeyip önemseyerek belli başlı tedbirlerin alınmasını istemiştir.

Danimarka ise projeyi yürütecek olan Nord Stream AG'den yürütülen faaliyetler kapsamında meydana gelebilecek zararları karşılamak üzere sigorta yaptırmasını, diğer devletlere benzer şekilde çevreye zararlı kimyasalların karaya nakledilmesini ve boru hattı artık kullanılmadığında, hizmetten çıkacağı zamanki kabul görmüş uluslararası kural ve uygulamalar ışığında durumun değerlendirilip, kıyı devleti olarak Danimarka'nın boru hattının kaldırılmasını Nord Stream AG'den talep edebileceğini belirtmiş ve gerekli izinler bu şartlarda şirkete verilmiştir.⁴¹⁰

Sonuç olarak Kuzey Akım Boru Hattı projesinde kıyı devletleri, kıta sahanlıklarından geçecek boru hattı için belli başlı makul tedbirleri almışlardır ve bu tedbirler genellikle kirliliğin önlenmesi, azaltılması ve kontrol altına alınması hususuna odaklanmıştır.

⁴⁰⁷ David Langlet, "Nord Stream, the Environment and the Law: Disentangling a Multijurisdictional Energy Project", *Scandinavian Studies in Law* Vol. 59 (2014): 100.

⁴⁰⁸ a.g.m., 100-101.

⁴⁰⁹ a.g.m., 101.

⁴¹⁰ a.g.m., 102.

5. SONUÇ

Konumu ve sunduğu diğer avantajlar neticesinde pek çok millete tarih boyunca ev sahipliği yapan Doğu Akdeniz coğrafyası, günümüzde büyük-küçük pek çok devlete ve pek çok millete ev sahipliği yapmayı sürdürmektedir. Doğu Akdeniz'in sunduğu fırsatların paylaşılması hususu sözü edilen bu devletler arasında uyuşmazlıklara sebep olmakta ve tarihten gelen bazı rekabetler ile hırslar da bu uyuşmazlıkları körüklemektedir. Bölgede ortaya çıkan fırsatların en yenisi ise Doğu Akdeniz'de keşfedilen ve ileride daha fazlasının keşfedilmesi muhtemel zengin hidrokarbon kaynaklarıdır. Bölgedeki devletlere ciddi bir ekonomik zenginlik kazandıracak olan bu kaynaklar, boyutuyla doğru orantılı olarak büyük uyuşmazlıklara da sebebiyet vermektedir.

Doğu Akdeniz'in vadettiği hidrokarbon kaynakları, bilindiği üzere bölgede deniz yetki alanlarının sınırlandırılması uyuşmazlığını doğurmuştur zira deniz yetki alanlarının kime ait olduğu sorusu ile oradaki zenginliklerin kime ait olduğu sorusunun cevabı aynıdır. Bu kapsamda Türkiye'nin özellikle Yunanistan ve GKRY ile ciddi sorunlar yaşadığı aşikardır ve çalışmanın önceki bölümlerinde de bu hususa değinilmiştir.

1982 BMDHS başta olmak üzere uluslararası sözleşmeler, örf ve âdet hukuku kuralları, uluslararası yargı kararları ve uluslararası devlet uygulamaları göstermektedir ki birbirleriyle paralel argümanlar üreten Yunanistan ve GKRY'nin ileri sürdüğü iddialar kesinlikle uluslararası deniz hukuku nezdinde makul, kabul edilebilir ve iyiniyetli değildir. Sebepleri çalışmanın önceki bölümlerinde açıklandığı üzere uluslararası deniz hukukuna aykırı şekilde bir deniz yetki alanları sınırlandırması talep eden bu taraflar, Türkiye'nin en uzun kıyı şeridinde sahip olduğu Doğu Akdeniz'de en dar kıta sahanlığı alanına sahip olması gerektiğini ileri sürmektedirler. Kıyı uzunlukları, kıyıların şekli, her ne kadar eski önemini yitirmiş dahi olsa doğal uzantı, adaların durumu ve diğer hakça ilkeler ile eşit uzaklık yönteminin sınırlandırmada mutlak olarak uygulanmayacağına hem BMDHS ile hem de uluslararası yargı kararları ile artık “tescillendiği” göz önünde bulundurulduğunda, uluslararası deniz hukuku nezdinde Türkiye'nin kuvvetli bir pozisyonda olduğu söylenebilir. Buna ek olarak Türkiye'nin karşısındaki bloğun iddialarının çok yetersiz ve “bariz” şekilde hukuka aykırı olduğu da görülmektedir. Bu kapsamda ileride söz

konusu uyuşmazlığın çözümü için bir uluslararası yargı yoluna başvurulduğunda Türkiye'ye karşı ileri sürülen iddiaların çok değer görmeyeceği aşîkardır.

Peki Türkiye, karşı karşıya olduğu ve bariz şekilde hukuka uygun olmayan bu iddialar neticesinde nasıl hareket etmelidir? Öncelikle Türkiye tarafından belirlenen hedefleri kısaca hatırlamak gerekirse bunlar, ilk olarak deniz yetki alanlarının hakkaniyete uygun paylaşımının yapılması ve Yunanistan ile GKRY'nin hukuka aykırı taleplerinin hayata geçirilmesine izin verilmemesi, Kıbrıs Türklerinin haklarının korunması ve kendi kıta sahanlığındaki hidrokarbon kaynaklarının kullanımı ile bölgedeki diğer enerji kaynaklarının Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşınması olarak gösterilebilir. Türkiye öncelikle her fırsatta bir örf ve âdetin kuralının oluşmasını önlemek üzere Yunanistan ve GKRY'nin iddialarını kabul etmediğini dile getirmelidir ki bunu zaten halihazırda yapmaktadır. İkinci olarak bölgedeki diğer devletler ile deniz yetki alanları sınırlandırmasını hakkaniyete uygun olarak yapmalıdır. Bununla birlikte Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında en doğru yöntemin tüm tarafların bir araya gelerek birlikte sınırları belirlemesi olduğu ancak Kıbrıs sorunu başta olmak üzere bölgedeki belli başlı sorunların buna izin vermediği unutulmamalıdır.

Bilindiği üzere Türkiye'nin, Yunanistan ve GKRY'nin tek taraflı eylemlerine karşılık yaptığı, deniz yetki alanlarını sınırlandırmaya yönelik uluslararası antlaşmalar mevcuttur. Türkiye bu kapsamda KKTC ve Libya ile deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hususunda anlaşmış ve antlaşmalar akdetmiştir. Peki Türkiye açısından bundan fazlası yapılabilir mi? Kanaatimizce bu mümkündür. Şöyle ki, uluslararası deniz hukuku düzenlemeleri ve uygulamaları göz önünde bulundurulduğunda, istediği maksimum olumlu sonucu elde etsin yahut etmesin, Türkiye'nin Mısır ile deniz yetki alanları sınırı olacağı kesindir ve bu alanın da sınırlandırılması gerekmektedir. Ayrıca Mısır devletinin yaptığı antlaşmalar incelendiğinde, GKRY ve Yunanistan ile yaptığı antlaşmalarda belli noktalara kadar sınırlandırmaların yapıldığı görölmektedir. Yani Türkiye ve Mısır arasında kalan belli bölgelerin şu ana kadar sınırlandırma antlaşmalarına konu olmadığı görölmektedir. Türkiye, günümüzde iki devlet arasında iyileşmekte olan ilişkiler de göz önünde bulundurulduğunda, sözü edilen bölge bakımından bir antlaşma ile deniz yetki

alanlarının sınırlandırılmasını sağlayabilir.⁴¹¹ Ancak unutulmamalıdır ki Türkiye, Mısır'ın GKRY ve Yunanistan ile daha önceden belirledikleri sınırları kabul etmediğini belirterek Mısır ile bir deniz yetki alanları sınırlandırma antlaşması yapmalıdır.⁴¹² Zira bu şekilde yapılmayan bir antlaşma, Mısır'ın GKRY ve Yunanistan ile önceden yaptığı antlaşmaları tanıma olarak değerlendirilebilir ve Türkiye'ye karşı ileri sürülebilir.

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hususu dışında, bölgedeki araştırma ve sondaj faaliyetleri başta olmak üzere Türkiye, egemen hakların kullanımı noktasında yaşanan uyuşmazlıklarda barışçıl çözüm yollarını kullanarak yaşanan problemleri çözmelidir. Bu yöntemlerden en makulü olan tarafların uzlaşısı yanında uluslararası yargı yolu da göz ardı edilmemelidir zira hukuksuz olarak yapılan sondaj faaliyetleri başta olmak üzere belli hususlarda ihtiyati tedbir kararı alınması yoluyla bu hukuksuzluklar nihai sonuç alınincaya kadar engellenebilecektir. Bunun dışında kıyı devleti olarak egemen haklara sahip olunan deniz alanlarında, üçüncü devletler tarafından yapılacak hukuka aykırı eylemlere karşı bazı tedbirlerin alınabileceği ancak bu tedbirlerin kuvvet kullanımı şeklinde değil “kolluk gücü benzeri uygulamalar” şeklinde olabileceği unutulmamalıdır. Türkiye Cumhuriyeti de zaten Deniz Kuvvetleri Komutanlığı vasıtasıyla 2006 yılından bu yana başarıyla icra edilmekte olan “Akdeniz Kalkanı Harekâtı” ile bu faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Türkiye'nin başarıyla icra ettiği söz konusu harekâtın devamlılığı egemen haklara hâlel gelmemesi açısından büyük önem arz etmektedir ve bu nedenle uyuşmazlıklar tam anlamıyla çözümlenene dek bu kapsamda icra edilmeye devam edilmelidir.

Yukarıda değinilen hususlar dışında, East-Med Boru Hattı Projesi başta olmak üzere Doğu Akdeniz'de Türkiye deniz ve kara ülkesi üzerinden geçmeyecek tüm boru hattı projelerinde Türkiye, BMDHS'ye uygun hareket etmelidir ve yaklaşımı da esasen bu yöndedir. Türkiye bu kapsamda öncelikle iyi niyetle hareket etmeye devam etmeli ve kıta sahanlığından geçecek bir boru hattı projesi hayata geçirileceği zaman bunu sürüncemede bırakacak eylemlerden uzak durmalıdır zira BMDHS, kıyı devletine kendi kıta sahanlığında üçüncü devletler tarafından döşenecek boru hatlarına engel olmama yükümlülüğü getirmektedir. Söz konusu boru hatlarının döşenmesine engel

⁴¹¹ Sertaç Hami Başeren, “Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığında Yeni Anlaşmalar ve Uygulamalar”, *TBMM Doğu Akdeniz Sempozyumu*, 10 Aralık 2020 (Ankara: TBMM-T.C. Ankara Üniversitesi DEHUKAM, 2020), 40.

⁴¹² a.g.m, 34.

olmama yükümlülüğüne ek olarak BMDHS'nin 79. maddesinde kıyı devletine tanınan hak ve yetkileri de Türkiye kullanmalıdır. Bu kapsamda boru hattının güzergahının belirlenmesi hususunda çalışmanın son bölümünde belirtilen, deniz yatağının fiziki özellikleri, akıntılar, mevcut kablo ve boru hatları, balıkçılık faaliyetleri, askeri tatbikatlar, sismik aktiviteler gibi objektif kriterleri değerlendirmeye almalı; kendi egemen haklarına hanel gelmemesi ve oluşabilecek kirliliğin önlenmesi, azaltılması yahut ortadan kaldırılması için de makul tedbirler almalıdır.

Son derece soyut bir kavram olarak karşımıza çıkan “makul tedbirler”in kapsamı hususunda ise öncelikle kazuistik bir şekilde bir sınır belirlemenin belli başlı sorunlar yaratabileceği ve kıyı devletinin neleri makul tedbir kapsamında yapamayacağı noktasından hareket etmenin daha sağlıklı sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir. Bununla birlikte özellikle kıyı devletinin, araştırma ve işletme faaliyetlerinin engellenmemesi ve kirliliğin önlenmesi, azaltılması veya ortadan kaldırılması hususlarında “gerekli” önlemleri alabileceğinin de altını çizmek önemlidir. Bu kapsamda Türkiye'nin, çalışmanın son bölümünde ele alınan hak ve yetkilerin sınırları çerçevesinde, yine son bölümde ele alınan örnek vakalarda kıyı devletlerinin almış olduğu makul tedbirleri kendi deniz çevresine uygunluğu ölçüsünde hayata geçirmek istemesi mantıklı görünmektedir. Buna ek olarak, Girit çevresinde bulunan dalma-batma zonu sebebiyle oluşabilecek ciddi deprem tehlikesi ve döşenecek boru hatlarının buna uygunluğu ayrıca Türkiye tarafından ele alınmalıdır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR VE KİTAP BÖLÜMLERİ

Adi, Mazen, The Application of the Law of the Sea and the Convention on the Mediterranean Sea, United Nations Division For Ocean Affairs and The Law Of The Sea Office Of Legal Affairs (New York: United Nations-Nippon Foundation, 2009).

Başeren, Sertaç Hami. *Ege Sorunları*. Ankara: TÜDAV Yayınları, 2006.

_____. *Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı*. İstanbul: TÜDAV, 2010.

Caflisch, Lucius. “Maritime Boundries, Delimitation”. *Encyclopedia of Public International Law 11 Law of the Sea – Air and Space*. ed. Rudolf Bernhardt. Amsterdam: North Holland Publishing, 1989, 212-219.

Campos, Aldino Santos de. “The Challenges of the Comission on the Limits of the Continental Shelf”. *Global Challenges and the Law of the Sea*. ed. Marta Chantal Riberio, Fernando Lourerio, Tore Henriksen. Cham: Springer, 2020, 191-203.

Churchill, R. R, A. V. Lowe. *The Law of the Sea*. 2. bs. Manchester: Manchester University Press, 1988.

Crawford, James. *Brownlie’s Principles of Public International Law*. 8. bs. Oxford: Oxford University Press, 2012.

Denктаş, Rauf. *The Cyprus Triangle*. Londra: K. Rustem&Bro. George Allen&Unwin Publishers, 1982.

Koh, Tommy T. B. “The Exclusive Economic Zone”. *Law of the Sea*. ed. Hugo Caminos. Burlington: Ashgate Publishing, 2001, 1-33.

Doğan, İlyas. *Devletler Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008.

Franklin, Carl M, U. S. Naval. *War College International Law Studies 1959-1960*. Washington: United States Government Printing Office, 1961.

Ghosh, Shekhar. “The Legal Regime of Innocent Passage Through The Territorial Sea”. *Law of the Sea*. ed. Hugo Caminos. Burlington: Ashgate Publishing, 2001, 216-242.

- Gökalp, İbrahim. *Milletlerarası Adalet Divanı'nın Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasına Dair Kararlarında Dikkate Aldığı İlkeler*. İstanbul: Beta Yayınları, 2008.
- Gündüz, Aslan. *Milletlerarası Hukuk Konu Anlatımı, Temel Belgeler, Örnek Kararlar*. ed. Reşat Volkan Günel, 10. bs. Ankara: Savaş Yayınevi, 2019.
- İoannides, Nicholas A. *Maritime Claims and Boundry Delimitation: Tensions and Trends in the Eastern Mediterranean Sea*. New York: Routledge, 2021.
- İsmail, Sabahattin. *150 Soruda Kıbrıs Sorunu*. İstanbul: Kastaş Yayınevi, 1998.
- Jares, Vladimir. "The Work of the Commission on the Limits of the Continental Shelf". *Law, Technology and Science for Oceans in Globalisation: IUU Fishing, Oil Pollution, Bioprospecting, Outer Continental Shelf*. ed. Davor Vidas. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2010, 449-477.
- Karaca, H. Akif. *Negotiation of Transit Pipeline Aggrements: Bargaining in the Shadow of Stability Provisions*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2014.
- Karaman, Igor. *Dispute Resolution in the Law of the Sea*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2012.
- Kaya, İslam Safa. *Uluslararası Hukuk Pratikleri*. 2. bs. Ankara: Adalet Yayınevi, 2019.
- Kıta Sahaneliği ve Sorunları*. İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1974.
- Klein, Natalie. *Dispute Settlement in the UN Convention on the Law of the Sea*. New York: Cambridge University Press, 2005.
- _____. *Maritime Security and the Law of the Sea*. New York: Oxford University Press, 2011.
- Kraska, James. *Maritime Power and the Law of the Sea*. New York: Oxford University Press, 2011.
- Kuran, Selami. *Uluslararası Deniz Hukuku*. 6. bs. İstanbul: Beta Yayınları, 2020.
- Lütem, İlhan. *Deniz Hukukunda Gelişmeler: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı*. Ankara: Balkanoğlu Matbaacılık, 1959.
- Mouton, Martinus W. *The Continental Shelf*. Lahey: Springer, 1952.
- Murphy, Sean D. "Obligations of States in Disputed Areas of the Continental Shelf". *New Knowledge and Changing Circumstances in the Law of the Sea*. ed. Thomas Heidar. Leiden, Brill/Nijhoff, 2020, 183-205.
- Pazarcı, Hüseyin. *Uluslararası Hukuk*. 14. bs. Ankara: Turhan Kitabevi, 2015.

- Rajan, H. P. “The Legal Regime of Archipelagos”. *Law of the Sea*. ed. Hugo Caminos. Burlington: Ashgate Publishing, 2001, 137-153.
- Rothwell, Donald R, Tim Stephens, *The International Law of the Sea*. Oxford: Hart Publishing, 2010.
- Smith, Herbert A. *Deniz Hukuku ve Teamülü*. çev. Ahmet Kerse, A. Yüksel Önel, 3. bs. İstanbul: Deniz Basımevi, 1967.
- Suarez, Suzette V. *The Outer Limits of the Continental Shelf: Legal Aspects of Their Establishment*. Heidelberg: Springer, 2008.
- Sugadev, Anjali, Robert Beckman. “Global Regulation of Submarine Cables and Pipelines: Similarities, Differences and Gaps”. *Legal Status of Submarine Cables, Pipelines and ABNJ*. ed. Hakan Karan, Sami Aksoy, Kübra Vartürk. Ankara, Ankara University Research Center of the Sea and Maritime Law, 2017, 3-32.
- Tanaka, Yoshifumi. *The International Law of the Sea*. 3. bs. Cambridge: Cambridge University Press, 2019.
- Toluner, Sevin. *Milletlerarası Hukuk Dersleri, Devletin Yetkisi, Yer ve Kişiler Bakımından Çevresi ve Niteliği*. 4. bs. İstanbul: Beta Yayınları, 1989.
- _____. “Ege Denizi, Petrol ve Kıta Sahaneliği”. *Geçmişi Anımsayıp Geleceği Yönlendirme*. der. Sevin Toluner. İstanbul: Beta Yayınevi, 2017, 1-5.
- Uyanıker, Ferdi, *Türk Donanmasının Stratejik Bir Seyri: Donanmanın Malta - Faller Ziyareti 1936*. Çanakkale: Paradigma Akademi, 2021.
- Walker, George K. ve diğ. *Definitions of the Law of the Sea: Terms Not Defined by the 1982 Convention*. ed. George K. Walker. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2012.
- Willaert, Klaas. *Regulating Deep Sea Mining: A Myriad of Legal Frameworks*. Cham: Springer, 2021.
- Yang, Haijiang. *Jurisdiction of the Coastal State Over Foreign Merchant Ships in Internal Waters and Territorial Sea*. Heidelberg: Springer, 2006.
- Yaycı, Cihat. *Doğu Akdeniz’in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi, 2020.
- _____. *Yunanistan Talepleri (Ege Sorunları) Soru ve Cevaplarla*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2020.

MAKALELER

- Acer, Yücel. “Doğu Akdeniz’de Yunanistan- Mısır Deniz Sınırı Antlaşması ve Türkiye”. *Adalet Dergisi*. C.0 S.65, (2020): 13-26.
- Ağır, Mesut, Kürşat Solak. “Memlûk Devleti’nin Doğu Akdeniz’deki Önemli Siyasi Faaliyetleri”. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*. Y:11 C. 14 (Bahar 2013): 107-130.
- Apaydın, Deniz Tekin. “Düz Esas Hatların Belirlenmesinde Adaların Rolü: Adalar Saçağı Bilmecesi”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*. C. 25, S.2 (2019): 565-589.
- Başeren, Sertaç Hami. “Münhasır Ekonomik Bölge Kıta Sahaneliğinin Kavramsal Yapısını Etkileyen Bir Kurum Değildir”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. S.1 (1995): 24-38.
- Bilgin, Feridun. “Kıbrıs’ın Fethi İçin Yapılan Hazırlıklar(Arşiv Belgelerine Göre)”. *Mukaddime*, C.6 S.1 (2015): 79-100.
- Boz, Selman Sacit. “Türk İdare Hukukunda Estoppel Kuramının Uygulanabilirliği”. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, S. 34 (2018): 231-251.
- Bozkurt, Enver. “Uluslararası Hukuk Bakımından Münhasır Ekonomik Bölge Kavramının Ortaya Çıkışı”. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, C.2 S.5, (2006): 50-74.
- Crowley, John. “International Law and Coastal State Control Over The Laying Submarine Pipelines on the Continental Shelf: Ekofisk-Emden Gas Pipeline”. *Nordic Journal of International Law*, Vol.56 No.1 (1987): 39-68.
- Çelikkpala, Mitat. “Enerji Güvenliği: NATO’nun Yeni Tehdit Algısı”. *Uluslararası İlişkiler*, C.10 S.40 (2014): 74-99.
- Ediger, Volkan Ş, Balkan Devlen, Deniz Bingöl McDonald. “Levant’ta Büyük Oyun: Doğu Akdeniz’in Enerji Jeopolitiği”. *Uluslararası İlişkiler*, C.9 S. 33 (2012): 73-92.
- Erkiner, Hakkı Hakan, Mehmet Emin Büyük. “Türk-Yunan İlişkileri Kapsamında Kıta Sahaneliği Uyuşmazlığının Çözüm Yeri Birleşmiş Milletler Uluslararası Adalet Divanı Olabilir Mi?”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C.27 S.2 (2021): 1013-1038.
- Florsheim, Bowen L. “Territorial Seas – 3000 Year Old Question”. *Journal of Air Law and Commerce*, 36, No: 1 (1970): 73-104.
- Kaminski, Tomasz, Rafal Szewczyk. “The Coastal State Obligation Not to Impede the Laying or Maintenance of Submarine Pipelines on Continental Shelf According to United Nations Convention on Law of the Sea”. *Marine Policy*, Vol. 143, (2022): 1-6.

- Kedikli, Umut, Taşkın Deniz. “Enerji Kaynakları Mücadelesinde Doğu Akdeniz Havzası ve Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı”. *Alternatif Politika*, C.7, S.3 (2015): 399-424.
- Kökyay, Ferhat. “Enerji Güvenliği Ekseninde Doğu Akdeniz Gaz Forumu”. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, C.6 S.1 (2021): 216-239.
- _____. “Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin Akdeniz Enerji Politikası”. *Liberal Düşünce Dergisi*, C.26 S. 101, (2021): 143-168.
- Langlet, David. “Nord Stream, the Environment and the Law: Disentangling a Multijurisdictional Energy Project”. *Scandinavian Studies in Law*, Vol. 59 (2014): 179-205.
- _____. “Transboundary Transit Pipeline: Reflections on the Balancing of Rights and Interests in the Light of the Nord Stream Project”. *International and Comparative Law Quarterly*, Vol. 63, No:4 (2014): 977-995.
- Lloyd C. Fell. “Maritime Contiguous Zones”. *Michigan Law Review*, 62, No: 5 (1964): 848-864.
- Lott, Alexander. “Marine Environmental Protection and Transboundary Pipeline Projects: A Case Study of the Nord Stream Pipeline”. *Utrecht Journal of International and European Law*, S.73, (2011): 55-67.
- Macdorman, Ted L. “The Canada-France Maritime Boundary Case: Drawing A Line Around St. Pierre And Miquelon”. *The American Journal of International Law*, Vol. 84, No. 1 (1990): 157-189.
- Ocañoğlu, Neslihan. “Gaz Hidratlar ve Önemi: Türkiye Çevresi Denizlerde Gaz Hidrat ve Sığ Gaz Aramaları”. *İstanbul Yerbilimleri Dergisi*, C.22 S.1 (2009): 29-47.
- Özkan, Arda. “Kıta Sahaneliğinin Sınırlandırılmasında Uluslararası Uygulamalar: Sözleşmeler, İçtihat ve Doktrin”. *The Journal of Academic Social Sciences*, S.31, (2015): 367-386.
- Pazarcı, Hüseyin. “Uluslararası Adalet Divanı’nın Tunus, Libya Kıta Sahaneliği Uyuşmazlığına İlişkin 24 Şubat 1982 Tarihli Kararı / Karar Metinleri”. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, C.2, S.2 (1982): 42-48.
- _____. “Uluslararası Deniz Yatağı, Düzeni ve Sorunları”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.38, S.1, (1983): 197-206.
- Peker, Hasan Sencer, Kübra Öztürk Oktay, Yavuz Şensoy. “Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları ve Enerji Kaynakları Çerçevesinde Türkiye’nin Enerji Güvenliği”. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, C. 8, S.1 (2019): 85-106.
- Politakis, George P. “The French-Canadian Arbitration Around St. Pierre and Miquelon: Unmasked Opportunism and the Triumph of the Unexpected”. *The International Journal of Marine and Coastal Law*. Vol.8 No.1 (1993): 105-134.

- Sürmelioglu Parlar, Derya. “Doğu Akdeniz Enerji Rekabetinde Libya”. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, C.12 S.23 (2022): 87-111.
- Şahin, İsmail. “Türkiye-Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Kıta Sahranlığı Anlaşması”. *Adalet Dergisi*, S.65 (2020): 51-70.
- Topsoy, Fevzi. “Münhasır Ekonomik Bölgede Yürütülen Yabancı Askeri Faaliyetlerin Hukuki Niteliği”. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XVI, S.3 (2012): 217-265.
- Tsapanos, Theodoros M. “A Seismic Hazard Scenario for the Main Cities of Crete Island, Greece”. *Geophysical Journal International*, Vol. 153, No. 2 (2003): 403-408.
- Varoğlu, Aysel. “Kuzey Akım ve Kuzey Akım-2 Boru Hatlarının Ekonomik, Politik ve Çevresel Açından Değerlendirilmesi”. *MT Bilimsel*, S.21 (2022): 37-59.
- Yaycı, Cihat. “Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Sorunu ve Türkiye”. *Bilge Strateji*, C.4 S.6 (2012): 1-70.
- Yergin, Daniel. “Ensuring Energy Security”. *Foreign Affairs*, Vol. 85 No.2 (2006): 69-82.
- Yılmaz, Eren Alper. “Doğu Akdeniz’deki Gelişmeler Doğrultusunda Türk Dış Politikasının Dünü ve Bugünü”. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, C.48 (2020): 27-48.
- Ziskind, Jonathan. “International Law and Ancient Sources: Grotius and Selden”. *The Review of Politics*, 35, No. 4 (October 1973): 537-559.

BİLDİRİLER VE YAYINLANMAMIŞ TEZLER

- Başeren, Sertaç Hami. “Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığında Yeni Anlaşmalar ve Uygulamalar”. TBMM Doğu Akdeniz Sempozyumu. 10 Aralık 2020 (Ankara: TBMM-T.C. Ankara Üniversitesi DEHUKAM, 2020), 29-54.
- Beckman R., Tara Davenport. “The EEZ Regime: Reflections after 30 Years”. *Conference on Securing the Ocean for the Next Generation*. 21-24 Mayıs 2012 (Seul: UC Berkeley LOSI-KIOST), 2-41.
- Bognar, Dorottya. “Transit Submarine Pipelines: Balancing the Coastal and Laying States’ Jurisdiction in the UN Convention on the Law of the Sea”. (Yüksek Lisans Tezi: University of Tromsø, 2013).
- Koç, Mustafa. *Uluslararası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Gelişmeleri ve Türkiye’nin Deniz Alanlarının Sınırlandırılması*. (Doktora Tezi, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006).

Özbek, Dolunay. “Ege Kıta Sahanelığı Sınırlandırmasında Eşit Uzaklık ve Hakkaniyet İlkelerinin Yeri”. Ege Kıta Sahanelığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı. 14-15 Aralık 2002. Ed. Aslan Gündüz, Hüseyin Öztürk (İstanbul: TÜDAV Yayınları, 2002), 44-59.

Öztürk, Hüseyin. “Jeolojik Kıta Sahanelığının Belirlenmesindeki Formülasyonlar”. *Ege Kıta Sahanelığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. 14-15 Aralık 2002. Ed. Aslan Gündüz, Hüseyin Öztürk (İstanbul: TÜDAV Yayınları, 2002), 6-17.

Pazarcı, Hüseyin. “Ege’deki Deniz Sorunlarında Türk ve Yunan Görüşleri: Hukuki Açıdan”. *Ege’de Deniz Sorunları Semineri*. 1986 (Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1986), 79-93.

Shvets, Daria. “The International Legal Regime Of Submarine Cables: A Global Public Interests Regime”. (Doktora Tezi, Pompeu Fabra Universitat 2020).

MEVZUAT VE YARGI KARARLARI

Arab Republic of Egypt. Presidential Decision concerning the Continental Shelf. No. 1051, 1958.

Bakanlar Kurulu. Adana Petrol Bölgesinde, Akdeniz’de Türk Karasuları Dışında Yer Alan AR/TPO/5011 Hak Sıra Numaralı Ruhsatnameye Ait Sahada, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı Tarafından Petrol Ameliyatı Yapılmasına İzin Verilmesi Hakkında Karar. “K.S.: 2012/2802; K.T.:30.01.2012”. *Resmi Gazete* 28276 (27.04.2012).

Bakanlar Kurulu. Adana Petrol Bölgesinde, Akdeniz’de Türk Karasuları Dışında Yer Alan AR/TPO/5029 Hak Sıra Numaralı Ruhsatnameye Ait Sahada, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı Tarafından Petrol Ameliyatı Yapılmasına İzin Verilmesi Hakkında Karar. “K.S.: 2012/2973; K.T.:16.03.2012”. *Resmi Gazete* 28276 (27.04.2012).

Bakanlar Kurulu. Antalya Petrol Bölgesinde, Akdeniz’de Türk Karasuları Dışında Yer Alan AR/TPO/5026, 5027, 5028 Hak Sıra Numaralı Ruhsatnameye Ait Sahada, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı Tarafından Petrol Ameliyatı Yapılmasına İzin Verilmesi Hakkında Karar. “K.S.: 2012/2968; K.T.:16.03.2012”. *Resmi Gazete* 28276 (27.04.2012).

Bakanlar Kurulu. Türkiye’nin Karadeniz’de 200 Millik Münhasır Ekonomik Bölge İlan Etmesi Hakkında Karar,. “K.S.: 86/11264; K.T.: 5.12.1986”. *Resmî Gazete*, 19314 (17 Aralık 1986).

Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, 1982.

Britain and Northern Ireland, and the French Republic. Reports of International Arbitral Awards, 1977.

Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi, 1958.

Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi, 1958.

Det Norske Veritas. DNV-GL Standart: Submarine Pipeline Systems. 2017.

Det Norske Veritas. Offshore Standart DNV-OS-F101: Submarine Pipeline Systems. 2000.

International Court of Justice, *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua*, (Nicaragua v United States of America). ICJ Reports, 1986.

International Court of Justice. Aegean Sea Continental Shelf Case Interim Protection. Order of 11 September 1976. I.C.J. Reports, 1976.

International Court of Justice. Continental Shelf (Tunisia/ Libyan Arab Jamahiriya). I.C.J. Reports, 1982.

International Court of Justice. Continental Shelf Case(Libyan Arab Jamahiriya-Malta). I.C.J. Reports, 1985.

International Court of Justice. Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area. I.C.J Reports, 1984.

International Court of Justice. *Fisheries Case*(United Kingdom v. Norway). ICJ Reports, 1951.

International Court of Justice. Land and Maritime Boundary Between Cameroon and Nigeria. I.C.J. Reports, 2002.

International Court of Justice. Maritime Delimitation in the Area between Greenland and Jan Mayen. I.C.J. Reports, 1993.

International Court of Justice. Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine). I.C.J. Reports, 2009.

International Court of Justice. Maritime Delimitation in the Indian Ocean (Somalia v. Kenya). I.C.J. Reports, 2021.

International Court of Justice. North Sea Shelf Continental Case. ICJ Reports, 1969.

International Court of Justice. Territorial and Maritime Dispute (Nicaragua v. Colombia). I.C.J. Reports, 2012.

International Tribunal for the Law of the Sea. Dispute Concerning Delimitation of the Maritime Boundary Between Bangladesh and Myanmar in the Bay of Bengal (Bangladesh/Myanmar). ITLOS Reports, 2012.

“Karasuları Kanunu (2674 S.K.)”. *Resmi Gazete*, 17778 (Nisan 1982).

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Deniz Yetki Alanları Yasası. *Resmi Gazete*, 63 (Kasım 2005).

Presidency of U.S.A. Presidential Proclamation No. 2667, 59 Stat. 884 (28 September 1945).

Türk Loydu. *Deniz Altı Boru Hatları İle İlgili Kurallar*. Cilt D Kısım 67, 2008.

Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Akdeniz’de Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Hakkında Anlaşma’nın Onaylanması Hakkında Karar. Resmi Gazete, 28437 (Ekim 2012).

United Nations. Arbitration Between Barbados and the Republic of Trinidad and Tobago, Relating to the Delimitation of the Exclusive Economic Zone and the Continental Shelf Between Them. Reports of International Arbitral Awards. Vol.XXVII, 2006.

United Nations. Case Concerning the Delimitation of the Maritime Boundary Between Guinea and Guinea-Bissau, 1985.

United Nations. Delimitation of the Continental Shelf between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, and the French Republic, Reports of International Arbitral Awards, 1977.

Vienna Convention on the Law of Treaties, 1969.

“Yabancı Silahlı Kuvvetlere Bağlı Gemilerin Türk İç Sularına Gelişleri ve Bu Sulardaki Hareket ve Faaliyetlerine İlişkin Yönetmelik (83/7467)”. *Resmi Gazete*, 18252 (Aralık 1983).

ELEKTRONİK ORTAMDAKİ KAYNAKLAR

“After Israel Deal, Lebanon And Cyprus Agree To Move Forward On Maritime Border Talks”. *Times of Israel Gazetesi*. 29 Ekim 2022. <https://www.timesofisrael.com/after-israel-deal-lebanon-and-cyprus-agree-to-move-forward-on-maritime-border-talks/> {Erişim Tarihi: 08.12.2022}.

“Akdeniz Kalkanı Harekâtı”. T.C. Milli Savunma Bakanlığı Deniz Kuvvetleri Komutanlığı. <https://www.dzkk.tsk.tr/Harekat/icerik/akdeniz-kalkani-harekati> [Erişim Tarihi: 02.05.2023].

Apaydın, Deniz Tekin. “Doğu Akdeniz’de Enerji Savaşları Kaynaklı Münhasır Ekonomik Bölge Uyuşmazlığı”, *Uluslararası Hukuk Araştırma Merkezi*. 2018. <https://uham.fsm.edu.tr/haber/Dou-Akdenize-Enerji-Savasleri-Kaynakli--Munhasir-Ekonomik-Bolge-Cikmazi2018-06-26-09-09-46am> [Erişim Tarihi: 24.04.2023].

Arab Republic of Egypt. Presidential Decree on Demarcation of Egypt’s Maritime Borders. No.595/2022. <https://sis.gov.eg/Story/173364/Presidential-decree-on-demarcation-of-Egypt's-maritime-borders?lang=en-us> [Erişim Tarihi:21.12.2022].

Canlı, Enes. “İsrail Hükümeti Lübnan ile Deniz Sınırı Anlaşmasını Onayladı”. Anadolu Ajansı. 27 Ekim 2022. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-hukumeti-lubnan-ile-deniz-siniri-anlasmasini-onayladi/2722181> [Erişim Tarihi: 22.12.2022].

Delimitation of the Exclusive Economic Zone.
<https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/EGY-CYP2003EZ.pdf>

Delimitation of the Respective Continental Shelf Areas of the two States. 1977.
<https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/GRC-ITA1977CS.PDF> [Erişim Tarihi: 23.08.2022].

Enerji Şartı Sekreteryası. *International Energy Security: Common Concept For Enrgy Consuming, Producing and Transit Countries*. 2015.
https://www.energycharter.org/fileadmin/DocumentsMedia/Thematic/International_Energy_Security_2015_en.pdf [Erişim Tarihi: 19.04.2023].

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi. The Exclusive Economic Zone and The Continental Shelf Laws. 64(I)/2004/97(I)2014 (2004/2014).
https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/CYP_EEZ-CS_Law_2014.pdf [Erişim Tarihi: 08.12.2022].

“Information by Turkey, concerning its objection to the Agreement between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone”. No. 2004/Turkuno DT/4739. United Nations Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea Office of Legal Affairs. *Law of the Sea Bulletin No.54* (New York: United Nations, 2004).
https://www.un.org/Depts/los/doalos_publications/LOSBulletins/bulletinpdf/bulletin54e.pdf [Erişim Tarihi: 15.05.2023].

“Libya Başbakanı Dibeybe’den Türkiye-Libya Deniz Yetki Anlaşmasına İlişkin Açıklama”. TRT Haber. 26 Aralık 2022.
<https://www.trthaber.com/haber/dunya/libya-basbakani-dibeybeden-turkiye-libya-deniz-yetki-anlasmasina-iliskin-aciklama-733358.html> [Erişim Tarihi: 27.12.2022].

Özcan, Derya Gülnaz, Tevfik Durul. “ABD’nin East-Med’den Desteğini Çekmesi Atina’da Hayal Kırıklığı Yarattı”. *Anadolu Ajansı*. 12.01.2022.
<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdinin-eastmedden-destegini-cekmesi-atinada-hayal-kirikligi-yaratti/2472148> [Erişim Tarihi: 24.04.2023].

T.C. Dışişleri Bakanlığı. “21 Eylül 2011 Türkiye – KKTC Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Anlaşması İmzalanmasına İlişkin Dışişleri Bakanlığı Basın Açıklaması”.
https://www.mfa.gov.tr/no_-216_-21-eylul-2011-turkiye_-_kktc-kita-sahanligi-sinirlandirma-anlasmasi-imzalanmasina-iliskin-disisleri-bakanligi-basin-ac_.tr.mfa#:~:text=Anla%C5%9Fma%20K%C4%B1br%C4%B1s%20T%C3%BCrklerinin%2C%20aynen%20K%C4%B1br%C4%B1s%20B1,a%C3%A7%C4%B1k%20bir%20C5%9Fekilde%20ifade%20edilmi%C5%9Ftir. [Erişim Tarihi: 13.12.2022].

T.C. Dışişleri Bakanlığı. Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy’un Doğu Akdeniz Gaz Forumu’nun Uluslararası Bir Kuruluşa Dönüştürülmesine Yönelik Toplantı Hakkındaki Soruya Cevabı. SC-3, 16 Ocak 2020.

https://www.mfa.gov.tr/sc_-3_-dogu-akdeniz-gaz-forumu-hk-sc.tr.mfa [Erişim Tarihi: 28.04.2023].

T.C. Dışışleri Bakanlığı. T.C. Dışışleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun 11 Haziran 2020 tarihli NTV Röportajı. <https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-mevlut-cavusoglu-nun-ntv-ye-verdigi-ozel--roportaj.tr.mfa> [Erişim Tarihi: 08.06.2022].

Türkiye Bilimler Akademisi. *Doğal Gaz Raporu*. ed. İbrahim Dinçer, Mehmet Akif Ezan, 2021. 75, <https://www.tuba.gov.tr/files/yayinlar/raporlar/T%C3%9CBA%20Do%C4%9Fal%20Gaz%20Raporu.pdf> [Erişim Tarihi: 1.02.2023].

Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı, Denizdeki Faaliyetler. <https://www.tpao.gov.tr/deniz> [Erişim Tarihi: 04.02.2023].

United Nations. Aggrement Between The Hellenic Republic and The Italian Republic pn the Delimitation of Their Respective Maritime Zones, <https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/GreeceItalyTreaty.pdf> [Erişim Tarihi: 23.08.2022].

United Nations. Agreement between the Government of the Hellenic Republic and the Government of the Arab Republic of Egypt on the delimitation of the exclusive economic zone between the two countries. 2020, <https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=080000028058a22f> [Erişim Tarihi: 22.08.2022].

United Nations. Agreement Between the Government of the State of Israel and The Government of The Republic of Cyprus on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone. https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/cyp_isr_eez_2010.pdf {Erişim Tarihi: 08.12.2022].

United Nations. Communication From the Permanent Mission of Egypt to the United Nations Transmitted to the Secretary-General on 31 December 2019. <https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/2000145E.pdf> [Erişim Tarihi: 21.12.2022].

United Nations. Definition Act of Internal Waters and Territorial Sea Limits of the Syrian Arab Republic. No. 28, 19 Kasım 2003. https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/syr_2003e.pdf [Erişim Tarihi: 23.12.2022].

United Nations. Deposit of a Chart and Lists of Geographical Coordinates of Points Defining the Western, Northern and Southern Limits of Lebanon's Exclusive Economic Zone, Accompanied by Decree No. 6433- Delineation of the Boundaries of the Exclusive Economic Zone of Lebanon. 1 October 2011. https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/lbn_2011decree6433.pdf [Erişim Tarihi: 23.12.2022].

United Nations. General People's Committee Decision No. 260 of A.J. 1377 (A.D. 2009) Concerning the Declaration of the Exclusive Economic Zone of the

Great Socialist People's Libyan Arab Jamahiriya. 31 Mayıs 2009.
https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/ly_2009_declaration_e.pdf [Erişim Tarihi: 23.12.2022].

United Nations. General People's Committee Decision No. 37 Concerning the Declaration of a Libyan Fisheries Protection Zone in the Mediterranean Sea. 24 Şubat 2005. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/293/85/PDF/N0529385.pdf?OpenElement> [Erişim Tarihi: 23.12.2022].

United Nations. Israel Submarine Areas Law. 10 Şubat 1953. https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/ISR_1953_Law.pdf [Erişim Tarihi: 22.12.2022].

United Nations. Letter Dated 10 September 2018 From the Permanent Representative of the Syrian Arab Republic to the United Nations Addressed to the Secretary-General. A/73/388 <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N18/294/23/PDF/N1829423.pdf?OpenElement> [Erişim Tarihi: 23.12.2022].

United Nations. Letter Dated 14 February 2020 From the Permanent Representative of Greece to the United Nations Addressed to the Secretary. A/74/706. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N20/044/13/PDF/N2004413.pdf?OpenElement> [Erişim Tarihi: 20.12.2022].

United Nations. Letter Dated 15 July 2014 From the Permanent Mission of the Syrian Arab Republic to the United Nations. https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/communications/syria_note_eng.pdf [Erişim Tarihi: 23.12.2022].

United Nations. Letter Dated 15 June 2012 From The Permanent Representative of Cyprus to the United Nations Addressed to the Secretary-General. A/66/851. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N12/382/25/PDF/N1238225.pdf?OpenElement> [Erişim Tarihi: 04.02.2023].

United Nations. Letter Dated 18 March 2020 From the Permanent Representative of Turkey to the United Nations Addressed to the Secretary-General. A/74/757. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N20/071/59/PDF/N2007159.pdf?OpenElement> [Erişim Tarihi: 16.12.2022].

United Nations. Letter Dated 19 May 2022 From the Permanent Representative of Turkey to the United Nations Addressed to the Secretary-General. A/76/842-S/2022/405. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N22/355/63/PDF/N2235563.pdf?OpenElement> [Erişim Tarihi: 09.12.2022].

Letter Dated 20 January 2020 From the Permanent Representative of Cyprus to the United Nations Addressed to the Secretary-General. A/74/660–S/2020/50.

<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N20/015/62/PDF/N2001562.pdf?OpenElement> [Erişim Tarihi: 08.12.2022].

United Nations. Letter dated 24 April 2020 from the Permanent Representative of Cyprus to the United Nations addressed to the Secretary-General. A/74/824-S/2020/332. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N20/105/72/PDF/N2010572.pdf?OpenElement> [Erişim Tarihi: 08.12.2022].

United Nations. Letter dated 25 April 2019 from the Chargé d'affaires a.i. of the Permanent Mission of Greece to the United Nations addressed to the Secretary-General. A/73/850-S/2019/344. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N19/125/09/PDF/N1912509.pdf?OpenElement> [Erişim Tarihi:06.05.2023].

United Nations. Letter Dated 29 April 2020 From the Permanent Representative of the Syrian Arab Republic to the United Nations Addressed to the Secretary-General. A/74/831. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N20/109/09/PDF/N2010909.pdf?OpenElement> [Erişim Tarihi: 23.12.2022].

United Nations. Letter dated 9 December 2019 from the Permanent Representative of Greece to the United Nations addressed to the Secretary-General. A/74/706. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N20/044/13/PDF/N2004413.pdf?OpenElement> [Erişim Tarihi: 22.08.2022].

United Nations. List of Geographic Coordinates for the Delimitation of a Maritime Boundary Line of the Territorial Sea and Exclusive Economic Zone of Israel, as Transmitted by a Letter Dated 27 October 2022, From the Director General of the Ministry of Foreign Affairs of the State of Israel Addressed to the Secretary-General of the United Nations. <https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/IsraelCoordinates.pdf> [Erişim Tarihi: 22.12.2022].

United Nations. Note Verbale Dated 23 December 2019 From the Permanent Mission of Egypt to the United Nations Addressed to the Secretary-General. A/74/628. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N19/435/59/PDF/N1943559.pdf?OpenElement> [Erişim Tarihi:21.12.2022].

United States Geological Survey. Assessment of Undiscovered Conventional Oil and Gas Resources in the Eastern Mediterranean Area. 2020. <https://pubs.usgs.gov/fs/2021/3032/fs20213032.pdf> [Erişim Tarihi: 1.02.2023].

United States Geological Survey. Assessment of Undiscovered Conventional Oil and Gas Resources in the Eastern Mediterranean Area, USGS. 2010. <https://pubs.usgs.gov/fs/2010/3014/pdf/FS10-3014.pdf> [Erişim Tarihi: 1.02.2023].

“What is a Dynamic Positioning Ship”. *Marine Insight*. 30 Mart 2019.
<https://www.marineinsight.com/types-of-ships/what-is-a-dynamic-positioning-ship/> [Erişim Tarihi:1.05.2023].

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : ERSAN, Şahin

Uyruğu : T.C.

Eğitim

Derece	Üniversite ve Bölüm	Mezuniyet Tarihi
Lisans	Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi	25.06.2018

Yabancı Dil

İngilizce